

తెలుగు మాండలికాలు (వరంగల్ జిల్లా)

సంపాదకుడు

డా॥ బూదరాజు రాధాకృష్ణ

తెలుగు అకాడమి

హైదరాబాద్

1977

సంపాదకీయం

తెలుగు అకాడమి చేపట్టిన ఆంధ్రప్రదేశ్ భాషా సామాజిక పరిశీలన పర్యవసానంగా ఈనాటికి నాలుగు పత్రికలను ప్రచురించడం జరిగింది. కరీంనగర్, కడప, విశాఖ, గుంటూరు జిల్లాలలోని భాషావైవిధ్యాన్ని, ఏకత్వాన్ని వాటిలో స్థూలంగా వివరించాం. ఇది వరంగల్ జిల్లాలో జరిగిన పర్యటన పరిశోధన ఫలితంగా వెలువడుతున్న అయిదో పత్రిక. పూర్వ ప్రచురణలకన్నా ఇందులో వివరాలు తక్కువ. ఎటూ సువిస్తృతమైన వ్యాకరణ గ్రంథాన్ని ప్రచురిస్తున్నాం కాబట్టి ఇందులో కేవలం ప్రాథమికాంశాలను మాత్రమే క్లుప్తంగా ప్రదర్శిస్తున్నాం.

అకాడమిలోని పరిశోధన విభాగానికి చెందిన శ్రీ పులిగడ్డ శివానందశర్మ గారే పర్యటన పరిశోధన పూర్తిగా చేశారు - ప్రాథమికాంశాలతో ఈ పత్రికలోని యావద్విషయాలనూ వారే సిద్ధం చేశారు. వారికి మా కృతజ్ఞత.

ఇంత పరకు కరీంనగర్ భాషా విశేషాలకు సంబంధించిన గ్రంథాన్ని ఇంగ్లీషులో సవివరంగా ప్రచురించటం జరిగింది. కడప, విశాఖ భాషా విశేషాలను వివరించే గ్రంథాలు రెండు నెలల్లో ముద్రణకు సిద్ధమవుతాయి. వరంగల్ విశేషాలను సవివరంగా వర్ణించే గ్రంథాన్ని శ్రీ శివానందశర్మగారే సిద్ధం చేశారు. నాలుగైదు నెలల్లో అదిగూడా ప్రచురణకు సిద్ధమవుతుంది.

వరంగల్ జిల్లా చరిత్ర తెలిసినప్పటికీ శాతవాహనరాజ్యంలో భాగంగా ఉండేది. వారి తరవాత దక్షిణ భారత ప్రాంతాలను జయించి పాలించిన ఇక్ష్వాకుల కాలంలోగాని, బృహత్పలాయనాదుల కాలంలోగాని భిన్న రాజవంశాల మధ్య చేతులు మారుతుండేది. క్రీ. శ. 7వ శతాబ్దినుంచి ఈ జిల్లాలోని దక్షిణ ప్రాంతాలు తూర్పు చాళుక్యుల సామంతులైన ముదిగొండ చాళుక్యుల అధీనంలో ఉండేవి గాని క్రీ.శ. 8-10 శతాబ్దాల మధ్య జరిగిన రాష్ట్రకూట చాళుక్య యుద్ధాల వల్ల అప్పట్లో శాంతి యుతంగా ఉండేవి కావు. క్రీ.శ. 11వ శతాబ్దిలో కాకతీయులు హనుమకొండ రాజధానిగా సామ్రాజ్య విస్తరణ ఆరంభించినప్పటినుంచి వరంగల్ దశ తిరిగింది. రమారమి 300 సంవత్సరాల పై కాలం సుఖశీవనం గడిపిన ఈ జిల్లా ప్రజలు, ఆ తరవాత బహమన్ (1482-1518), కుతుబ్ శాహీ (1512-1882), అసఫ్ జాహీ (1724-1948)ల పరిపాలనలో పారతంత్ర్యం అనుభవించవలసి వచ్చింది. శాతవాహనాదుల కాలంలో ప్రాకృతం, రాష్ట్రకూటుల కాలంలో కన్నడం, కాకతీయుల కాలంలో సంస్కృతం, ముస్లిం రాజుల కాలంలో ఉర్దూ రాజభాషలుగా ఉండేవి. కాకతీయుల కాలంనుంచి తెలుగు భాషా సాహిత్యాలకు రాజపోషణ లభించినా రాజభాషా గౌరవం దక్కలేదు. 1956లోనే ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రథమ భాషా సంయుక్త రాష్ట్రంగా అవతరించినా 1966

నుంచిగాని తెలుగు అధికార భాష కాలేదు. అందువల్ల పరంగల్ చరిత్రలో ప్రామాణికమైన తెలుగు భాషారూపానికి తావులేకపోయింది. ఈ త్తర దక్షిణాలుగా విస్తరించిన వ్యవహార భేదక రేఖలు రాష్ట్రకూట-చాళుక్య యుద్ధాలనాటి పరిస్థితికి చిహ్నం.

రాకపోకల సౌకర్యాలూ, విద్యావసతులూ, నగరాలూ, పరిశ్రమలూ చాలా తక్కువయినందున జిల్లా కేంద్రస్థానమైన పరంగల్ భాషా ప్రభావం జిల్లా అంతటా కనిపించదు. ఈ విశేషాలన్నీ ఇంగ్లీషులో వెలువడే వివరణాత్మక గ్రంథంలో తెలుస్తాయి. ఇది కేవలం ప్రాథమికాంశాలను సూచించే పత్రిక మాత్రమే.

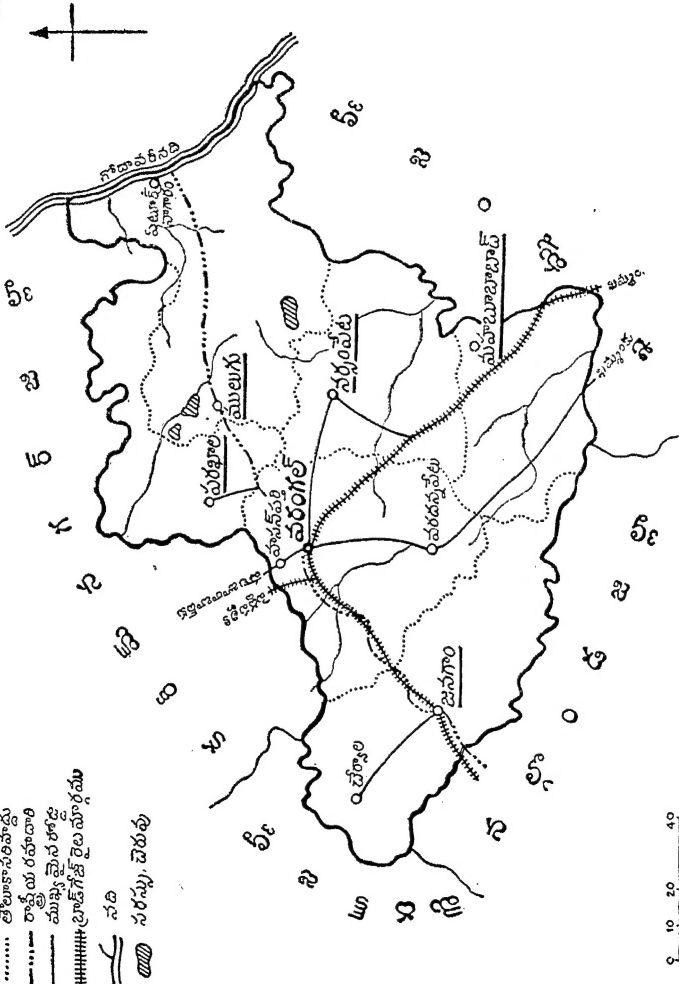
పర్యటన పరిశోధన చేసి పత్రికను సిద్ధంచేసిన శ్రీ పి. శివానందశర్మ గారికి, మాండలిక పటాలు గీచి యిచ్చిన కీ.శే|| డి. దొరై స్వామిగారికి ముద్రాపకులు శ్రీ దక్షిణ భారత ప్రెస్ వారికి, అందరికన్నా మిన్నగా ఈ పరిశోధనకు సమస్త సహాయాలూ చేసిన వ్యవహారాలకూ, తెలుగు ఆకాడమి పాలకవర్గానికి మా కృతజ్ఞతలు. ఇటువంటి పరిశోధనలకు భాషాభిమానులంతా చేయూతనిచ్చి ప్రోత్సహిస్తారని ఆశిస్తున్నాం.

విషయ సూచిక

సంపాదకీయం	iii
వరంగల్ జిల్లా పటం	vii
వరంగల్ జిల్లా	1
విషయ సేకరణ	3
సామాజిక భేదాలు	5
స్థానిక భేదాలు	9
వైజ్ఞానిక భేదాలు	13
వరంగల్ మాండలికం-ప్రామాణిక భాష	17
మాండలిక పటాలు	28
వ్యవహారాల వివరాలు	45
వ్యవహార ఖండికలు	46
మాండలిక పద (బంధ) కోశం	96

వరంగల్ జిల్లా

- కేంద్రము
- జిల్లా సరిహద్దు
- తాలూకా సరిహద్దు
- రాష్ట్ర రహదారి
- ముఖ్యమైన రోడ్లు
- ##### ట్రాక్ గేజ్ రైల్వే మార్గము
- నది
- సరస్సు, చెరువు

వరంగల్ జిల్లా

నేటి వరంగల్ జిల్లా ఉత్తర అక్షాంశం $17^{\circ}15'$ నుంచి $18^{\circ}40'$ వరకూ, తూర్పురేఖాంశం $76^{\circ}45'$ నుంచి $80^{\circ}40'$ వరకూ విస్తరించి ఉన్నది. దీని వైశాల్యం 12,900 చ. కి. మీ. ఈ జిల్లాకు సరిహద్దులుగా ఉత్తరాన కరీం నగర్ జిల్లా, తూర్పున ఖమ్మం జిల్లా, దక్షిణాన నల్గొండ జిల్లా, పడమట మెదక్ జిల్లాలు ఉన్నాయి.

ఈ జిల్లా అంతటా అక్కడక్కడ చిన్నగుట్టలు విరివిగా ఉన్నాయి. వరంగల్ కు వాయవ్యదిశలో 16 కి. మీ. దూరంలో ఉన్న చంద్రగిరి గుట్టలవరసా, దానికి పడమరగా $22\frac{1}{2}$ కి.మీ. దూరంలో ఉన్న హసన్ పర్తి ఇనపగుట్టలూ ముఖ్యంగా చెప్పుకోదగినవి.

వరంగల్ కు అతి సమీపంలో ఉన్న హనుమకొండ సముద్రమట్టానికి 515 మీ. ఎత్తున ఉన్నది.

ఈ జిల్లాలో ముఖ్యమైన నది గోదావరి జిల్లా ఉత్తరం నుంచి అగ్నేయ దిశగా 64 కి. మీ. పొడవున ఈనది ప్రవహిస్తున్నది. దీని తరవాత చెప్పుకోదగినవి మున్నేరు, పాలేరు, కిన్నెరసాని. మున్నేరు పాఖాల చెరువునుంచి బయలుదేరి వైరాతో కలిసి 154 కి. మీ. ప్రవహించి కృష్ణానదిలో సంగమిస్తుంది. పాలేరునది వరంగల్ తాలూకాలో పుట్టి మున్నేరుకు సమానాంతరంగా ప్రవహిస్తూ కృష్ణాజిల్లాలో ఉన్న జగ్గయ్యపేటకు దక్షిణాన కృష్ణానదిలో పడుతున్నది. కిన్నెరసాని నర్సంపేట తాలూకాలో ప్రవేశించి ఖమ్మం జిల్లాలోకి పోతుంది.

ఇక్కడ అత్యధిక ఉష్ణోగ్రత 43°C . అత్యల్ప ఉష్ణోగ్రత 9°C . ఇక్కడ పడే వర్షంలో 80% నైరృతి ఋతుపవనాలవల్ల మాత్రమే లభిస్తుంది. సంవత్సరంలో సరాసరి వర్షపాతం 102 సెం. మీ.

ఈ జిల్లాలో అరణ్యప్రాంతం విస్తారంగా ఉన్నది. అడవుల మొత్తం విస్తీర్ణం 1802 చ. కి. మీ. (1931 లెక్కలనుబట్టి). ఈ అడవుల్లో టేకు, శ్రీగంధం, చంద్ర, బండారు, ఇప్ప, చిన్నంగి, కొడిశ, నల్లమద్ది, వెదురు వృక్షజాతులు విరివిగా ఉన్నాయి. ములుగు, పాఖాల ప్రాంతపు అడవులు దట్టమైనవి.

ఇక్కడ లభించే ఖనిజాల్లో పేర్కొనదగినవి - నేలబొగ్గు, కెంపురాయి ఇనుము, కట్టడపురాయి.

వరంగల్, జనగాం పట్టణాలకు మాత్రమే మునిసిపాలిటీ లున్నాయి.

వరంగల్ పట్టణం జిల్లా కేంద్రమేగాక వ్యాపార కేంద్రం, విద్యా కేంద్రం కూడా. ఇదొక్కటే జిల్లా అంతటిలోనూ పెద్ద పట్టణం.

ఈ జిల్లాలో జనాభా 18,70,982. ఇందులో గ్రామీణ జనాభా 16,19,684 (= 86.17%). చ. కి. మీ. కు జనసాంద్రత 145. మొత్తం జనాభాలో అక్షరాస్యులు 3,40,000. ఇందులో పురుషులు 2,60,000; స్త్రీలు 80,000. మొత్తంలో చదువుకున్న వారిశాతం 18.8. ఇక్కడి ప్రజలకు వ్యవసాయం ముఖ్యవృత్తి.

వరంగల్ జిల్లాలో అత్యధిక సంఖ్యాకుల మాతృభాష తెలుగు. ఆ తరువాత క్రమంగా పరిగణించదగినవి లంకాడీ, ఉర్దూ మాండలికాలు.

ఇక్కడ పంటచెరువుల సంఖ్య అత్యధికం. వీటిలో పాఖాల, రామప్ప, లక్ష్మవరం, ఘనపురం, చెరువులు చాలా ప్రసిద్ధి చెందినవి. రామప్ప చెరువు నీటి పరపు వైశాల్యం 206 చ. కి. మీ. లు. లక్ష్మవరం, పాఖాల చెరువుల నీటి పరపు వైశాల్యం వరసగా 192 చ. కి. మీ., 93 చ. కి. మీ. లు. ఈ జిల్లాలో ముఖ్యమైన పంటలు వరి, జొన్న.

ఈ జిల్లా చేతిపనులకు ఎంతో ప్రసిద్ధిచెందింది. పాఖాలలో చత్రంజీలూ, తివాచీలూ తయారుచేస్తారు. హాసన్ పర్తి టస్సారా పట్టు (=తుసార్ సిల్కు) గుడ్డలకు పేరు గాంచింది. మామూలు నేతగుడ్డలు అనేక కేంద్రాలలో తయారవుతున్నయ్యే.

తోలు పరిశ్రమ, సాధారణ ఇంజనీరింగ్ వర్క్ షాపులూ, బియ్యం మిల్లులూ, వ్యవసాయ పరికరాలను తయారుచేసే యంత్రాగారాలూ మొదలైనవి పెద్ద, మధ్య, చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు సంబంధించినవి ఇక్కడ ఉన్నయ్యే.

రాష్ట్రంలోకంటేకీ వరంగల్ లోగల 'State Azam Zahi Mills' అనేది పెద్ద spinning and weaving mill ఒక Solvent extraction plant, ఒక Chip-Board factory, R C C. spun pipes కోసం ఏర్పడ్డ Indian Hume Pipe Company Unit, Barium Salts Manufacturing Unit అనేవి ఈ జిల్లాలోగల మిగతా పారిశ్రామిక సంస్థలు.

ఈ జిల్లాలో ఉన్న రహదార్ల మొత్తంపొడవు 768 కి. మీ. మాత్రమే. హైదరాబాదు నుంచి విజయవాడకు పోయే రైలు మార్గం ఈ జిల్లాలోను చి పోతుంది. కాజీపేట రైల్వే కూడలి. మద్రాసు - ఢిల్లీ రైలు మార్గం కాజీపేట నుంచి వేరవుతుంది.

ప్రాచీన వస్తు విశేషాలలో ముఖ్యంగా ఎన్నుకోదగినది హస్తకొండలో ఉన్న వెయ్యిస్తంభాల గుడి. దీనిని క్రీ. శ. 1164 లో చాళుక్య శిల్ప పద్ధతులను అనుసరించి కాకతీయ రాజులు కట్టించారు. ములుగు తాలూకాలోని రామప్ప దేవాలయం చాలా అందమైనది. దీనిని క్రీ. శ. 1204లో నిర్మించారు. దీనిలో కాకతీయ శిల్పుల కళాచాతుర్యం ఎంత పరాకాష్ఠ చెందిందో అవగతమవుతుంది. ఈ జిల్లాలోజీడికల్లు, అయినవోలు, కొలినుపాక ముఖ్య పుణ్యక్షేత్రాలు.

వరంగల్ జిల్లాలో పూర్వపద్ధతిలో (చూ. కరింనగర్ జిల్లా మొ.) విషయ సేకరణ చేయటం జరిగింది. అక్కడి భాషా ప్రామాణ్య నిర్ధారణకు గోడ్పడే విద్యా సాంఘిక సంబంధాల దృష్ట్యా పదిరకాల వ్యవహారాలను ఎన్నుకున్నాం. వారు—(1) రచయితలు, (2) ఉపాధ్యాయులు, (3) వృత్తివిద్యా వంతులు, (వైద్యులు, న్యాయవాదులు, మొ॥ వారు), (4) ఉద్యోగులు, (5) రాజకీయ కార్యకర్తలు, (6) చదువుకొన్న స్త్రీలు, (7) విద్యార్థులు, (8) పెద్ద వ్యాపారస్థులు, (9) కులవృత్తులవారు, (10) కూలీలు / రైతులు / కార్మికులు. వీరిని విద్యాస్థాయిలను బట్టి నాలుగు తరగతులుగా విభజించాం— (a) కళాశాల/విశ్వవిద్యాలయ విద్య, (b) ఉన్నత పాఠశాల విద్య, (c) ప్రాథమిక, మాధ్యమిక పాఠశాల విద్య, (d) చదువుకోనివాళ్ళు. పై పదిరకాల వ్యవహారాలనే సాంఘిక సంబంధాల దృష్ట్యా మూడు వర్గాలుగా విభజించాం— (A) 1, 2, 3 రకాలవారు, (B) 4, 5, 6, 7, 8 రకాలవారు, (C) 9, 10 రకాలవారు. ఈ విద్యాస్థాయి తరగతులను, సాంఘిక సంబంధ భేదాలను మేళవించి ఆయా వ్యవహారాల విజ్ఞానస్థాయి (sophistication level) నిర్ణయించాం. ఈ విధంగా వ్యవహారాలను ఆరు విజ్ఞానస్థాయిలకు సంబంధించిన వారుగా విభజించాం. మొత్తంమీద ఎన్నుకున్న 56 మంది వ్యవహారాలలోనుంచి ఒక్కొక్క విజ్ఞానస్థాయికి సంబంధించిన వారిలో ఇద్దరేసి చొప్పున పన్నెండుగురి ప్రసంగపాఠాలను ఈ గ్రంథంలో ప్రచురిస్తున్నాం. ఇవి కథలరూపంలో, జీవితానుభవాల రూపంలో, స్వాభిప్రాయప్రకటనలరూపంలో ఉన్నయే.

శ్రీ పులిగడ్డ శివానందశర్మ వరంగల్ జిల్లాలోని పదికేంద్రాలలో డిసెంబరు '73 నుంచి మార్చి '74 వరకు పర్యటన పరిశోధనచేసి 56 మంది వ్యవహారాలనుంచి విషయ సేకరణ చేశారు. వివరాలు పక్కపుటలోని పట్టికలో ఉన్నయే. పట్టికలో చూపిన 56 మందిలో :

- I. కులాలు : పద్మశాలీలు (8), వైశ్యులు (7), హరిజనులు (4) రెడ్లు (5), కాపులు (5), బ్రాహ్మణులు (9), సాతానులు (3) తెలగలు (3), వెలమలు (3), యాదవులు (2), ముదిరాజులు (2), గౌడలు (2), మేర (1), బలిజ (1), కుమ్మరి (1)
- II. వృత్తి వ్యాపారాలు : రచయితలు (2), పట్టభద్రులు / ఉపాధ్యాయులు (16), ఉద్యోగులు (3), విద్యార్థులు (15), వ్యాపారస్థులు (7), రైతులు (8), ఇతరులు (5).

III. వయోభేదాలు : 20 సం॥లలోపు (9), 21 నుంచి 40 సం॥ ల వరకు (27), 41 నుంచి 60 సం॥ల వరకు (19), 60 సం॥లపై న(1).

IV. విజ్ఞాన స్థాయిలు : స్థాయి - 7 (16), స్థాయి - 6 (2), స్థాయి-5 (10), స్థాయి - 4 (7), స్థాయి - 3 (5), స్థాయి - 2 (6).

V. పురుషులు (49), స్త్రీలు (7).

క్రమ సంఖ్య	కేంద్రం పేరు	కేంద్ర సంఖ్య	వ్యవహారాల సంఖ్య	ప్రచురిత వ్యవహార ఖండికల సంఖ్య
1	పరికాల	(21)	6	1
2	ములుగు	(22)	6	2
3	హాసన్ పత్తి	(23)	3	-
4	వరంగల్	(24)	8	2
5	మహబూబాబాద్	(25)	7	2
6	ఏటూరినాగారం	(26)	4	1
7	వరదన్న పేట	(27)	3	-
8	చేర్యాల	(28)	4	1
9	జనగాం	(29)	7	2
10	నర్సంపేట	(30)	8	1

ఈ గ్రంథంలో వరంగల్ జిల్లాలో వ్యవహారంలో ఉన్న తెలుగు మాండలికంలోని సాంఘిక ప్రాంతీయ వైజ్ఞానిక భేదాలూ, "ప్రామాణిక" భాషతో ఆ మాండలికానికి గల కొన్ని పోలికలూ - భేదాలూ, మాండలికపటాలూ, (సంక్షిప్త) మాండలికపదకోశం పొందుపరచటం జరిగింది.

3

సామాజిక భేదాలు

వరంగల్ మాండలికంలో భాషావిషయకమైన అంశాలు కొన్ని సామాజికంగా (అంటే కులప్రాతిపదికగా తీసుకుంటే) స్ఫుటంగా కనిపిస్తాయి. ఆయాభేదాలను కింది పట్టిక సూచిస్తుంది.

అంశం	కులాలు ¹
------	---------------------

I. వర్ణవిభాగం —

1. (a) మహాప్రాణాలు	వై, సా, బ్రా
(b) అల్పప్రాణాలు	రె, కా, ప, హ, మే, బ, తె
(a)/(b)	గౌ, ము
2. (a) ణ, శ లు	వై, కా, బ, బ్రా
(b) న, ల లు	రె, ప, వె, గౌ, సా, హ, మే, ము, తె

II. పదాంశవిభాగం—

A. నామాలు - బహువచన రూపాలు

3. (a) వేల్లు మొ॥ వి.	ప, వె, గౌ, హ, మే, ము, కు, బ
(b) వేల్లు మొ॥ వి.	రె, వై, కా, బ్రా, సా, తె
(a)/(b)	యా
4. (a) నాగల్లు	రె, వై, ప, వె, హ, కు, యా
(b) నాగల్లు	బ్రా, బ, కా, గౌ, మే, సా
(a)/(b)	ము
5. (a) వెయ్లు	సా, హ, కు, యా, బ
(b) వేలు	ప, కా, బ్రా, గౌ, మే, తె
(a)/(b)	రె, వై, వె, ము

1. రె-రెడ్లు, బ్రా-బ్రాహ్మణులు, కా-కాపులు, వె-వెలమలు, సా-సాతానులు, ప-పద్మ శాలీలు, హ-హరిజనులు, మే-మేరాలు, బ-బలిజులు, తె-తెలగలు, గౌ-గౌడలు, ము-ముతరాసులు, వై-వైశ్యులు, కు-కుమ్మరులు, యా-యాదవులు.

అంశం

కులాలు

B. క్రియలు

6. వర్తమాన క్రియ

(ఉత్తమ పురుష)

(a) వస్తున్న

(b) వస్తూ

(a)/(b)

ప, హ, సా, బ్రా. గౌ

రె, వై, కా, వె, మే, యా

ము, తె,

7. తద్ధర్మార్థక క్రియ -

(ఉత్తమ పురుష)

(a) దుంత

(b) దున్నుత

రె, వై, యా, వె

ప, హ, బ్రా, సా, మే, ము, గౌ

8. వ్యతిరేకతద్ధర్మార్థక క్రియ -

(మహదితరం = అమహత్)

(a) ఉండదు

(b) ఉండది

(a)/(b)

బ్రా

రె, ప, కా, వె, హ, మే, ము,

యా, తె, గౌ, సా

వై

9. వ్యతిరేక భూత క్రియ -

(a) పిల్వలే

(b) సిల్వతేదు

(c) పిల్వలె

(a)/(b)

(b)/(c)

బ్రా, వె, వై

బ

హ, రె, మే

ము, గౌ

ప, వై, తె, కా

10. భావార్థకం

(a) చేసేది

(b) చేసుడు

(a)/(a)

మే, బ్రా, తె, గౌ

ప, హ, బ

వై, కా, వె, ము, తె

11. వ్యతిరేక భావార్థకం -

(a) చెయ్యండి

(b) చెయ్యక పోవు

రె, బ్రా, వై, కా, మే, ము, సా,

గౌ, తె

ప, వె, హ

కులం

కులాలు

III. శబ్ద విభాగం—

బాంధవ్య బోధక పదాలు

12 తల్లి -

(a) అమ్మ

బ్రా, రె, కా, వె, వై, సా, ము,
యా, తె

(b) అవ్వ

హ, మే, కు

(a)/(b)

ప, గౌ

13. తండ్రితల్లి

(a) నాయనమ్మ

బ్రా, రె, వె, సా, తె, యా

(b) అమ్మ

ప, వై, హ, గౌ, మే, ము, కు

(a)/(b)

కా

14. తల్లి తల్లి

(a) అమ్మమ్మ

బ్రా, రె, వై, కా, వె, సా, యా, తె

(b) అమ్మ

హ, ము, మే, కు

(a)/(b)

ప, గౌ

15. భర్తసోదరి

(a) ఆడబిడ్డ

ప, వై, బ్రా, కా, వె, సా, ము, తె

(a) ఆడిబిడ్డ

హ, మే, యా, కు

(a)/(b)

రె, గౌ

16. కొడుకు/కూతురు అత్తగారు

(a) వియ్యంపురాలు

బ్రా, సా

(b) వియ్యపురాలు

రె, ప, వై, కా, వె, యా, మే,

కు, తె

(a)/(b)

గౌ, ము

సారాంశం :

1. బ్రాహ్మణులు, వైశ్యులు, సాతానులు, కాపులు/రెడ్లు, తెలిగలు విద్యార్థికులు మాట్లాడే భాష మాట్లాడతారు.

2. మేరాలు, వెలమలు, యాదవులు, ముతరాసులు, కుమ్మరులు, హరిజనులు, బలిజలు, పద్మశాలీలు, అంతగా విద్యాగంధంలేని వారు మాట్లాడే భాష మాట్లాడుతారు.
3. గౌడల భాషలో అధికవైజ్ఞానిక, అల్పవైజ్ఞానిక లక్షణాలు సమంగా కనబడతాయి.
4. బ్రాహ్మణులు, వైశ్యులు, సాతానులు, కాపులు/రెడ్లు ప్రామాణిక భాష మాట్లాడుతారు.
5. మేరాలు, వెలమలు, యాదవులు, ముతరాసులు, కుమ్మరులు, హరిజనులు, ప్రామాణిక కేతరమైన మాండలికంలో మాట్లాడుతారు.
6. తెలగలు, గౌడలు, బలిజలు, పద్మశాలీలలో ఈ ప్రామాణిక, ప్రామాణికేతర భాషా లక్షణాలు రెండూ కలగాపులగంగా కనబడతాయి.

4

స్థానిక భేదాలు

వరంగల్ జిల్లా మాండలికంలో కొన్ని అంశాలకు సంబంధించిన భేదాలు జిల్లాలోని వివిధ ప్రాంతాలలో కొట్టవచ్చినట్లు అగపడతయ్. ఆయా భేదాలు పయే కేంద్రాలలో ఎలాఎలా ఉన్న యోగ్య ఈ కింది పట్టిక నాథారం చేసుకుని తెలుసుకోవచ్చు.

అంశం	కేంద్రాలు ¹
I. వర్ణ విభాగం—	
1. (a) మహాప్రాచాళాలు	26, 27, 29
(b) అల్పప్రాచాళాలు	21, 22, 23, 25, 28, 30
(a)/(b)	24
2. (a) ణ, శ లు	21, 22, 27
(b) న, ల లు	23, 24, 25, 26, 28, 29, 30
II. పదాంశ విభాగం—	
A. నామాలు - బహువచన రూపాలు	
3. (a) వేర్లు మొ॥ వి	21, 22, 23, 24, 28, 30
(b) వేర్లు మొ॥ వి	25, 26, 27, 29
4. (a) నాగన్లు	21, 26, 30
(b) నాగల్లు	22, 23, 24, 27, 28, 29
(a)/(b)	25
5. (a) వెయ్లు	21, 24, 27, 30
(b) వేలు	23, 25, 26, 29
(a)/(b)	22, 28

1. 21 - పరకాల, 22 - ములుగు, 23 - హసన్పర్తి, 24 - వరంగల్, 25 - మహబూబాబాద్, 26 - ఏటూర్ నాగారం, 27 - వరదన్నపేట, 28 - చేర్యాల, 29 - జనగాం, 30 - నర్సంపేట.

అంశం

కేంద్రాలు

B. క్రియలు

6. వర్తమానక్రియ -

(ఉత్తమ పురుష)

(a) వస్తున్న

23, 24, 27, 28, 29, 30

(b) వస్తాన

21, 22, 25, 26

7. తద్ధర్మార్థకక్రియ -

(ఉత్తమ పురుష)

(a) దుంత

21, 24, 27, 30

(b) దున్నుత

22, 23, 25, 26

9. వ్యతిరేక తద్ధర్మార్థకక్రియ -

(మహాదితర=అమహత్)

(a) ఉండదు

24, 25, 27

(b) ఉండది

21, 23, 26, 28, 29

(a)/(b)

22, 30

9. వ్యతిరేక భూతక్రియ -

(a) పిల్వలే

27

(b) పిల్వలేదు

22, 23, 24

(c) పిల్వలె

21, 25, 28, 29, 30

(a)/(b)

26

10 భావార్థకం

(a) చేసేది

22, 23, 25, 30

(b) చేసుడు

21, 24, 26, 27, 28, 29

11. వ్యతిరేక భావార్థకం

(a) చెయ్యండి

21, 22, 25, 30

(b) చెయ్యకపోవు

24, 26, 27, 28, 29

అంశం

కేంద్రాలు

III. శబ్ద విభాగం—

A బాంధవ్య బోధకపదాలు

12. తల్లి
 - (a) అమ్మ 23, 24, 25, 27, 29, 30
 - (b) అవ్వ 21, 22
 - (a)/(b) 26, 28
13. తండ్రి తల్లి
 - (a) నాయ్నమ్మ 23, 25, 27, 29, 30
 - (b) అమ్మ 22, 26
 - (a)/(b) 21, 24, 28
14. తల్లి తల్లి
 - (a) అమ్మమ్మ 23, 24, 25, 27, 29, 30
 - (b) అమ్మ 21, 22, 26
 - (a)/(b) 28
15. భర్త సోదరి
 - (a) ఆడబిడ్డ 22, 23, 24, 25, 27, 30
 - (b) ఆడబిడ్డ —
 - (a)/(b) 21, 26, 28, 29
16. కొడుకు/మామయ్య అత్తగారు
 - (a) వియ్యంపురాలు 23, 27, 30
 - (b) వియ్యంపురాలు 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29

సారాంశం :

1. ములుగు, హాసన్ పర్తి, మహబూబాబాద్, వరదన్నపేట, జనగాంలలో ప్రామాణికభాష అధికంగా వాడుకలో ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది.
2. పరకాల, ఏటూర్ నాగారం, చేర్యాల, నరసంపేటలలో ప్రామాణికేతర మైన జిల్లా మాండలికం అధికంగా వాడుకలో ఉన్నది.
3. వరంగల్ లో మాత్రం ప్రామాణిక, ప్రామాణికేతర లక్షణాలు రెండూ సమంగా ఉన్నాయి.

గమనిక :

- (a) రహదారిపైనగాని, రైలుమార్గం మీదగాని ఉన్న (అంటే రాకపోకల సౌకర్యం అధికంగా గల) పట్టణాలలో ప్రామాణిక భాషా లక్షణాలు అధికంగా ఉన్నయ్.
- (b) రహదారిపైన జిల్లా మధ్యప్రాంతానికి సుదూరంలో ఉన్న ఏటూర్ నాగారంలోనూ, పైన చెప్పిన రెండు మార్గాలకూ దూరంగా ఉన్న పరకాల, చేర్యాల నర్సంపేటలలోనూ ప్రామాణిక భాషాప్రభావం తక్కువగా ఉండి జిల్లా మాండలిక రూపాలే అధికంగా వాడుకలో ఉన్నయ్యని చెప్పవచ్చు.
- (c) జిల్లా కేంద్రమూ, రవాణాసౌకర్యాధికమూ కలిగిన వరంగల్ పట్టణంలో అటు ప్రామాణిక భాషాప్రభావమూ, ఇటు మాండలిక ప్రభావమూ సమపాళ్ళల్లో ఉన్నయ్.

5 వైజ్ఞానిక భేదాలు

భిన్నవైజ్ఞానిక స్థాయుల బట్టి ప్రజలు మాట్లాడే భాష వారి వారి వ్యవహారంలో భిన్నంగా గోచరిస్తుంది. వైజ్ఞానిక స్థాయుల ననుసరించి వరంగల్ జిల్లాలో వాడుకలో ఉన్న భాష ఎలా ఉంటుందో ఈ కింది పట్టిక మాస్తే బోధపడుతుంది.

అంశం

వైజ్ఞానిక స్థాయి¹

I. వర్ణవిభాగం—

1. (a) మహాప్రాణాలు	అధిక
(b) అల్పప్రాణాలు	అల్ప
2. (a) ణ, శ లు	అధిక
(b) న, ల లు	అల్ప

II. పదాంశ విభాగం—

A. నామాలు - బహువచన రూపాలు

3. (a) పేర్లు మొ॥ వి	అల్ప
(b) వేర్లు మొ॥ వి	అధిక
4. (a) నాగన్లు	అల్ప
(b) నాగల్లు	అధిక
5. (a) వెయ్లు	అల్ప
(b) వేలు	అధిక

B. క్రియలు

6. వర్తమాన క్రియ (ఉత్తమ పురుష)

(a) వస్తున్న	అధిక
(b) వస్తాన	అల్ప

1. అధిక - 7, 8 విజ్ఞాన స్థాయులు: మధ్య - 5, 6 విజ్ఞాన స్థాయులు; అల్ప -

3, 2 విజ్ఞాన స్థాయులు. (చూ. 3, 4 పేజీలు).

అంశం

వైజ్ఞానిక స్థాయి

7. తద్ధర్మార్థక క్రియ - (ఉత్తమపురుష)

- (a) దుంత అధిక
(b) దున్నత అల్ప

8. వ్యతిరేక తద్ధర్మార్థక క్రియ -

(మహదితరం = అమహత్)

- (a) ఉండదు అధిక
(b) ఉండది అల్ప

9. వ్యతిరేక భూతక్రియ

- (a) పిల్వలే అధిక
(b) పిల్వలేదు మధ్య
(c) పిల్వలె అల్ప

10. భావార్థకం

- (a) చేసేది అధిక
(b) చేసుడు అల్ప

11. వ్యతిరేక భావార్థకం

- (a) చెయ్యింది అధిక
(b) చెయ్యక పోవు అల్ప

III. శబ్ద విభాగం —

A. జాంధవ్య బోధక పదాలు

12. తల్లి

- (a) అమ్మ అధిక
(b) అవ్వ అల్ప

13. తండ్రితల్లి

- (a) నాయ్నమ్మ అధిక
(b) అమ్మ అల్ప

అంశం	వైజ్ఞానిక స్థాయి
14. తల్లి తల్లి	
(a) అమ్మమ్మ	అధిక
(b) అమ్మ	అల్ప
15. భర్త సోదరి	
(a) ఆడబిడ్డ	అధిక
(b) ఆడిబిడ్డ	అల్ప
16. కొడుకు/కూతురు అత్తగారు	
(a) వియ్యంపురాలు	అధిక
(b) వియ్యపురాలు	అల్ప

సారాంశం :

- (1) అధిక వైజ్ఞానిక స్థాయి వారు ఆధునిక ప్రామాణిక భాష (MST) మాట్లాడతారు.
- (2) అల్ప వైజ్ఞానిక స్థాయి వారు స్థానిక ప్రామాణికం (Local standard) మాట్లాడతారు.

వరంగల్ మాండలికం - ప్రామాణిక భాష

ప్రామాణిక భాష - సూటిగా చెప్పాలంటే ఆధునిక వ్యావహారిక ప్రామాణిక భాష - యొక్క స్వరూపం నిర్ణయం చెయ్యాలంటే ఈ వరంగల్ మాండలిక స్వరూప సముపార్జనకు జరిపిన పరిశోధనా పద్ధతిలో తెలుగు మాండలికాల రూపాలను (ప్రాంతీయ, సామాజిక, స్థానిక, వైజ్ఞానిక వ్యత్యాసాలతో సహా) అవగతం చేసుకోవాలి. కాబట్టి తెలుగునాట ఉన్న అన్ని జిల్లాల నుండి ఆయా జిల్లాలలో వాడుకలో ఉన్న భాషా స్వరూపనేకరణం జరగవలసి ఉంది. ఇప్పటికీ అయిదు జిల్లాలలో మాత్రం ఈపని చెయ్యటం పూర్తయింది. మిగతా జిల్లాలలో పని పూర్తి చెయ్యటానికి మరికొంత కాలం పడుతుంది.

ఇంతకు పూర్వం కొంతమంది భాషావేత్తల (కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు¹, ఆర్డెన్ పండితుడు², ఆచార్య భద్రరాజుకృష్ణమూర్తి³, గెరాల్డ్ కెల్లీ⁴) అభిప్రాయాల ననుసరించి ప్రామాణిక భాష (మాండలికం) కోస్తా జిల్లాల మధ్య ప్రాంతంలో వాడుకలో ఉన్న మాండలికంగా గోచరిస్తున్నది. అందుచేత ప్రస్తుతానికి ఈ మాండలికానికి వరంగల్ మాండలికానికి గల భేదాలూ, సామ్యాలూ ఈ వ్యాసంలో చర్చించటం జరుగుతున్నది.

1. K. Veeresalingam, "Introduction to C. P. Brown's Telugu - English dictionary" second revised edition, p. iv.
2. Arden's quotation cited by G. V. Apparow, "Minute of Dissent" p. 43.
3. Bh. Krishnamurti, "Telugu Verbal Bases" Berkely, 1961. p. 235.
4. Gerald Kelly, "Telugu" in "Current Trends in Linguistics - Vol. V". Mouton - 1969 -p. 383.

A. వర్ణ నిర్మాణ విభాగం

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
(1) అచ్చులు	—	ఏ
(2) హల్లులు		
(i) ఊష్మాలు	శ ¹	శ ² , ష
(ii) అనునాసికాలు	న	న, ణ
(iii) పార్శ్వకాలు	ల	ల, శ
(3) క, గ ల ముందొచ్చే న ఉచ్చారణ	జ/న	జ
(4) మహాప్రాణధ్వనులు ³	లేవు	ఉన్నయ్

B. వదాంశ విభాగం

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
I. నామ విభాగం		
(1) బహువచన ప్రత్యయం	లు ⁴	లు (లుల శు)
(a) కావడి, లేడి, కోడి, గుడి, ముడి, తాడు, వాకిలి, నెమలి, మొసలి, కోలు, వేలు, కాలు, కీలు, చాలు, రాయి	ల్ + లు > ల్లు	ల్ + లు > ల్లు
(b) కోడలు, నాగలి, కొడవలి, గొడ్డలి, చెల్లెలు, కన్ను, ముల్లు, ఏడు.	న్ + లు > న్లు	ల్ + లు > ల్లు

1. ద్రోణికోష్ఠ.

2. విప్రతోష్ఠ.

3. వరంగల్ మాండలికంలో మహాప్రాణిలోపంచేసి ఉచ్చరించటం అత్యధికంగా వినబడుతుంది.

4. మూర్ధన్యోచ్చారణ ఆత్యర్థం కావడం కారణం.

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
(c) పండు, గుండు, బండి, ఇల్లు, ముల్లు.	న్ +లు > ళ్లు	ల్ +లు > ళ్లు
(d) నోరు, గోరు, వేరు; ఊరు, వెదురు.	ర్ +లు > ర్లు	ల్ +లు > ళ్లు
(e) చేను, పేను.	న్ +లు > న్లు	ఫ్ +లు > లు
(2) విభక్తి ప్రత్యయాలు.		
(a) పష్టి విభక్తి దేవుడు, తమ్ముడు, పిల్ల వాడు, etc.	దేవుని, etc.	దేవుడి, etc.
(b) సహచారి సంబంధకారకం (తృతీయా విభక్తి) కాగ్రెతో, తమ్ముడ్తోన్, వేమిలీతోని, బటుల్తోటి	-తో, -తోన్, -తోని, -తోటి, -తో	
(c) నిమిత్తార్థకాలు ఉజ్జోగం కొర్కు, లోను కొరకు, ప్లూచర్కోసం, తబాయిదా కోసం.	-కొరకు, -కోసం	-కోసం
(d) అభ్యంతరార్థకాలు మదిర్లు, ఇట్లు, భాగంలో, కొట్టులో, రూపాయి ల్లోపట, దొంగిలించటం లోపల, వాట్లల్ల, కాయాలల్ల. పక్కకు, పక్కలో	-ల, -లో, -లోపట, -లోపల, -అల్ల -కు, -లో	-లో -న

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
(e) అపదాన కారకాలు		
అక్కడెల్లి, మొదల్లాటె	-కెల్లి, -గాటె,	
అన్నించెల్లి	-నించెల్లి	-నించి
(f) ఉపర్యర్థకాలు		
గుట్టవై, క్రుకై	-వై	-మీద
(g) అవధ్యర్థకాలు		
అక్కడ్డన్న, ఒంటిగంట		
దాక	-దాక, -దన్న	-దాక
(h) సమీపార్థకాలు		
ఇంటివద్ద,	-వద్ద, -దగ్గర,	-దగ్గర
మాదగ్గర,	-కాడ	
ఇంటికాడ		
(i) అభిముఖార్థకాలు		
చెరువుమందట	-ముందట	-ముందు
(j) నిర్ణీతసమయార్థకం		
సాయంత్రంవరకు	-వరకు	-కి
(3) (a) భావార్థకాలు	చెప్పడు, etc.	చెప్పటం, etc.
(b) వ్యతిరేక భావార్థకాలు	చెప్పక పోవు, etc.	చెప్పకపోవటం, etc.

II. క్రియా విభాగం

(1) భూతకాలిక ప్రత్యయం

ఉత్తమ	ప	-ఇన-/-న-	-వ-/-వా-
	బ	"	"
మధ్యమ	ప	"	"
	బ	-ఇన్-/-న-	"

		వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
ప్రథమ	ఏ	మహత్	-ఇన్-/-న-
		మహదితర	.. -ఇన్-/-న-
	బి	మానవ	.. -ఏ-/-నా-
		మానవేతర	-ఇన-/-న- -ఇన-/-న-

(2) తద్దర్శార్థక ప్రత్యయం

ఉత్తమ	{	ఏ	-త-/-ట-	-తా-/-టా-	
		బి	„	„	
మధ్యమ	{	ఏ	„	„	
		బి	„	„	
ప్రథమ	{	ఏ	మహత్	„	
			మహదితర	„	-తుం-/-టుం-
		బి	మానవ	„	-తా-/-టా-
			మానవేతర	„	-త-/-ట-

(3) వర్తమానకాలిక ప్రత్యయం

ఉత్తమ	ఏ	-తున్న-/-టున్న-	-తున్నా-/-టున్నా-
	బి	„	„
మధ్యమ	ఏ	„	„
	బి	„	„

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
ప్రథమ	<div> <div> <div>ప</div> <div>మహత్ -తున్న-/-టున్న-</div> </div> <div> <div>మహదితర</div> <div>,, -తున్న-/-టున్న-</div> </div> </div>	<div> <div>-తున్నా-/-టున్నా-</div> </div>
	<div> <div>బ</div> <div>మానవ</div> </div> <div> <div>మానవేతర</div> <div>,, -తున్నా-/-టున్నా-</div> </div>	<div> <div>-తున్నా-/-టున్నా-</div> </div>

(4) సామర్థ్యార్థకాలు

ఉత్తమ	<div> <div>ప</div> <div>-త-/-ట-</div> </div>	తుమర్థం+గల-
	<div> <div>బ</div> <div>,,</div> </div>	,,
మధ్యమ	<div> <div>ప</div> <div>,,</div> </div>	,,
	<div> <div>బ</div> <div>,,</div> </div>	,,
ప్రథమ	<div> <div>ప</div> <div>మహదితర</div> </div>	,,
	<div> <div>బ</div> <div>మానవ</div> </div>	,,
	<div> <div>బ</div> <div>మానవేతర</div> </div>	,,

(ఇవన్నీ తద్దర్థార్థకరూపాలే)

(5) నిశ్చయార్థకాలు

సర్వపురుషులకు, సర్వవాచకా

లకూ, ఉభయవచనాలకూ

-అలె

-అలి

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
(2) బహువచన ప్రత్యయంతో వచ్చే పదాల చివరి-జ, -వులు లోపించటం.	వైకల్పికం	జరగదు
ఉదా :		
	రోలు/రోజులు	రోజులు
	చెర్లు	చెరువులు
	జంతులు/జంతువులు	జంతువులు
	పశులు	పశువులు
(3) కొన్ని పదాల్లో మాత్రమే రెండో అక్షరం (syllable) లోపించటం.	వైకల్పికం	జరగదు
ఉదా :		
	లేపాళే/లేకపోతే	లేకపోతే
	ఊకే	ఊరికే
	ఊకో	ఊరుకో
	రోని	రోహిణి
(4) పదంలో తృతీయాచ్చు ప్రాప్తమైతే అది లోపించటం.	వైకల్పికం	జరగదు
ఉదా :		
	జరుగ్తుంది/జరుగుతుంది	జరుగుతుంది.
	ఎతుక్తును	ఎతుకుతున్నారు.
	మాదిగ్గు	మాదిగలు
	సోమత్తు/సోమతలు	స్తోమతలు

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
--	--------------------	------------------------

II. పదాంత అజ్ఞోవ సంధి.

జరుగుతుంది

జరగదు

ఉదా : (1) /-ఉ/

నాకృదువురాదు

నాకుచదువురాదు

నాల్లక్ష్మర మొచ్చింది

నాళ్లకు జర

మొచ్చింది

వరీక్షకోయిన

వరీక్షకు పోయ్

నాను

మాకెసెలవు

మాకుసెలవు

నాకేను

నాకునేను

నాలుగుప్పట్లు

నాలుగుపుట్లు

నాలుగ్సంవత్సరాలు

నాలుగు సంవత్స

రాలు

తెలుగ్గిడియం

తెలుగుమిడియం

నాలుగేవులు

నాలుగువేలు

అట్పక్క

అటుపక్క

అన్నడ్గద

అన్నాడుగదా

మూడైల్లు

మూడుమైళ్లు

ఇద్దర్కొడుకులు

ఇద్దరు కొడుకులు

ఇద్దరవంటమనుషులు

ఇద్దరు వంట

మనుషులు

(౨) /-ఇ/

బడ్పీజు

బడిపీజు

మచ్చతరగత్తుం

మధ్యతరగతి

టుంబం

కుటుంబం

పదైల్లు

పదిమైళ్లు

పదేవులు

పదివేలు

గాల్కవిత్వాలు

గాలి కవిత్వాలు

ముసల్వాడు

ముసలివాడు

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
(1) /-అ/		
	ఒకసారి	ఒకసారి
	ఒక్కూడు	ఒకమూడు
	ఒక్కోజు	ఒకరోజు
	మంచిగైదుల్తాండు	(= బాగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు)
	అక్కడగడిసిన	అక్కడ గడిస్తాను
	ఇక్కడేస్తేరు	ఇక్కడ వేస్తేరు
	బుద్ధవారం	బుధవారం
	గ్రుహ్వాసతి	గ్రుహవసతి
(2) ద్వితీయ పదాది హల్లు నాద ధ్వని కావటం. ఉదా:	పెచ్చుగా జగుగుతుంది	ఎక్కువగా జరగదు
	కొంత గాలం	కొంత కాలం
	సిగ్గెట్లు దాగుడు	సిగరెట్లు తాగటం
	D: పదజాలం	

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
(1) సర్వనామాలు		
ప్రథమ (ఏ-మహత్)	అతడు/అతను	అతను
ప్రథమ (ఏ-మహత్) (గౌరవసూచకం)	—	వారు (respectful sg.)
ప్రథమ (ఏ-మహతీ)	ఆమె	ఆవిడ/ఆమె
ఉత్తమ (బ-అస్మిదర్థకం-ద్వితీయా)	మమ్మల్ -	మమ్మల్ -
మధ్యమ (బ-ద్వితీయా)	మిమ్మల్ -	మిమ్మల్ -

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
(2) సంఖ్యావాచకాలు	అద్ద- ఎనమండుగురు తొమ్మండుగురు	అర- ఎనిమిదిమంది తొమ్మిదిమంది
(3) క్రియారూపాలు	తెల్వదు విచారియ్యను దుంతయ్ అయ్తడు చెయ్యదు/ చెయ్యది	తెలీదు విచారించను దున్నుతయ్ అప్తాడు చెయ్యదు
(4) బాంధవ్య బోధక పదాలు	i తల్లిసోదరుడు ii తండ్రిసోదరి iii సోదరికుమారుడు iv సోదరికుమార్తె v అక్క vi అన్న vii చెల్లెలు viii తండ్రి ix తల్లిసోదరునిభార్య x తండ్రిసోదరిభర్త xi భార్య/భర్త తండ్రి xii భార్య/భర్త తల్లి xiii భర్త అన్న xiv భర్తసోదరుని భార్య xv భార్య సోదరి భర్త xvi కూతురు xvii కూతురు/కొడుకు	మామ అత్త అల్లుడు కోడలు అక్క అన్న చెల్లె నాన్న అత్తయ్య మామ మామ అత్తయ్య బావ యారాలు నడ్డకుడు బిడ్డ మేనమామ మేనత్త మేనల్లుడు మేనకోడలు అక్కయ్య అన్నయ్య చెల్లెలు నాన్న అత్తయ్య మామయ్య మామగారు అత్తయ్య బావగారు తోడికోడలు షడ్డకుడు/ తోడల్లుడు కూతురు
	మామగారు	వియ్యంపుడు

[గమనిక : iii, iv అంశాలు మగవారికి సంబంధించి మాత్రమే.]

(5) ఇతరపదాలు (చూ. అమబంధం.)

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
(8) /-అ/		
	ఒక్కారి	ఒకసారి
	ఒక్కూడు	ఒకమూడు
	ఒక్కోజు	ఒకరోజు
	మంచిగైదుల్తాండు	(= బాగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు)
	అక్కడ్గడ్డిన	అక్కడ గడిస్తాను
	ఇక్కడేస్తేరు	ఇక్కడ వేస్తేరు
	బుద్వారం	బుధవారం
	గ్రుహ్వాసతి	గ్రుహవసతి
(2) ద్వితీయ పదాది హల్లు నాద ధ్వని కావటం.	పొచ్చుగా జగుగుతుంది	ఎక్కువగా జరగదు
ఉదా:		
	కొంత గాలం	కొంత కాలం
	సిగ్గెట్లు దాగుడు	సిగరెట్లుతాగటం
	D. పదజాలం	

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణికభాష
--	--------------------	------------------------

(1) సర్వనామాలు

ప్రథమ (ఏ-మహత్)

అతడు/అతను

అతను

ప్రథమ (ఏ-మహత్)
(గౌరవసూచకం)

—

వారు (respectful sg.)

ప్రథమ (ఏ-మహతీ)

ఆమె

ఆవిడ/ఆమె

ఉత్తమ (బ-అస్మిదర్థకం-ద్వితీయా)

మమ్ముల్ -

మమ్మల్ -

మధ్యమ (బ-ద్వితీయా)

మిమ్ముల్ -

మిమ్మల్ -

	వరంగల్ మాండలికం	ఆధునిక ప్రామాణిక భాష
(2) సంఖ్యావాచకాలు	అద్ద- ఎనమండుగురు తొమ్మండుగురు	అగ- ఎనిమిదిమంది తొమ్మిదిమంది
(3) క్రియారూపాలు	తెల్వదు విచారియ్యను దుంతయ్ అయ్తడు చెయ్యదు/ చెయ్యది	తెలిదు విచారించను దున్ను తయ్ అవ్తాడు చెయ్యదు
(4) ఖాంధవ్య బోధక పదాలు		
i తల్లిసోదరుడు	మామ	మేనమామ
ii తండ్రిసోదరి	అత్త	మేనత్త
iii సోదరికుమారుడు	అల్లుడు	మేనల్లుడు
iv సోదరికుమార్తె	కోడలు	మేనకోడలు
v అక్క	అక్క	అక్కయ్య
vi అన్న	అన్న	అన్నయ్య
vii చెల్లెలు	చెల్లె	చెల్లెలు
viii తండ్రి	నాయ్న	నాన్న
ix తల్లిసోదరునిభార్య	అత్త	అత్తయ్య
x తండ్రిసోదరిభర్త	మామ	మామయ్య
xi భార్య/భర్త తండ్రి	మామ	మామగారు
xii భార్య/భర్త తల్లి	అత్త	అత్తయ్య
xiii భర్త అన్న	బావ	బావగారు
xiv భర్తసోదరుని భార్య	యారాలు	తోడికోడలు
xv భార్య సోదరి భర్త	సడ్డకుడు	పడ్డకుడు/ తోడల్లుడు
xvi కూతురు	బిడ్డ	కూతురు
xvii కూతురు/కొడుకు		
	మామగారు	వియ్యంపుడు
		వియ్యంకుడు

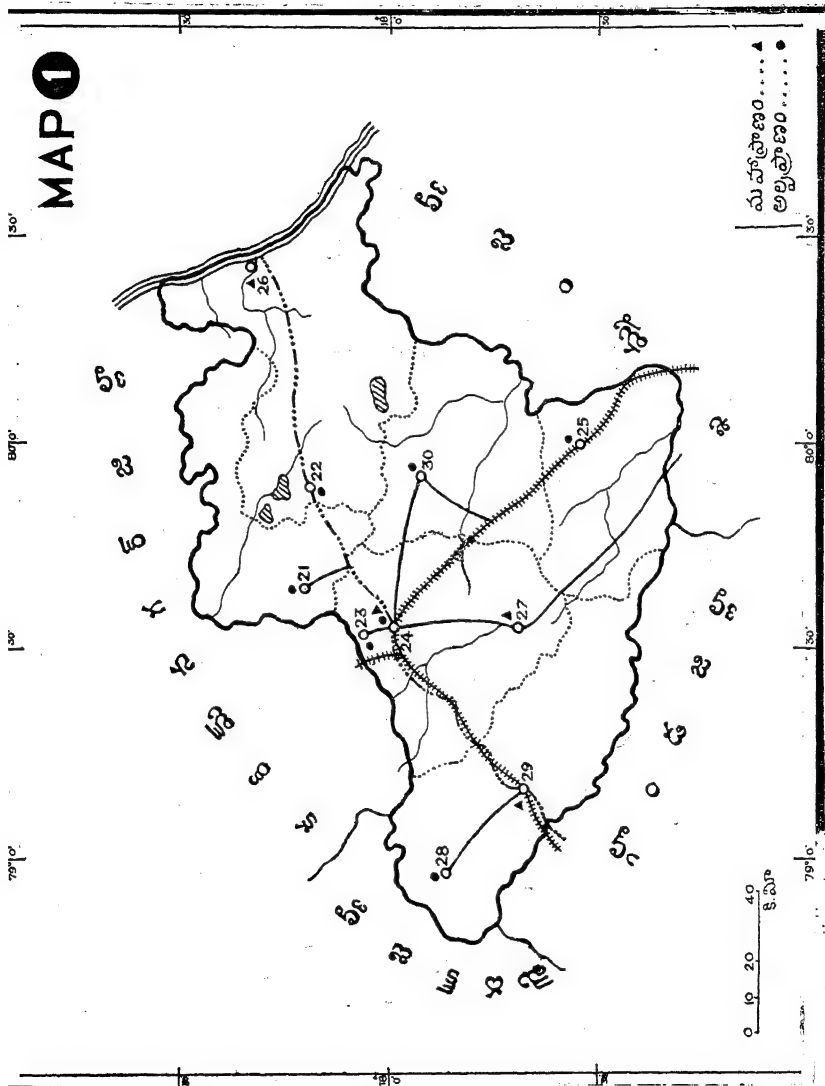
[గమనిక : iii, iv అంశాలు మగవారికి సంబంధించి మాత్రమే.]

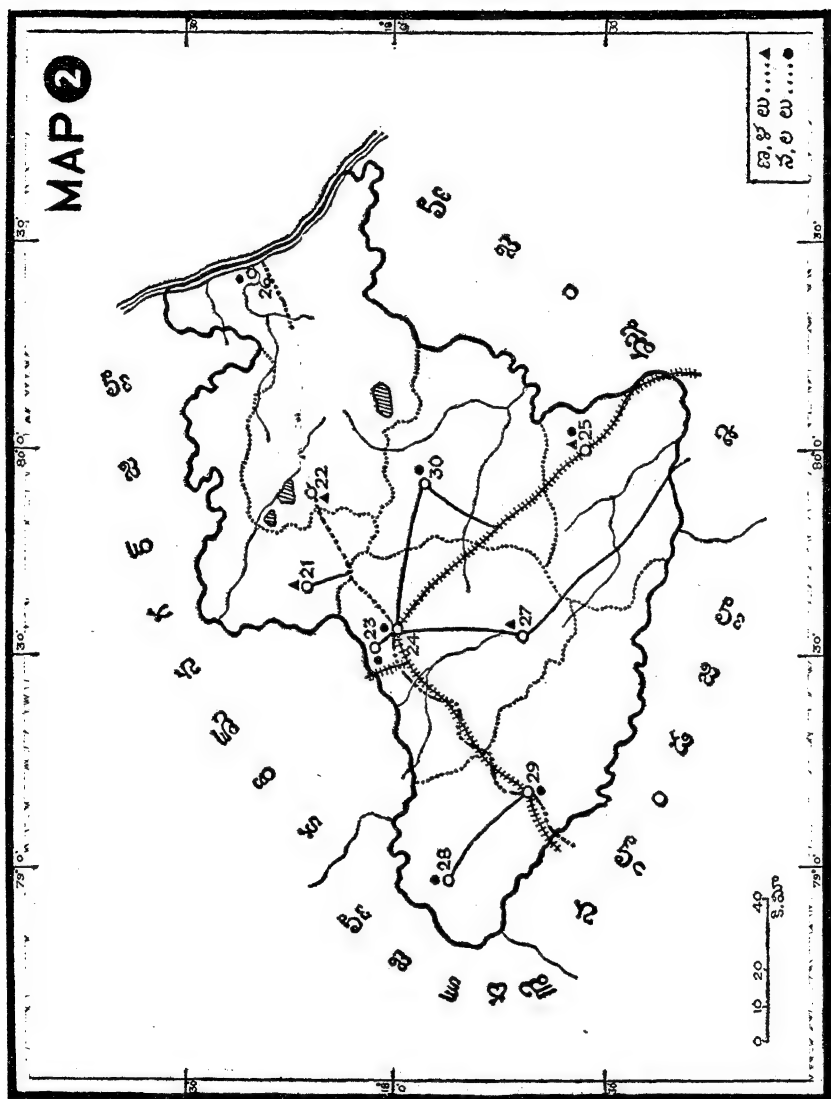
(5) ఇతరపదాలు (చూ. అమబంధం.)

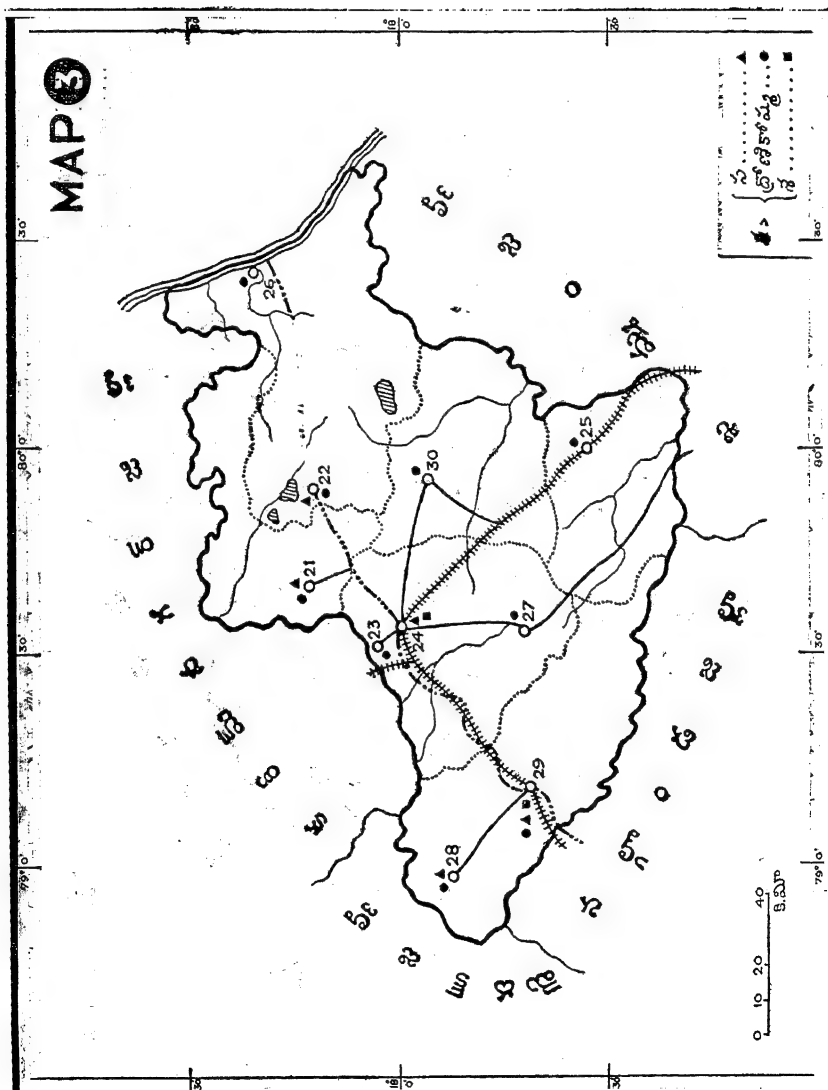
మాండలిక పటాలు

రాబోయే పేజీల్లో పదిహేను మాండలిక పటాలు ఉన్నాయి. వాటిలో మొదటి పన్నెండు పటాలు పన్నెండు భాషా విషయకాంశాలు ఆధారంగా తయారైనవి. పదమూడోది ఆ పటాల్లో 4-9 వరకు గల పటాలను ఉపరిన్యస్తం చేయగా వచ్చినది. ఆట్లాగే 1-3 పటాలనూ, 10-12 పటాలనూ ఉపరిన్యస్తం చేయగా వచ్చినవి 14, 15 పటాలు. పటాలన్నింటినీ (1-12) ఉపరిన్యస్తం చేయగా వచ్చిన పటం పదహారోది.

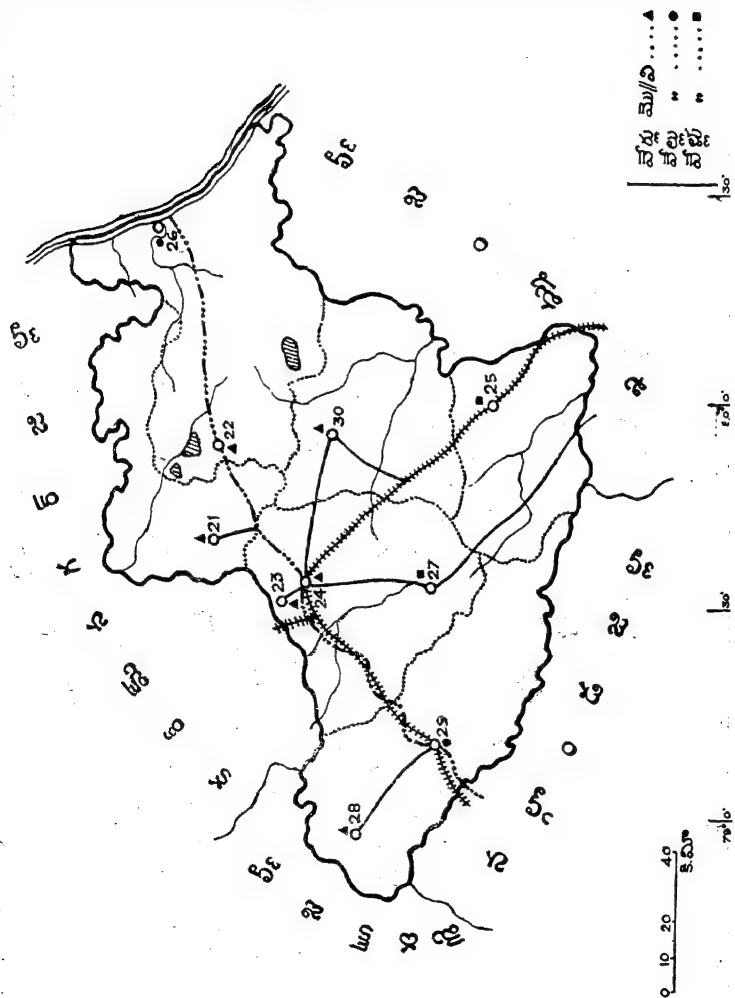
చివరిపటాన్ని (16 ను) బట్టి చూస్తే వరంగల్ జిల్లాలో ఉన్న రైలు మార్గంమీద గల కేంద్రాలలోనూ, వాటికి దక్షిణాన ఉన్న ప్రాంతానికి; జిల్లాలోని మిగతా ప్రాంతానికి మధ్య కొంత స్పష్టమైన భేదం ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. దీనిని బట్టి ఈ జిల్లాలో రెండు స్థానిక మాండలిక ప్రాంతాలున్నట్టు తెలుస్తున్నది.

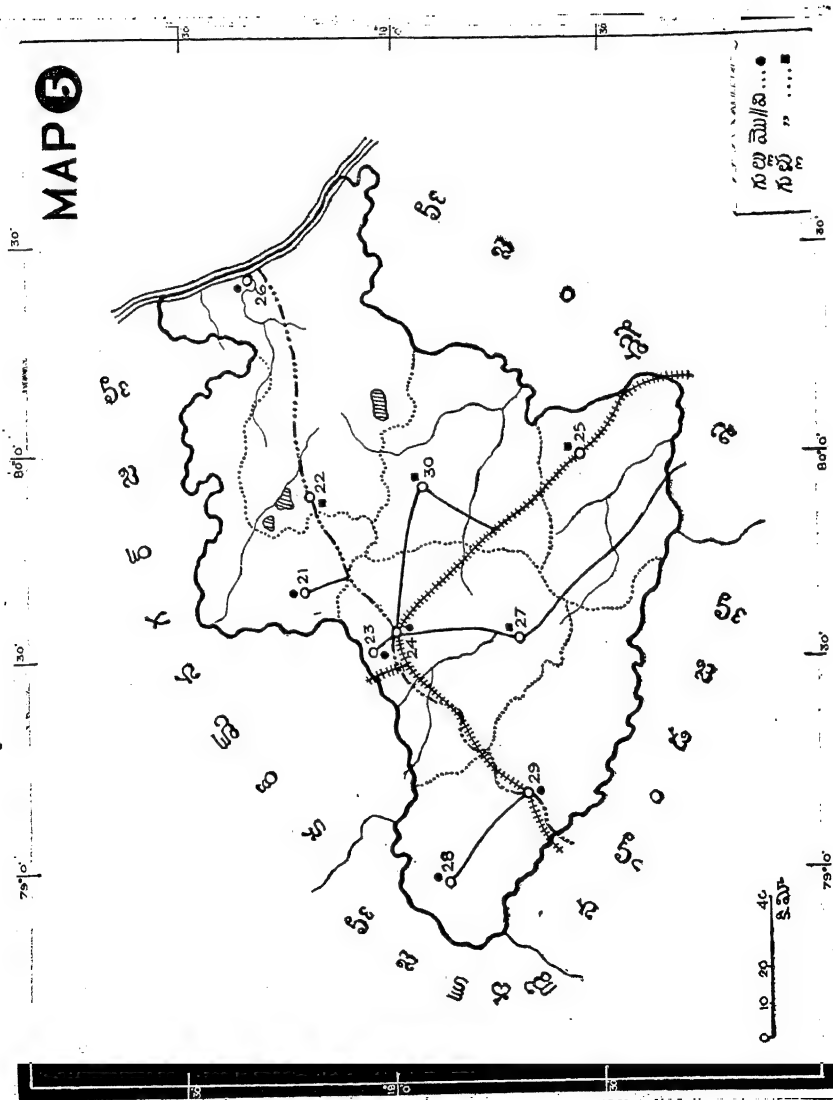

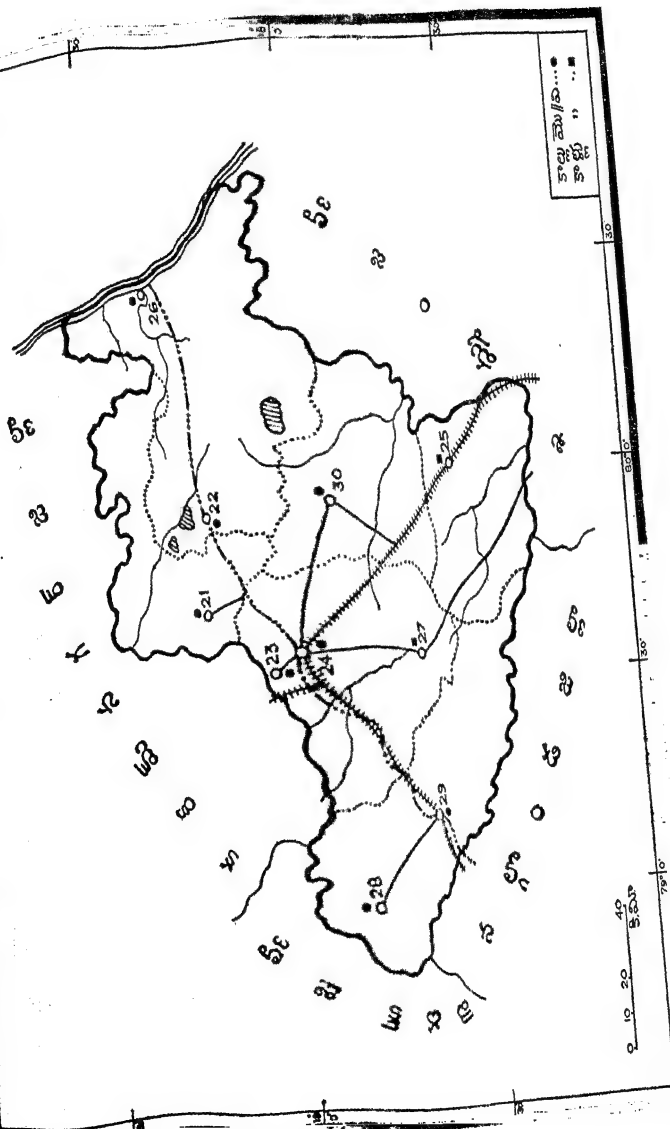
MAP 4

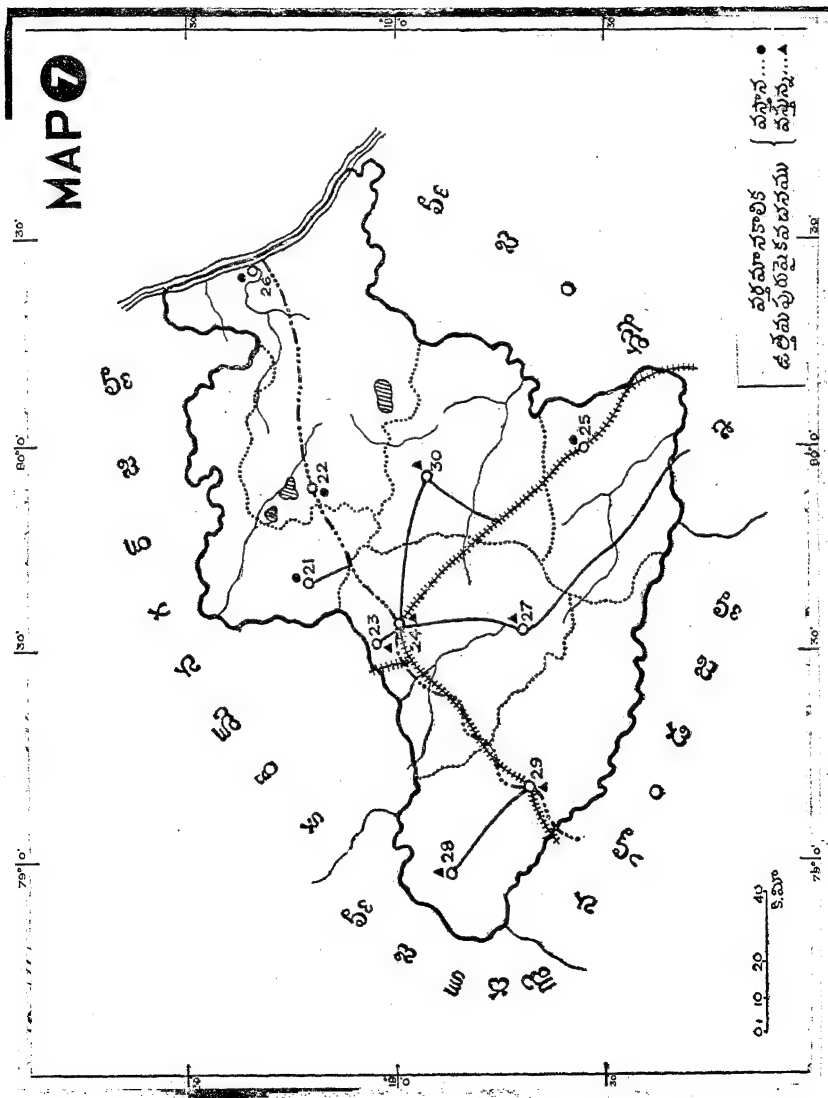

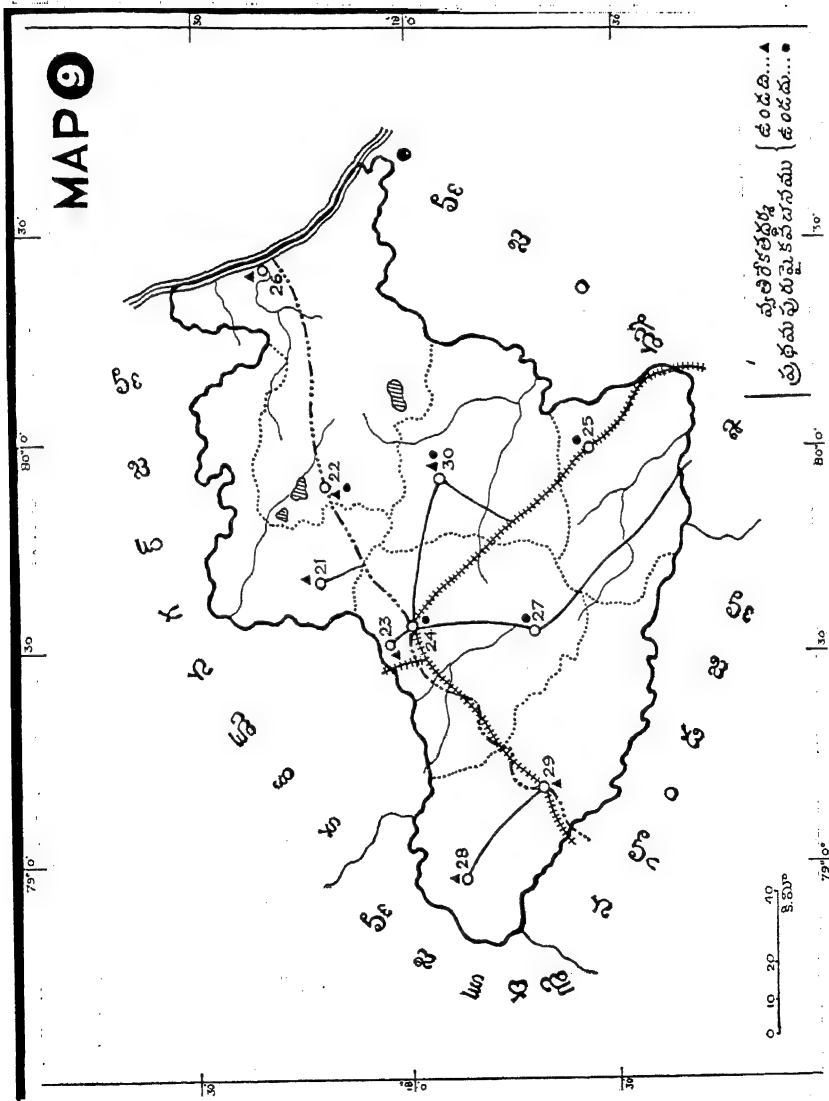
MAP 5

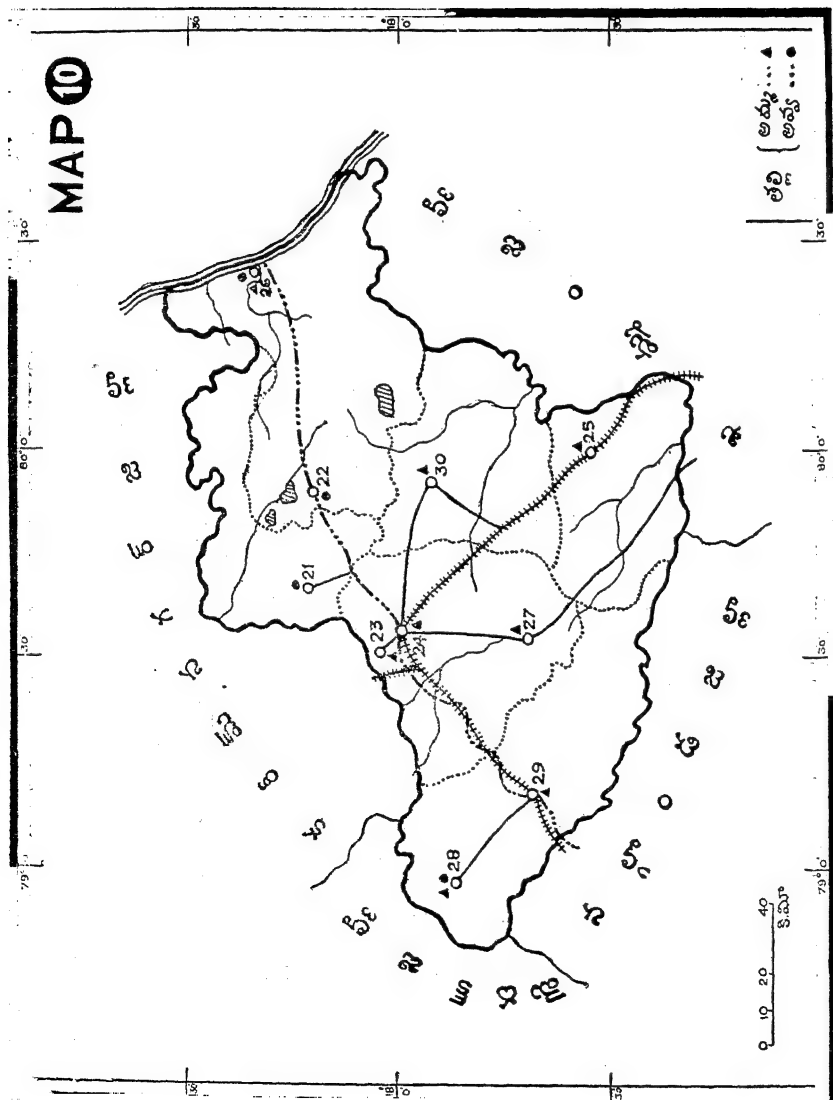

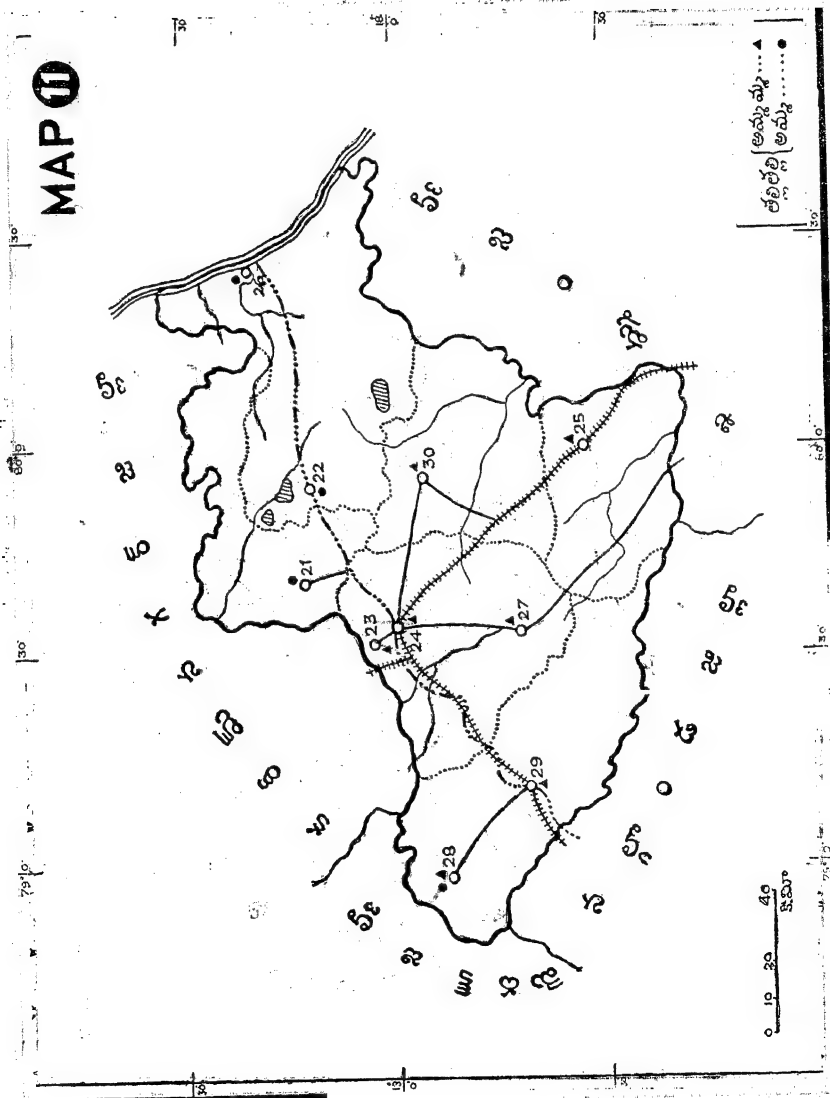
MAP 6

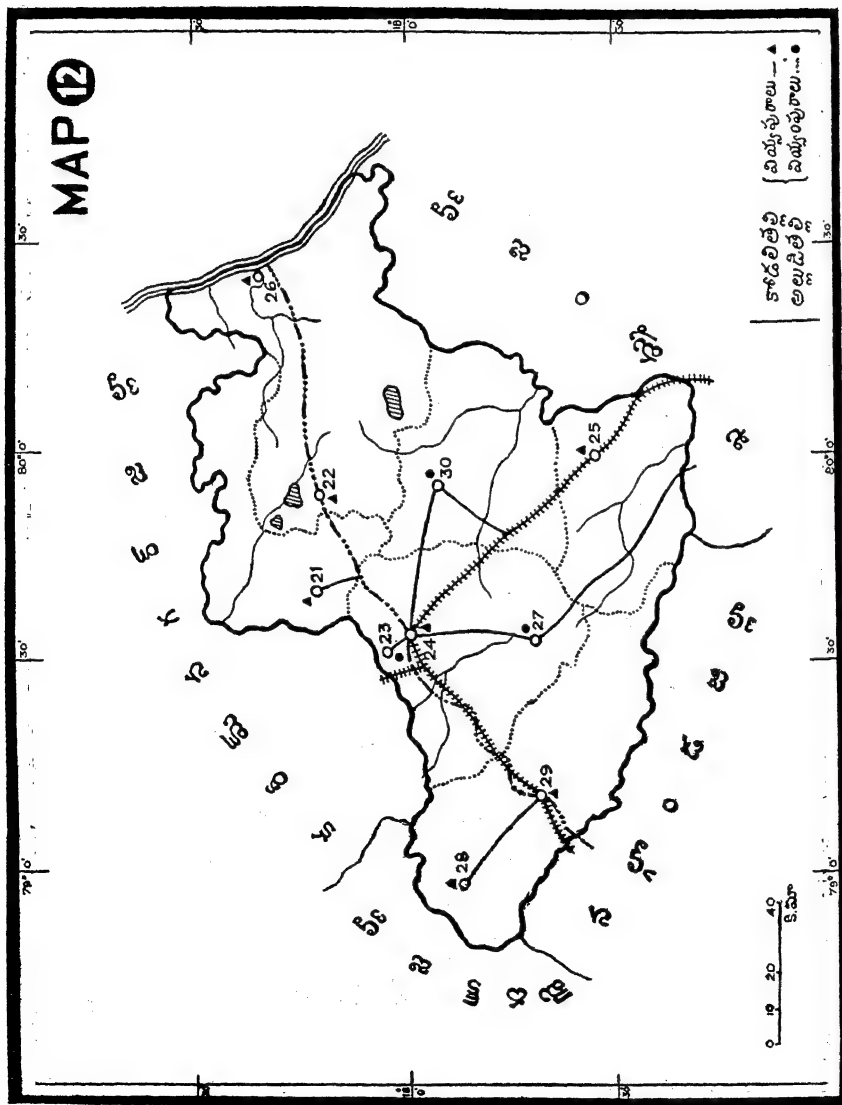

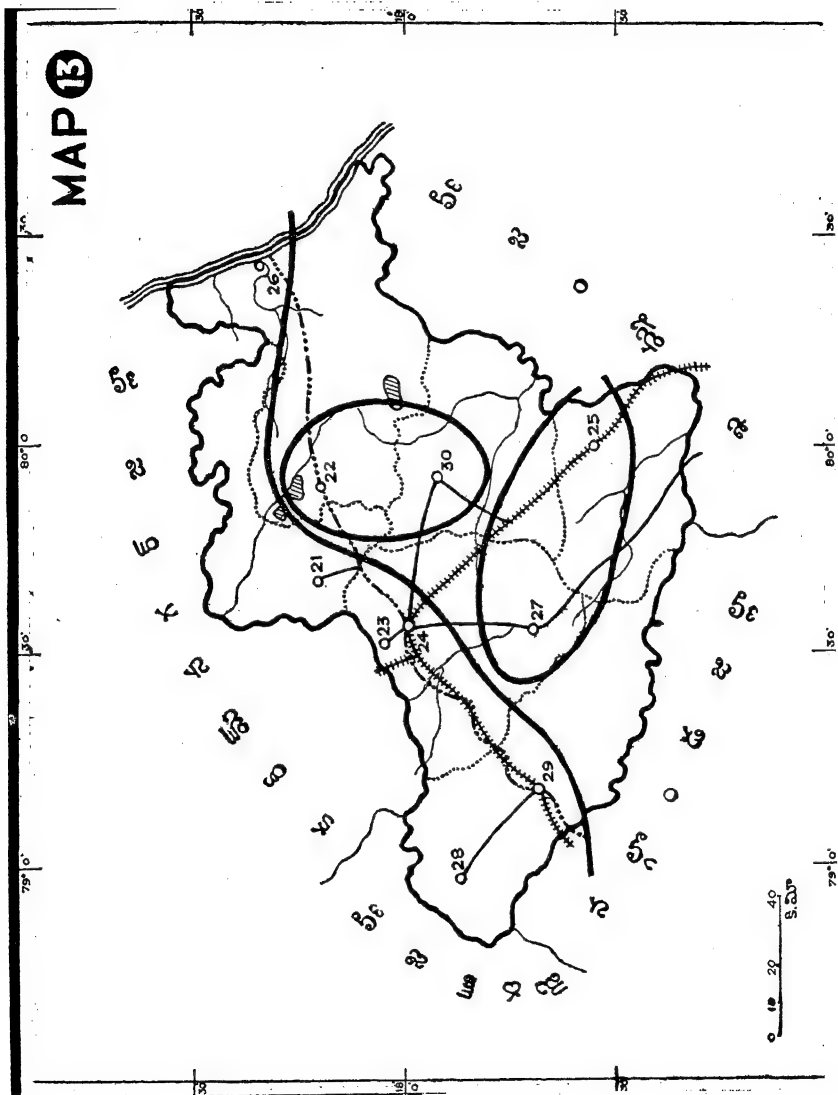

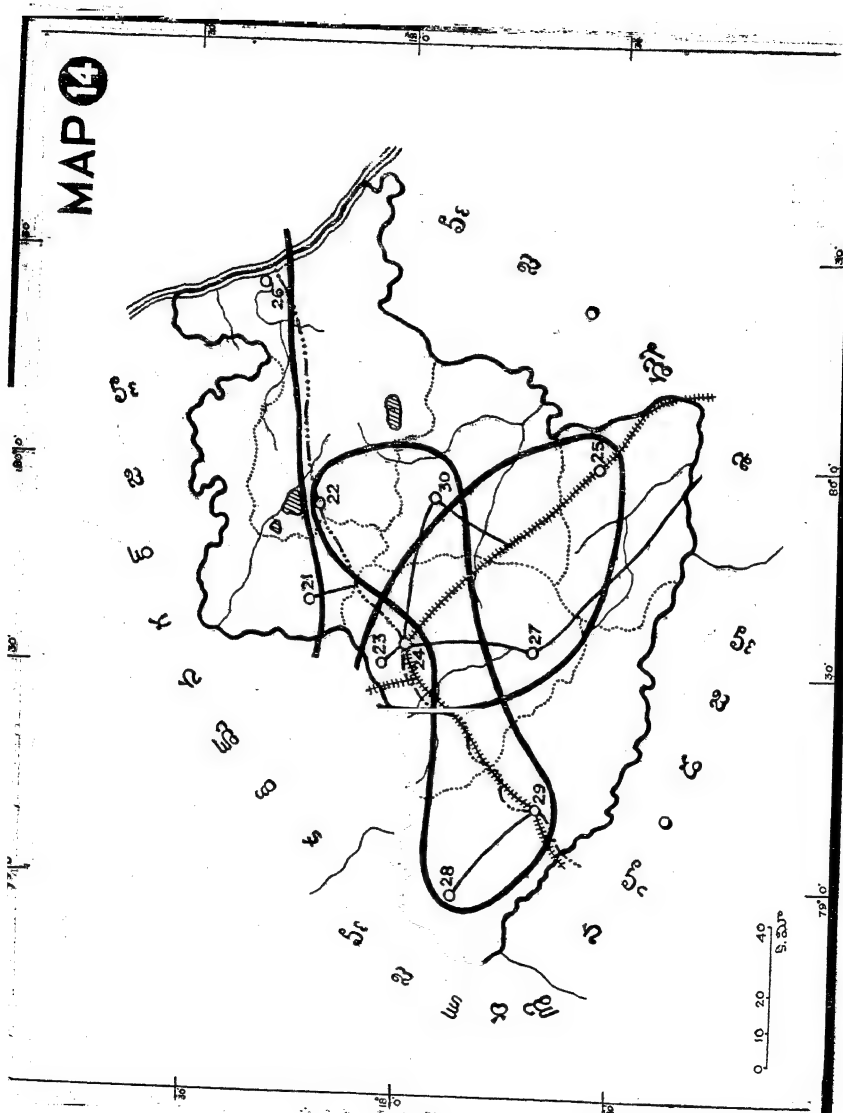

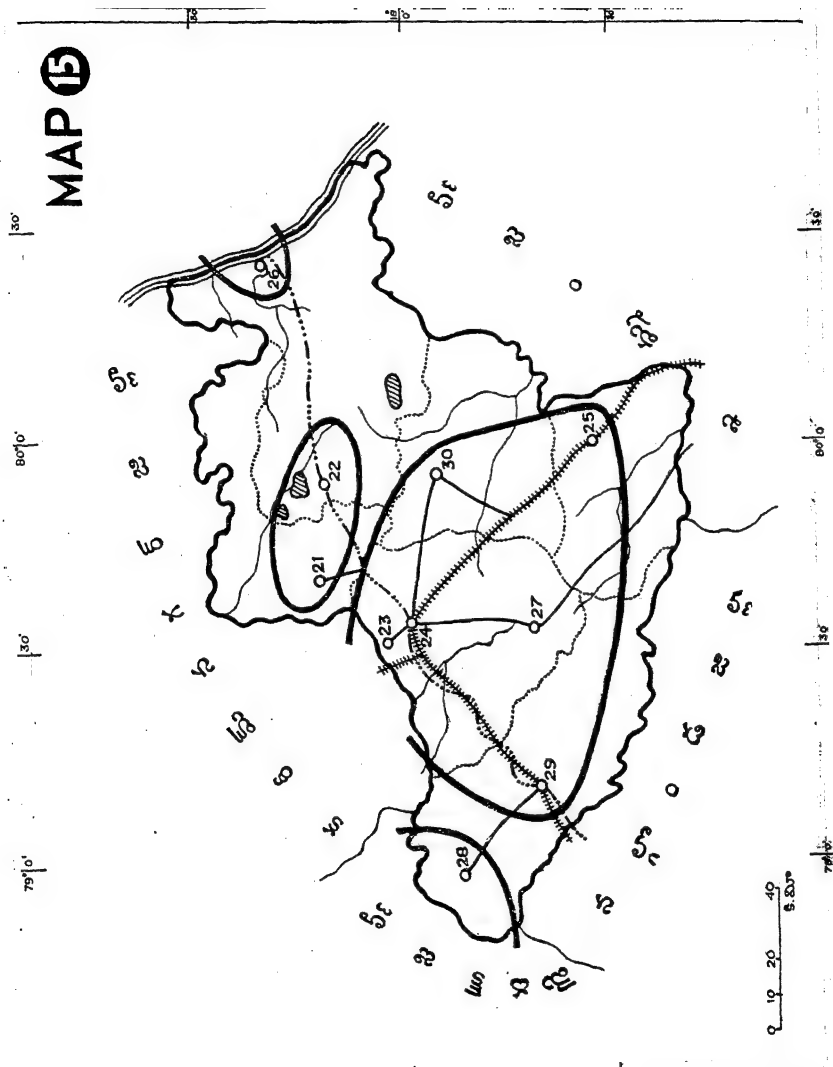

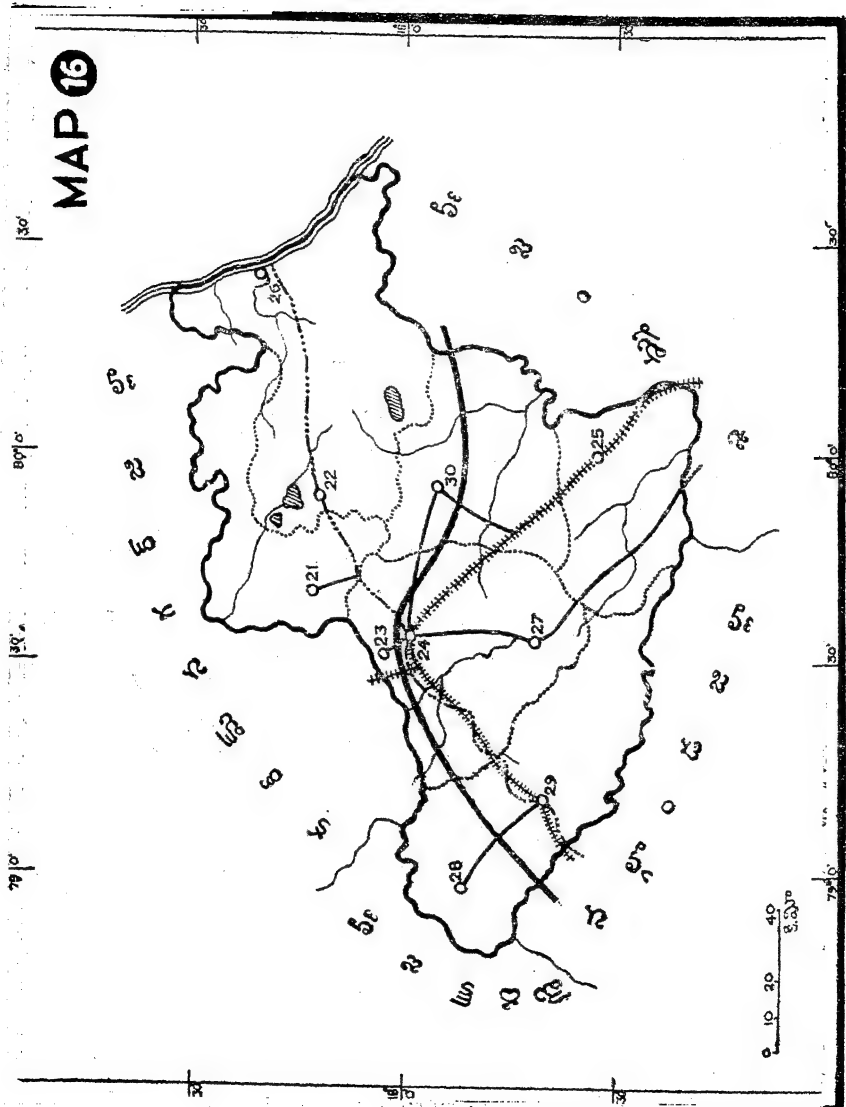

వ్యవహారాల వివరాలు

సంఖ్య	వివరాలు	తేదీ	కాలం	సంఖ్య (సంఖ్య)	వివరాలు
1.	కాశీజ్ లైబ్రరీయన్	మహబూబాబాద్	రెడ్డి	36	బి. ఏ.
2.	జూనియర్ కాశీజ్ లైబ్రరీ (రచయిత)	జనగాం	బ్రాహ్మణ	40	యం. ఏ, బి, ఎడ్. బి. ఓ. యల్.
3.	రైతు	ములుగు	ము. కాపు.	54	5 వ తరగతి
4.	బేంకు ఉద్యోగి	వరంగల్	హరిజన్	22	హెచ్. యస్. సి.
5.	హస్తల్ వార్డెన్	చేర్యాల	ము. కాపు.	40	9 వ తరగతి
6.	కాశీజ్ విద్యార్థి	నరసంపేట	ము. కాపు.	18	ఇంటర్ - 2 వ సం.
7.	రైతు	ఏటూర్నాగారం	వైశ్య	40	7 వ తరగతి
8.	కిరాణా వ్యాపారి	వరంగల్	బలిజ	58	4 వ తరగతి
9.	పీపింగ్ సెంటర్ సూపర్వైజర్	ములుగు	పద్మశాలి	33	4 వ తరగతి
10.	బేంకు ఉద్యోగి	వరంగల్	వైశ్య	24	బి. యస్. సి.
11.	కూలి పని వాడు	మహబూబాబాద్	యాదవ	60	లేదు.
12.	రైతు/రోడ్ల కంట్రాక్టర్	జనగాం	హరిజన్	50	లేదు.

స్థాయి

7

6

5

4

3

2

వ్యవహారాల సంఖ్యలు

1,2

6,10

4,5

8,9

3,7

11,12

వ్యవహార ఖండికలు

వ్యవహార - 1 : కాలేజ్ లైబ్రరీయన్

కేంద్రం : మహబూబాబాద్. కులం : రెడ్డి వయస్సు : 30 సం॥లు
చదువు : బి. ఏ. వ్యవహారఖండిక : స్వవిషయం.

నా పేరు ... రెడ్డి. మా జన్మస్థలం తట్టుపల్లి. ఇక్కడినుంచి పద్దెనిమిది మైళ్ళ దూరం ఉంది. నాకు అక్షరాభ్యాస మూవూర్లోపట్నం జరిగింది. మూడో తరగతి వరకూ చాలావరకు ప్రైవేటు స్కూలులోపట్నం మానాయుగారు టీచర్ని పొందించుకొని టీచర్ని పొరుగుగూర్చించి తీసుకొచ్చి అక్కడె ఎజుకేషన్ నిప్పించినా, బస్టికేర్చేముందు ఇంకా పటిష్టంగా ఉండాలనీ లేకోపేట బునియా చక్కగా వుండాలనీ ఫండమెంటల్స్ పట్టుబడాలన్నప్పటికీ మారు మారూ వారు చెప్తుండేది. అదే ప్రకారంగా ఓ ప్రైవేట్ టీచర్ని పొందించుకొని ఉంచాడు. అప్పుడు మిడియ ముంటుండేది. మూడో తరగతిలోపట్నం మేము బునియా చీఫ్ అయ్యాము. నా వెంట వెంట మా మేనత్త కొడుకు - బావగారు - ... రెడ్డిగారు - తర్వాత మా చింతాగారి కొడుకు నాకు మామగారు - ... రెడ్డిగారు వారి పేరు - మేముగారు ఒకటే తరగతిలో చీఫ్ అయ్యాము. అదుర్దా మిడియ ముంటుండేది. డిస్టిన్క్టుగా మా రోజుల్లో చాలా బాగుంటుండేది. మేముగారు పట్నం నుంచూ క్లాస్లో ఉండి గాదని ఒకరు పోటీపడ్డూ ఒకరి సేవ్వుస్తూనే రెండోసారి మా బావగారు ... రెడ్డిగారు, లేకోపేట మా మామగారు ... రెడ్డిగారు ఫస్ట్ యేర్ చేసారు. ఆ సంవత్సరం చాలా ఫస్ట్ గా గడ్డి పోయింది. క్లాస్లో ఉన్నావాండా వుండింటిమి. మరొక సంవత్సరం మల్టా బాలోపా నివాసానికి ఇబ్బందులు వుండుండే - ఆరోజుల్లోపట్నం. మూల్యాపేట్లో ఇంతకంటే గూడా మంచి స్థలమనీ తర్వాతకొండ సర్కూర్ లెక్కవన్నందువల్ల మానాయుగారి కన్నులనుంచి మమ్మల్ని తరలించి మూల్యాపేట్లో చేర్పించినారు నాలో తరగతి. ఆ తర్వాత వారు మాకు దగ్గరగా వుండి చూడేనందువల్ల మేముకూడా పట్నం వెళ్ళి ఉంచబడ్డాము. మా చుట్టుపక్కలుండేటవంటి మిత్రులు మమ్మల్ని చెడ్డపనికే వుపయోగించినట్లుగ, తర్వాతా మా ప్రజెన్స్ సరేంది లేనందువల్ల చెడు మార్గాల్ని తీసుము. అక్కడ సిగరెట్లు దాగుడు మొదలెట్టి క్లాస్ ను సరిగ్గా పోకుండ వుండం - క్లాస్ లో అటెన్షన్ ఇచ్చి తర్వాత బైటపడి

ఎక్కనో ప చెరువు చుట్టో తర్వాతెక్కనో గోలీలాడ్తూ బంతులాడ్తూ మల్లి సాయింత్ర వరకు నాలుగ్గంటల్వయ్య పూట కూర్చుంటున్నానని తినిపడుకునే వారం. మా మిత్రులొక్కొంతమంది చిన్న చిన్న వస్తువు దొంగిలించడంలోపల గూడ మమ్ముల్ను సహాయం దీసుకున్నారు. ఇంతకంటె మించిన విషయమే వుంటే ఆరోజుల్లో కంట్రోలుంటుండే చుక్కయ్య. అయ్యే ఒకమారు శకకర్తె చోగ వాల. తేనీల్దార్గారు అప్పుడు సేంకృనిం గదార్తీ వుంటుండేది. ఉర్దులో చక్కగా రాయగల్గడం మా కలవడిందప్పుడు. అప్లికేషన్స్ కూడా పుర్నూలోపల్నే రాసి డై రెక్టుగా తేనీల్దార్గార్గరి క్రిసుకోయాము. వారూసేంకృనేసారు. కానీ మెహతాతేనీలనెప్పనీ ఒక మొహార్వేస్తుంటారు ఆదపేదారూవాల్లు. ఆదపే దారునూస్తే మాత్రమృహ బయంగా వుంటుండేది. నిజాన్కిమాకు డబ్బు గూల్లేదొకనాలంటె. అది మరి పక్కవాడెవనోకొ యిచ్చి తర్వాత డబ్బునేక రించుకోడమో, పాప్లా బేడకో అమ్మకోటం తప్పా ఆ కూపనూ వేరే విదంగ వుపకరించేద్దాద్దాకు. డబ్బు మాదగ్రుండే దూడ కాదు. సరే యీవిదంగ చాలా కాలం గడిచింది. ఈలోగా నిజాం గవర్నెంట్ టీద విద్యార్థులూ, తర్వాత వాల్లూ వీల్లూ ఒక అజ్జడి తీసొచ్చినను, పోలీసేకృనంటూ ఒకప్పుద్దగా జర్గిం దప్పుడు. పోలీసేకృనాదండి. తప్పెపునా. ఓటి వైగ్జరిగిందక్కడ తరాత పోలీసు ల్లాటేచారీ లవ్వి చెయ్యం జర్గింది. ఆ దినం అద్రుక్తవశేత్తు మేము దురాశ్ పల్లి గుట్టని దగ్గర్లోపల్నే వుండున్నయ్. ఆకాలం సీతాకాలమవ్వంచేతా సీతాపల చెట్లకొర్కని పండ్లకొర్కు మేం బోయింటిమి. అయితే దెబ్బల్లాకు దానివల్ల తప్పినయ్ వాల్లు వసతి గ్రహాలన్నిగూడా శోదించి తర్వాత పార్టీ సేపిజ్జేన్నట్వంటి విద్యార్థు లందరినీ గూడా దెబ్బల్లోట్టారు. మా గ్రామమిచ్చి ... (రెడ్డి) గారి గూడా దెబ్బలు పాగనే తాక్కెవి. ఆ తర్వాత వారు. ఇంటివద్ద మహూతా జ్జేరున్నరు. ఆకాలం తర్వాత చాలాల్లవరూకు సూక్లేపోలేదిహ. ఇదంతా తెల్సింతర్వాత మేం గూడా పూల్లో వుండుంటె మల్లెక్కడ సోదాజేసీ పోలీసావొక్కడై రనెబ్బయంతోటీ మా అమ్మమ్మ గారింటి వై బోయినాం. అయ్య కొన్రొత్తర్వాతా తిగ్గి మా సొగ్రామం చేరుకున్నాం. ఇదంతా విసి మా యొక్క చదువ్ చగ్గా సాగటంలేదనేట్యంటి డైల్సుకుని, తెల్సుకున్న పిదపా, మానాయుగారట్టించి రెండో మారూ మహూతాద్దీ సొచ్చేర్పించారు. కానీ నాల్గో తగ్గతి పాస్తేలేక చదువుక్కగా సాక్కా మేం క్లెయిన్మే జర్గింది. నాల్గో తగ్గతి పాస్తేసే ప్రెయ్త్నం మానాయుగార్చెయ్యం గూడా తటస్థించింది. తుదకూ రీయెక్టామినేకనునలో కండిక్నల్ల మేం ప్రమోత్తెయ్యడాము. ఆ తర్వాతా విద్యార్థుల్లోప్త మూడో స్రేన్వార్గనె వుండిపోయాము. ఆ ప్పకారంగ మెట్రీకులేషన్ పందొందొందలే జై నాల్గోలోప్త గూడా మొదటూర్గా పొచ్చెస్సీ పాస్కాలేనట్వంటి పరిస్థితి గూడేర్పడింది. రెండోసారి పందొందలేబయ్యెద్దొ యూనువల్పరిక్కి ప్రిపేరయ్ రెండోస్రేన్లొ వుత్తీరై కాలే జెజుకేషన్కు

ప్రారాధనాపబద్ధము. సో హయ్యై కంఠీ ఎజ్జుకేషన్లో ఎక్కువగా రానించ
 కోప్పుచున్నట్టికిని మొత్తమీద గేమ్స్ లో కొంత సంబంధం యుండియుండడం
 వల్ల అందులో రానించగలిగాను. ఎన్నిదో తగ్గ చేర్చిందొదలూ చాలావరకు
 గేమ్స్ లో పార్టీని పేజ్ చేస్తుండేది. ప్రాసూర్లో వుండగా ఫుడ్ బాల్, వాలీబాల్,
 బేడ్మింటన్ కొద్ది గొప్ప ఆడుతూ వాన్ని. ముక్కెంగా వాలీబాల్లో డిస్ట్రిక్టు
 స్కూల్స్ మీటాతుండేది — డిస్ట్రిక్టు హెడ్ క్వార్టర్స్ లోపు. నేనొకొక్కరి
 ప్రాసూర్లోకియర్లోపల్లె నేనందో తగ్గలో వుండగా సుబాటోర్న మెంట్స్
 అనగా మూడు డిస్ట్రిక్టు యొక్క హయ్యస్కూల్స్ హన్మకొండ మల్టీపర్పజ్
 గ్రాండ్స్ ఆడిస్తుండేది. మేమొక్కరి మూడు డిస్ట్రిక్టుగూడా గెల్చుకొన్నాము.
 అది నాకు పెద్ద గర్వకార్యంగా వుంటుండేదప్పుడు. ఆ తర్వాత కాలేజ్ జేష్టువల్ల
 చాదర్గాట్లో ఎడ్మిశన్స్ సుకున్నాము. అప్పుడు తల్లిదండ్రులు
 గానీ లేకోత ఇంక వరుగానీ చేర్చించేదేలేదు. మేమే సొయంగా అప్లి
 కేషన్ ఫ్యామ్స్ గొనుక్కొని అపై జేసాము. కానీ దురద్రుష్టవసేత్తూ నిజాం
 కాలేజ్లో సీట్టార్కలేదు. నెకండ్ ప్రెస్టెన్స్ గా పెట్టున్నట్టుంటి ఇంటర్మిడేట్
 కాలేజీ చాదర్గాట్లో నాకా అవకాశం దొరికింది. చాదర్గాట్లో ఇంటర్మిడియట్
 టూయర్స్ తప్ప యెజ్ కేజ్లో మాత్రం మల్టీ రానించలే దెక్కడా. కానీ
 గేమ్స్ నైడ్రాత్రం ఎప్పుడూ రానిస్తుంటూనే వుంటుండేది. అక్కడింటర్కా
 లేజ్ టోర్న మెంట్స్ లోపు గూడ మాదె పట్టుంటుండె దానియొక్క మెంబర్
 వుండుంటిని. ఎక్కువ్యావీజాల్మినె కన్సెంక్రేషన్ వుండిండే దప్పుడు. అదెట్లాంటే
 యూనివర్సిటీ లెవెల్లోపూ సర్వసాధార్యంగా ఏదైనా ఒకటి కలహ్లో గ్రావాలంటే
 ఏదోవాక గేమున్నాత్రం యచేచెంట్టుంటుండేది. అయ్యే, చాలావరకు
 ఒకటి కంటె మించి రిప్రెజెంటేచేసే వాల్యూలా తక్కువవుతున్నాడు. కావట్టి
 ఒకటే వాలీబాల్ ప్రెటీచేస్తే చేసుకుండేది. ఇంటర్వర్సిటీ సెలెక్షన్స్ కూడా
 బ్రయల్స్ వేసే. కానీ సెలెక్షన్ కాలేదు. మెట్రిక్లేషన్ పేలై వర్వాతా అసలూ మ
 నాయ్ గా ర్వాలా వరకు “నీక్చదువ్రాదూ. మెట్రిక్లేషన్ మానేసెయ్” అని
 కూడా అనేవారు. అది రెండోసారి ఇంటర్మిడెట్లో ఫెల్లొకాష్టం. అది మరింత బాదా
 కరంగా వుండిండె. కానీ పట్టువదల్కుండా రెండో సార్దూడా పరీక్షిచ్చా. కానీ
 దురద్రుష్ట వసేత్తు మల్టీ తప్పింటి. ఇగమీదట్లా బన్లెదనీ అప్పుడప్పుడే ‘సీవై డీసీ’
 ఇంట్రజ్యూస్సెయ్యడింది. ఇంటర్మిడెట్లోపూ స్వెంటీ ఫైవ్ సర్సెంటుగనూ అన్ని
 సజ్జెక్ట్స్ లో వుండి నట్టుయితే సీవై డీసీలో చేర్చుకునేవారు. అదే వృకారంగ సై వే
 టూలే జివ్వేవర్గనీ వుండుండె. సీవై డీసీలోపూ సప్లి మెంట్రిజేన్లో జేర్నాను వైట్
 నిస్సీనివెన్లో. నా నివాస మప్పుడూ రెడ్డి ఆస్టలో వుంటుండేది. రెడ్డి ఆస్టలోపూ
 అప్పుడూ రెడ్డి ఆస్టలైవ్పించి గూడా గేమ్స్ లో పార్టీనిపేజ్చేస్తుండేది. అటు
 వయ్యూమారే మెంబర్స్ టోర్న మెంట్స్ లో పార్టీనిపేజ్చేసాం. అప్పుట్లో
 యంగ్ రెడ్డి యసోశ్యేషన్ ఉండె. అప్పటిఫెయర్స్ లోపు చెప్పుకోదగ్గవారూ...

రెడ్డి—ఆర్టిస్ డిపార్ట్ మెంట్ లో వుండేది. వారితో కలిసి ఆడేటట్టుంటే అవకాశమూకు లభించింది. రెడ్డికూడా స్టేట్ ప్రెజెంట్ చేస్తున్నట్టుంటే... రెడ్డి, ... రెడ్డి మా ప్రాంతీయే. వాల్ల పక్కలో అడ్డం వల్లా మరింత గేం డెవలప్ యింది. అప్పట్లో నిరాశ్చర్యంలేదు ఇంటర్వ్యూకి సెలెక్ట్ కానందుకు. మొదట్లో రేనూ ఇంటర్వ్యూకి పంపాననే బయ్యెన్సిది — అప్పుడు వివేక్ రెడ్డి నీ కాలేజ్ లోండి సెలెక్ట్ యానాను. ఆ బోర్డు మెంటు కేర్లాస్ ట్లో అప్పుడే రాష్ట్రం చేసిను. మేమొకడైతే అంతా సెలెక్ట్ అడాల్సిండిం. మేముపోయే తెల్లవారి ఎన్నిద్రోజుల ప్రయాణం తర్వాతా వెంటనే ఆంధ్రాయూస్వర్నితో ఆడాము. కానీ దురద్రుష్టవశేషా మొదటి రౌండ్లోనే సోదర యూనివర్సిటీ వారోటి డిఫీడ్స్ న్నం. ఆ తర్వాత దూర ప్రాంత మొచ్చినందుగ్గానూ కన్యాకుమారి వరగ్గుడపోయి తిగ్గిచేరుకన్నం. వివేక్ రెడ్డి నీ కాలేజ్లో మూడవవచ్చురముల్లోపా రెండో మార్చేనూ ఇంటర్వ్యూకి సెలెక్ట్ చెయ్యబడ్డాను. ఈ యూస్వర్నిటీ సెలెక్ట్ న్ననేటివీ ప్రస్థానవచ్చరం జరుగుతుంటయ్. ఒక్కరి జరిగిందనంటే మళ్ళీ అతడే ఆ వ్యక్తి రెండోసా ర్యాంకింగ్ పేర్లుస్తాడనే ట్టుంటున్నప్పుకం గూడ్ క్వ. ఆ గేమువుండి వుంటేనే మాత్రం రెండోసారి సెలెక్ట్ వాడు. ఎప్పట్లోపుడు ప్రెజ్ గా సెలెక్ట్ చెయ్యమే ఆ ప్రకారంగా నేను నాల్గసార్లు సెలెక్ట్ కాబడ్డాను. నాల్గోమారు నన్ను సీనియర్స్ ప్రకారంగా నాకేంపైన్సిస్తాడ ఇచ్చి నారు. తే, రెండో సారి పార్ట్ న్నో... సింగ్ కెపైన్ వుండిం. ఇప్పుడవూ యమ్మిజేసి ప్రేక్టి సేస్తున్నారు. రెండోబోర్డు మెంటు నాగూర్లోపా పర్సాన్ చే ప్పారు. ఆలిండియా ఫైనల్స్ గూడా అక్కడే ఉండుండ. ఈబోర్డు మెంటుకు తోన్ గా ఏర్పాట్లుస్తుంటరు. ఒకటి దక్కిన జోననీ, ఒకటి ఉత్తర జోననీ-నార్త్ జోన్ ఆర్ సౌజ్ జోన్. ఆల్టర్నేటియర్స్ లోపా ఆలిండియా ఫైనల్స్ గన సేల్లో ఉండుంటే మరస్థానవచ్చరం ఆలిండియా ఫైనల్స్ నార్త్ లో ఉండింటయ్. సౌజ్ జోను విన్నైనాము. ఆతర్వాత నాజ్ జోన్ న్నయ్యేటట్టుంటే యూస్వర్నిటీ గూడ అక్కడే వాచొంది. నాక్లి యర్గూ గుర్తులేదు. ఏదో యూస్వర్నిటీ వుండిం. ఆ. పంజాబ్ యూస్వర్నిటీ అండి. పంజాబ్ యూస్వర్నిటీ నాజ్ జోన్ న్నయ్యే నాగూర్లో జేరుకుంది. మేము సౌజ్ జోన్ న్నయ్యేనాము. ఆలిండియా ఫైనల్స్ గూడక్కడే జరిగింది. ఆలిండియా ఫైనల్స్ గూడా మేము పంజాబ్ టీమ్ లో విన్నయ్ మొదట్లో వున్నానియా యూనివర్సిటీకి కీర్తి దక్కించిన వాలైనాం. మొదట్లో పస్ట్ రౌండ్లోపట్నై ఒడ్పోయ్ నట్టుంటే వాలమూ యీసారి సౌజ్ జోన్లో గెల్చి తర్వాత నాజ్ జోన్ ఆలిండియా ఫైనల్స్ కు రావడమూ మాక్కాలా సంతో శంగా వుండిం. అది పట్టరానట్టుంటే సంతోశమనోండి. తర్వాత ట్రాఫీ మొదట్లోగా ప్రాద్రాజాదొచ్చింది. అప్పుడూ... గారు వై స్పేన్స్ లో వుండిం. వారొక్కరి ప్రచ్చేకించి నిజాం కాలేజీ ఆవరణలోపట్నై మాగ్గార్లేండిం గ్లంక్మన్

పర్వాటేసిను. ఆ గాంధేండింగుంపునోపటా... గారూ మాకు గాంధేండందర్కి జేన్నారు. మాకన్నిటకుంటె ఉన్నతమైనట్వంటి ప్రానం లబించుట్టుగ జావించినం ఆ దినం. ఇగ ఇర్డ్ రిప్రెజెంటేషను - మల్లి సెలెక్షన్ నాన్నేను. అప్పుడూ మద్రాస్ లోపా సాజ్జోనుండుండె. అప్పుడూ, యాసారికూడా సాజ్జోన్విన్నెనార్ జోన్లొ కాన్ఫర్మిష్ట ఆలిండియా ప్రైవలనుండుండె. రెండ్రోల ప్రయానాంతరం మేం వెంటనే విక్రమూన్వర్సిటీతోటి ఎదుర్కోవాల్సిచ్చింది. అప్పుడూ కాన్ఫర్మిష్ట వాతావరం మాకేమి అంత నచ్చలేదు. కాన్ఫర్మిష్ట చరిత్రలోపల్లె యితర దేసెస్తులు క్రికెట్టు ఓడిపోయిట్వంటి, టెస్ట్ మేచనూడ ఓడ్చియిట్వంటి టుంగటన్లుగూడ వుండిన్నయ్. అదే మాకూడా ఎద్దైంది. మేమకూడా ఆలిండియా ప్రైవలన్వటం జగ్గింది. మాకెక్కండ్రే ప్రైజ్ లబించింది.

ఇక నాలోసారి రిప్రెజెంటేషన్. అప్పున్నేనాకాలేజ్లో లేననోండి అయినప్పటికి కేప్టెనుగా అవ్కారెం వుందన్నెల్లీ కాలేజ్లో వున్నట్టుగా ఒక సర్టిఫికెటనుంపా దించి యూన్వర్సిటీ రిప్రెజెంటేషన్ నేను. అప్పుడే ప్రైవలన్వటం కివ్వడం జగ్గింది. ఈసారి కటన్లొ, ఒరిసాలోపా, సాజ్జోన్ ఆలిండియా ప్రైవలన్వటం పర్వాటగ్గింది.

మాకెప్రైవలన్వటం మేం రెండవారి ఆలిండియా విన్నరెనాము. ప్రైజ్ క్లిష్ట బూషన్ తర్వాతా మేం రేడ్యోన్వటం వెల్లడన్వగింది. అక్కడా చిన్నయింటర్వ్యూ అంటే గెలుపుకారాల్లేని, మేమేండుయిట్లనుకనే వారము, ఎన్ని గంటలు ప్రాక్టీస్ చేసే వారము — ఇవన్ని క్లుప్తంగా అడిగినారు. వాటికన్మాదానం యిచ్చేసి, మాప్లేస్ లోగల్సి ... ఆ తర్వాతా రెండోసారి నాకెప్రైవలన్వటం యూన్వర్సిటీకి పేర్తిసుకొచ్చాను. ఈ పుకారంగా అటు ఎజ్జుకేషన్ బీయే వివేకర్థిన్వటం పూర్జేసుకొన్నా — నైన్ సిస్టెన్వటం. ఆ తర్వాతా లా కాలేజ్లో అన్వైచేసేను. కానీ అన్వైచే తిగ్గిచాల్లేదు. ఈలో ఉజ్జోగాన్వేళన ప్రారంభించిన. గ్రీన్లే డ్స్ పక్కన్నే ఎంప్లాయ్మెంట్ కేప్జ్ ఎంటర్చేయించ. కాలొచ్చింది. తర్వాతా చిప్పింజిన్, హయ్ వేస్ లోపా క్లెరికల్ ట్స్ లోపా సరిగ్గా అప్పయింతున్నాడన్నా సెల్లీన్గ. కొంతకాలం తర్వాత, అదీ ఆట్లాడీ తర్వాత పాట్ పాడీ యున్నట్వంటి మనస్తత్వం చేత ... అదీ ఎల్లీసీ పదవంటే యెంటో తర్వాతా చిన్న పిల్లల్లో గూచుంటే వీది బల్లొపా పంతులారిటుపక్క అట్టుక్కచూడకుండా ఎలాజెత్తనా అదీచేవారో అదే ఫీలయ్యేది ఆప్టిస్లోగూడ. ఆ తర్వాత మూన్నెల్లో రెన్నెల్ల తర్వాతనూ రిజయ్ చేసి వచ్చేసేను. ఆ తర్వాత మరి ఇంటివద్ద ఒట్టిగుండి గుడ చేసేదేమీ లేకుండె. అప్పుడ్యరూ మతాతగారూ తర్వాత మానాయుగారూ వారంతగుడా వుండిన్నారు. నాకెప్రైవలన్వటం పని గుడేలేకుండె. మల్లి వరంగలాచ్చి ఎంప్లాయ్మెంట్ కేప్జ్ లో రిజిస్ట్రేషన్ చేయించేసిన. అప్పుడు రెవెన్యూ మినిస్ట్రుగారు శ్రీ ... రెడ్డిగారూ మాప్రాంతీయుగా వుండిండి. వార్షిక ప్రోచెయింకుండా జగ్గింది. సర్వేనట్వంటి పుజ్జోగమేదయ్యా.

యిప్పిస్తా మన్నెప్పిగూడ వాల్తామి యిచ్చిను. అయ్యే, దీన్నరించి నే ప్రచ్చేకించ ప్రోక్కలేదు. నాపేర్కూడా ప్రపోచ్చేయ్యడింది ఎంప్లాయ్మెంతుకేన్సిం జ్జించి. నే నింటరూవ్యకి వెళ్లాను. డై రెక్ట్రావ్ మార్కెటింగ్ శ్రీ ... గారూ అప్పుడింటరూవ్యలో వుండిండి. నాతోపాటూ ... (అ) ని గూడ ఉండె. మే మిర్వరం పరంగల్లు క్సెల్క్టయ్నాం. ఒకవారం రోలూ ఉస్మాన్గజ్జో త్రెయిన్గ్ తర్వాత నేనూ వరంగల్లేడ్మార్కెట్లో పోస్ట్ చెయ్యడ్డాను - గ్రేడింగ్ అప్టెట్ మార్కెటింగ్ సూవర్నెట్ట. సుమారొక్కూడు సంవచ్చరములు మార్కెటింగ్ సర్వీస్లో వుండిన్నాం. గ్రేడింగ్కోక్క తర్వీదు నాగూర్లో పొంది యుండాల్సిండె మూడనంవచ్చరము తర్వాత కూడా గ్రేడింగు త్రెయిన్కు పంపబల్లేదు. ఆ వుజ్జో గంలోవుంటూ వుంటూ అంత కంటే మించిన వుజ్జోగంలో చేరుటకు ఎల్లప్పుడూ ప్రయత్నిస్తుండేవాన్ని. అదే ప్పకారం పల్లికన్సర్వీస్కమీజన్ నెతక్కును క్కూడా కూచున్నం. రెవెన్యూలో చాలా యప్తముంటుండేది. అప్పుడ్రెవిన్యూ మిన్స్ట్ర గార్గూడా మా ప్రాంతీయ్ గావట్టి వార్సక్కరం గూడ లభిస్తుండనేట్వంటి ఆస్సాలా వుండిండె, కానీ అదీ చివరకు అడి ఆసే అయింది. ఈలోగా రెండు సాల్కూడుసాల్లు పోలిస్సనిస్సెక్టర్గా యింటరూవ్యస్కపోయి తిగ్గి రావడంగూడా జగ్గింది. కానీ వార్సక్కరం సకాలంలో దొర్కలేదు. మొత్తమ్మీదా అప్టెంట్లూ ర్కెటింగ్సరిండెంట్ - ఆ పోస్టు గూడా పేరు మాత్రం పెద్దగా వుందనుకోండి సూపరింతుండెంటనీ. జీతమాత్రం నూట పద్రూపాయ ల్పార్సింగుంటుండేది. దాన్మీద విముక్తి (?) గల్గింది. చివర్కి దానికి జిగ్నేశన్జేసే. సరే, యీలోగానే, జడ్మీమట్టి పర్సన్ హైస్కూల్మెహల్బాబ్లో ప్టా, ఏదీ సొగ్రామం గాబట్టి, సొగ్రా మంలో వుండేట్వంటవాకసెం గూల్లబిస్తుండ న్నెప్పనీ మట్టి ప్రయత్నం జేసే. అప్పుడ్జిల్లా పర్స చెయ్క్రగ్గా ... గారుండిండి. వార్సప్రోచయ్ తర్వాత అపా యింతుంట్లార్డర్మీసోకనీ ఇకన్నేను చేరేను జాబ్లో నల్పూనిస్కీన్ ఫయ్న్. అప్పట్నంచీ సొగ్రామంలోపత్నే వుజ్జోగం గాబట్టి గ్రాజ్జయేట్ లయ్జేరియ గ్గానే ఇక్కడప్సేస్తున్నాను. ఇప్పటికీ ఎన్మిస్సంవచ్చరాలన్సర్వీస్సిండింది. మట్టి పర్సజ్క్ హైస్కూల్ గవర్నమెంట్ జూన్యరగ్గలేజ్గ కన్వర్ట్ చేయబడింది. కానిక్కడూడా మట్టి ఎద్రయ్యే ప్రస్నేప్టుంటే నేను క్వాల్మిఫైడాక్. గ్రాజ్ యేట్ — ఏదీ తైత్రేయన్స్ కోర్స్లో కాబట్టి బియెజ్జేసే సూలప్టెంగ్గా చెయ్లన్సెప్పి పోస్ట్గ్రాజ్ యేశన్సే జూన్యరెక్కరగ్గా మారాలనేట్వంటల్లా కుండున్నది.

వ్యవహార - 2 : జూనియర్ కాలేజ్ లెక్చరర్

కేంద్రం : జనగం.

కులం : బ్రాహ్మణ

వయస్సు : 40 సం॥లు

చదువు : యం. ఏ., బీ. ఎడ్., బీ. ఓ. యల్. వ్యవహారఖండిక : స్వవిషయం.

ఇంతింత కాయాల మీదా అపాయింట్మెంటార్డర్లీ చేసేవాలు. అప్పుడప్పుడు రూల్స్ నేనూ తెల్లు విశారద పరీక్షలో పేసిన. మొదటి జేప్టో పేసినవాన్ని నేను. సారస్వత్యపరీక్షలో విశారద. మంచిస్తాయ్లా నడచేదది. చాలా పెద్దెత్తున వాల్లు డిపించార్యశారద పరీక్షను. బహుశా ఈనాటి ఎమ్మె స్తాయ్గాడ దాన్తా సమానం కాదేమోననిపిస్తుంది. అది రెండు సంవచ్చరాలకు పూర్తయిందా పరీక్ష. పందొ లేజై లో మొదటిసారిగూచున్నాను. అది మొట్టమొదటేచనోండి. తర్వాత ఏజై వొక్కటిలో ఉత్తరభాగమయింది. దాల్తా పేసినవాల్లం తొమ్మిండు గురమే. నూటయాజై మంది మొట్టమొద్ద గూరుంచె నల్లైతొమ్మిద్ పేసెను. తర్వాత చివరి ఉత్తరాగంలో పేసిన వాల్లం తొమ్మిండుగురం. ఆ విశారదను యాజై మూడులోనె-అప్పుడ్రాజ ప్రముకులుండె. అయ్యె, రాజ ప్రముగూరు, నైజాం నవాబు, ఆ విశారదను హెచ్చస్సితో సమానముగ అంగీకరించినట్టుగ ఒక పర్లానావుంచె అద్దట్టుకోని వార్దగరీకోయిన. అప్పుడజ్జాని, సరేహా అప్పుడప్పుడూ ఉజ్జోగం కొర్కూ అడ్డేవాల్ల సంక్యా విపరీతమై పోయిది. అయిన తర్వాత వారూ హెచ్చెస్సితో సమానంగా తీసుకొంటా లెమ్మనైప్పని ఉజ్జోగానికి అంగీకరించిను. దాన్తర్వాత ఇంటర్వ్యూ జరిగింది. రెండు రోజు లింటర్వ్యూ జరిగింది. అంత మందిండిరప్పుడు. ఆ యాజై మూల్లోనే. కానీ మొత్తమ్మిద మాత్రం అంతా హెచ్చెస్సీ పేసినవాల్లై. హెచ్చెస్సీ పేసినవాల్లకి అప్పుడూ పయ్యెసట్టా ఏక్ సవ్ పంద్రా గ్రేడి వ్యాబ్బుండె. కానీ, ఒక గ్రేడు తక్కువగా ఇవ్వడానగని వాల్లూ నిర్ణయజేసుకున్నారట. అయ్యప్పట్కి న్ని దాంట్ల గ్రేడు మెన్సన్ చెయ్యడం గానీ, ఆర్డర్ల సంపూర్ణంగా యివ్వడంగానీ ఏజై. ఓ చిన్న చిన్న కాయాలల్లో వస్పిక్కిన్తదామా లేకోతె ఇంకా సగమం దామా? ఈ చిన్న చిన్న కాయాలల్లో పేర్లు రాసి పలానా పూరుకొమ్మనైప్పని ఇచ్చారు. ఆ, పోస్టింగాడర్స్. అయ్యబట్కినీ నేను చక్కగా కమ్మం జిల్లాలో - ఏజైమూల్లో కమ్మంజిల్లా గాదు. కమ్మం వరంగల్లిలాకిందనే ఘండె. అయ్యె, అక్కడికి టీచర్గా వేళేరు. ఎక్కడంచె- గొల్లంపహాడని. అక్కడి గొల్లపటాన్ని ముందు మదిర్ల దిగాలె. అక్కనించీ వైరా బస్సెక్కి గొల్ల

పూడిలో దిగి గొల్లంపహాడ్కు బోవాలె. అయ్యే ఆ గొల్లంపహాడ్కు - అది మూడో మైలుంటుంది. నడ్డిపోయి. అంతా అడివిప్రదేశంలాగా, అంతా కొత్త కొత్తగా అనిపించింది. అక్కడ వాల్లంతా బహుశా నేనమ్మంటా కమ్మకాపులో యేమో వుంటారు. వాల్లంతా జొన్నలని నానబెట్టి స్థిలలో దంచుకోన్దింటరు. దంచి అది అన్నం వండొన్దింటరు. జొన్నన్నమంటారు వాల్లు. దాన్ని చూసే సరికి నాకు బయమేసింది. కని, ఇంటినించి బోయెటప్పడు ఎందుకై నా మంచి దని ఒహా మూడేస్థల్ల బియ్యమ్మాత్రం బట్కపోయింటి. ఆ మూడేస్థల్ల బియ్యాన్ని తొమ్మిది రోజులు వొండుకొన్తిన్న. అదీ ఒక కర్నాలింట్లో వుండే వాన్ని. ఆ ఆత్తా కోడండూ వాల్ల కప్పడిబడక చెరొదిక్కుగా వొండుకొనేవాల్లు. ఒక పెద్ద వరండా వుండేది వెనక్కు. హాల్లాగా వుండేది. ఓ పక్కకు కోడలొండు కునేది. ఓ పక్కకత్త వొండుకునేది. మద్యన నా పొయ్యి. ఒక చిన్న బొగ్గుల పొయ్యి బెట్టునేవాన్ని. దాన్మిద అన్నం వొండుకునేవాన్ని. అయ్యే, కోడలింత ఓ కూర ఏదో పచ్చడో పెడై అత్త ఇంత పెగ్గోదో తెచ్చిచ్చేది. ఇద్దరు కాంటిటికన్ బడేవాల్లు - పోటీ బడేవాల్లన్నటాకు. అట్లా. సరే మొత్తమ్మిద తొమ్మిద్రోజులక్కడడిపిన. గడిపి, అప్పుడింతలోకే అక్టోబర్నెలవులేవో వచ్చినయ్. మల్లా మా పూర్కొచ్చిన.

మొత్తమ్మిద పాచ్చెస్సీ గూచున్నాననోండి. కానీ అప్పున్నాకింగ్లి డైలియదు. ఇంగ్లీష్ యే బీ సీ డీల్లాడారావు. ఆ ప్లప్టు పేపరుత్తదే యిచ్చొస్తుంటే వాల్లు యేమన్నున్నరు? ఇతడేదో బయ్యడి పారిపోతున్నడన్నున్నరు. అప్పు డాచుల స్ట్రీక్టుగ జర్గేవనోండి పరిక్కులు. ఏబయ్యెనిమిద్లో, అహా, ఏబయ్యెడలో. ఏబయ్యెడు సప్లి మెంట్రి కేండేట్. ప్లస్ట్ పేపరొదిలిపెట్రేక్-అదే పేర్రాసిచ్చొచ్చిన. సెకండ్వేపర్కు పోనేలేదు. లెక్కల్పరిక్కుకోవ్వియ్. కాని లెక్కల్కొంచెం బాగేన్ని క్రుళ్ళేసుంటి గాని ఆ లెక్కల్లో నేను కొంచం అతి తెలివి చూపించి ఏదో కటినమయ్ను లెక్కలు ముందు జెయ్యాలె, సులబమైనవి తర్వాత జెయ్యాలనె పద్దతిలో కటినమైనవి పెట్రోనీ సులబమైనవన్ని... ఇవ్వీ బోయ్నయ్, అవ్వీ బోయ్నయ్. మొత్తమ్మిదా ఆ పేవరట్ల జెడిగొట్టు. అప్పుడు మా తమ్ముడు, చిన్నతమ్ముడూ, పాలిటెక్నిక్కులో పాచ్చెస్సీ చడువుండేవాడు. అదీ నేనుండేట్టుంటి సెంటరు కెదురుగ్గ యిల్లె. నైన్ను పరిక్కు వొచ్చింది. నైన్ను గూడ నేను జద్వలేదు. కెమిస్ట్రీ అంటే యేమిటో నాకు దెల్వదు. ఫిజిక్సు అంత గంటె దెల్వదు. బయాలజీ! అసలేను ఆ పరిక్కు ఇవ్వద్దనే అమ్మన్న. ఇంగ్లీ శూ నైన్ను లొదిలిపెట్టి మిగతా యిచ్చుకోచ్చు. తర్వాతెందుకంటె పేపర్వైజుగిచ్చుకోచ్చుగదా? మావాడూ, 'అన్నా! నువ్వేపరంత పాడుజేన్నవడియిదీ' అన్నెప్పి గోలపెట్టిండు. ఏం జెయ్యంట్రవాంటె కొంచం నైన్నన్నా రాశ్రమ్మంటాడు. ఏప్రమాయాల్నేనూ అంటె నేనొకని యేదో గెజ్జెనెప్త. అద్రాసాన్నాడు. అంటే చెప్రా మరీ అన్న. అంటే కెమిస్ట్రీలో మాత్రం నాకేమీ చెప్పొద్దు, ఫిజిక్సులో యేమన్నా అర్థమయ్యేదై తే చెప్ప అన్న. పొద్దటిపూట బయాలజీ

వుండేదనోండి. బయాలజిలో వాడు యేదో కొన్ని గెజ్ట్ సెప్పిందండి అయిన తర్వాత పరీక్షకోబ్బయ్యి. సరిగ్గా నా అద్రుష్టం కొద్దీ ఇవ్వే వొచ్చినయ్యింది. కచ్చితంగా యీ రెండు ప్రశ్నల్రాసిన. ఈ మూడో ప్రశ్నెట్లా? ఇహెట్లానెప్పిస్తే సరేస్తుంటే ఇగ టయ్ మయ్ వున్నదిగద. తెలుగ్గిడియ మ్లేనాయ్. విగ్గేస్తుంటే, వికా జంతువుల గురించీ యేదో వున్నది. జనల్లా గొలేళ్లు. మా తమ్ముడొజ్జెప్పిన. అన్నా! వీటికి - అంటే ఒక్కొక్క ప్రశ్నకి ఎన్నిదేసి మార్కులన్నట్టు - వీటికి మాత్రం తప్పకుండా నీకు మూడైదుల పదిహేను మార్కులొస్తయ్యన్నాడు. ఆ, మంచిద్రా అన్నా. ఇంకోపేరున్నదిగదా. ఇగ దానికెట్లరా అంటే. నేను గెజ్ట్ సెజ్జెప్త. ఒస్తే రాస్తా, లేకుంటేలే. నీకు నజ్జ మేమున్నది? అన్నడు. అంటే, మంచిద్రా అన్న. అనంగనే అప్పడూ ఆర్కిమెడిసిస్సిద్ధాంతమని వొక బొమ్మ దింపి జూపిచ్చిండు. చూపిచ్చి అయస్కాంత మదొకల్పెప్పాడు. అది కొంచ మర్లమైంది. సరే మల్లీ పోయినాన్. సరిగ్గా అవే వొచ్చినయ్యింది. అవ్వి రాసేస్త. రొండు. దాంట్లోగూడ అంతే. రొండు రాళ్లు మూడో దానెట్లానెదుక్కుంటూ వుంటే ఎక్కడా ఏమీ దొర్తలేవు. కెమిస్ట్రీ అసల్కి మనకాసే లేదనోండి. ఆ ముచ్చటే పట్టేదేదాన్ని. అయ్యే తర్వాతా, చూడంగ చూడంగా ఒకటి కాంతి రుజు మార్గమున ప్రసరించునూ అని వొక ప్రశ్న వున్నది. నాకూ చిటుక్కున వొకా యిది గ్నాపక మొచ్చిందండి. ఆ రాత్రిపూట నాతోపాటొక పిల్ల వాడూ పరీక్షివ్వ టానికొచ్చిండు. ఆయన పాపం ఎన్నిసార్లొ, తొమ్మిదిసార్లొ యిచ్చిందనోండి. ఇచ్చి పాపం వేలయిండు. నేను నిద్దరపోతున్న. చటుక్కున మెల్లూవచ్చేసర్కుల్లా మా తమ్ముడు మూడు కారుడ్లు పట్టుకొని వాటికి పొక్కలేసి ఎక్కాబుడెట్టి వాడు చూపిస్తున్నడు. అది చటుక్కున గ్నాపక మొచ్చిందండి. అక్కడ ఒక ఎక్సా బుడెట్టి దింపిన. టయ్ మున్నదిగదా - మనకి. మూడు కారుడ్లు దింపినా. వాటికి రంధ్రాల్లాగా బెట్టి అసలు కాంతి పడుటాదేదో బొమ్మలాగా జేసినా దాన్ని. చేసి దానికీంద యిట్ల యీ ప్రకారంగ యిట్ల రుజుమార్గమున ప్రసరిస్తుంది. లేకోతే దానికడ్డమయ్యేట్లయ్యే ప్రసరించదు. అదీ ఏదో కాస్త కొంచం గేసు రాసిన్నండి. ఒచ్చి చెప్పిన మావాడికి. అయ్యే వాడిజ్ఞాసి అన్నాడు - అన్నా తప్ప కుండ దింట్లో గూడ పట్టేను మార్కులొస్తయన్నడు. మొత్తమ్ముపయ్ మార్కులు. పాసయ్ పోయ్ న్నట్లగదా నైన్నులొ. కాదనుకున్న నైన్స్ పాసయ్ పోయ్ న్నట్లు. పోతిహా తెక్కలున్నది. ఇహా తక్కినవాట్లల్ల ప్రద్దాంట్లోగూడా అరైవై పై ననే మార్కులొచ్చినయ్యనోండి. తెలుగులో నాకు ఎన్నయ్యయ్య మార్కులైంది అప్పుడు - హెచ్చసీలొ. తర్వాత ఆప్షనల్ సంస్కృతముండే. అట్లా హెచ్చసీ పేసేన.

రచనా వ్యాసంగం విశ్వంలో కాస్త చెప్పాలంటే నేనూ కాంగ్రేసీస్వాలం టీయర్ల, కాంగ్రేసీస్వర్కర్గా కొంచెం తిరుమావున్నప్పుడూ దాస్మీద కొంచెం ఆసక్తి కల్గింది. ఆయ్యే నేనూ చిన్నప్పటినుంచికూడా కొంచెం స్వతంత్ర బావా ల్కులవాన్ని. ఈ రజాకర్మమెంటయ్ పోయి న్నర్వాత పోలీసేక న్నర్వాత

యిక్కడ యేర్పడనట్లంటి యీ కాంగ్రెసు ప్రభుత్వపు పక్కమేర్పడి రజాకార్లనూ తర్వాత కమ్యూనిస్టులనూ యేర్పేసేట్లవద్దటో మిట్టి కేపులవైతున్నవో ఆ సందర్భాల్లో కూడ నేనొట్టి కేపులకు శహాయంగ వుంటూ అటు కాంగ్రెస్కుమిటిల్లో గూడ తిరుతూ వుండేవాన్ని. కొంతగాఁం రామానంద తీర్థగారి వెంట గూడ తిరిగాను. తర్వాత నేనొట్టమొదటి యెలక్కణ్ణ లో ఎన్నికల కారైక్రమముల్లో మొత్తమొక్కాల్లాడా తాలూకా, దేవర్హొండ తాలూకా, నల్గొండ తాలూకా ఆ ప్రాంతాల్లో ఎక్కువ తిరిగా. ఎందుకంటే ఆ జిల్లాప్పుడూ నల్గొండే కాబట్టి. అప్పుడెక్కువగా సన్నిహితంగా... గార్తోని వుండేవాన్ని. నాకు చిన్నపున్నించి గూడ బాగా పాటల్పాడడం, నాటకాలు వెయ్యమనేది నాకు బాగా అలవాటు. నేనూ పద్నాలుగూపద్మాడు సంవచ్చరాల పిల్వాడుగా వున్నప్పుడు ఒక చిన్న నాటికరాసి 'పరమానందయ్ సిక్కుల కదలా' అనేట్లంటి దాన్ని రాసి, నేనే దాంట్లా పరమానందయ్యగారి గానూ తర్వాత కొందర్నా క్సంబందించినట్లంటివాల్లా మా తమ్ముడువాల్లా వీల్లతో నాటకం వేసేము. ఆ ప్రకారంగా రచనయందు ఒక రకమైనట్లంటి ఆసక్తి అప్పుడే కొంచం ప్రారంభమైందనవచ్చు. తర్వాత యెలక్కణ్ణ ప్రచారంలో ఎక్కువ నేను ఆసక్తి చూపిస్తూ ఎలక్కణ్ణ ప్రచారం కొరకు నేనే స్వయముగా గేయాల్ని తయార్జేసి పాడేవాన్ని. అప్పుగా ఆ ప్రజలయొక్క ఆదర్శగూడా పొందేవి. ఇటూ నాయులుగూడా చాలా దీన్ని మెచ్చుకునేవాల్లా. దాంతర్వాత ఒక రకంగా ఇటు నాకు యీ ప్రేరణ కల్గించినట్లంటి వారు... గారనెప్పవచ్చు. నేను... గారు స్టూడెంటుగా వున్నప్పుడూ వాత్రూమ్ము వెల్తుండేవాన్ని. నేనూ వారూ యద్దరం కల్గి కూచోసి సాదార్నంగా యీ చర్చల్నేస్తుండేవాల్లం. అప్పుడే నాకెప్పుడో యేమేమో చేయాలి, నేన్నాజీవంలో చేస్తానా అనేట్లంటాక ఆలోచన కల్గింది. అప్పటివర్కు నేను ఏమీలేదు ఒక తెల్ల విశారదతప్ప. అయ్యే... గారప్పుడు 'నవ్యనిపువ్య' అనేట్లంటి ఒక గేయనాటిక రాశారు. దాన్నాదారంగా చేస్తోసి నేనూడా ఒక చిన్న గేయాటిక రాసిన. దానొ వారు నాకాగా ప్రోత్సాహమిచ్చిరను. అక్కణ్ణించి ఇహాప్పుడప్పుడు నేను గేయాత్రాద్యం కొన్ని పత్రికలకు పంపించడం, వాట్లలో అచ్చుకావడం. దానొ నాకాగా ప్రోత్సాహం కల్గింది. తర్వాత యీ జగ్గనమలోకూడా యీ... గారూ 'తెలుగు వెలుగు' అనేట్లంటి పేర్తో వొక పత్రిక నడిపిచ్చేవారు. దానికి నేను వేసాలూ, కొన్ని కదలా, గేయాలవ్వి రాస్తుండేవాన్ని. చనిపోయారూ... గారని వారు 'వెలుగు' అనేట్లంటాక పత్రిక నడిపించేవారు. దానొ నేను - అది పక్కపత్రిక - ప్రతి సంచిలో నాయొక్కా యేదైనా ఒకరచన వుంటూవుండేది. ఇద్దాంతర్వాత నేను వొక గ్రందరూపంలో రచించినట్లంటి పుస్తకం యేదైనా వున్నది అనంటే ఈ తిర్పతి వెంకటేశ్వర్ల మీద—వారు మా యిలవెల్పు—వారేర్పొడ నేనీనివాసశతకమూ అన్నెప్పెని ఆటవెలిది వ్రతాల్లో రాసిన. అదచ్చుగూడాయింది. అది చాలా వర్కు చాలా మంది దానాగావున్నది అన్నెప్పెని మెచ్చుకున్నారు. దాంతర్వాత అప్పుడప్పుడు

నేను పజ్జాలే ఎక్కువగా రాస్తుంటాను. పజ్జాలాయడమంటేనే నాకు చందోబద్ధమైన రచ్చ చెయ్యమంటేనే నాక్కాలా అసక్తి. ఎంద్కంటే చందోరహితమయ్యట్యంటి రచన అది శాశ్వతంగా వుంటుందీ అనేట్యంటి విశ్వాసంనాక్కేదు. ఎంద్కంటే అవీ ఏవో బావ కవిత్వాలూ గాలీపాటల్లాగా అవి గాల్కవిత్వాలలాగా వుండిపోతాయనేట్యంటి విశ్వాసం కలవాన్ని కాబట్టి చందోబద్ధమైనట్యంటి రచనే చేస్తూ వుంటాను.

వ్యవహార - 3 : రైతు

కేంద్రం : ములుగు.

కులం : ముహూర్తు కాపు.

వయస్సు : 54 సం॥లు

చదువు : 5 వ తరగతి వ్యవహార ఖండిక : ములుగు ప్రాంతం.

ఈ ప్రాంతం అడవులో నిండి కొంతకాలం అడవైంతువులో బాదపడే వాల్లిక్కడ యీ వెప్పాయ్దార్లు కొద్ది కాలంనుంచి యీ అడవు దొలిగ్గియీ పంట బూములొచ్చి పంటల్పండేటవంటిగా మార్చియ్యయ్. ఇక్కడా రామప్ప, లక్ష్మారం, గనపురం అనే యీ మూడు చెట్లూ యీ తాలూకాలో పెద్దవి. పీటి దగ్గరగర్గగా వొక్కొక్క చెర్వెనాక అయ్యూ పడి పద్దేను వెల వర్కూ పరి కాస్తూ అయీ యీ మూడిల్లో మంచి పంట పండుతూంది. ఇంత కూర్వం యిక్కడడువులన్నప్పుడూ యీ చెర్వులెనాక యెక్ర మొక్కింటికి నాలు గూడు బస్తాలు పండటం గూడా కళ్ళమయ్యేది. అప్పుడడివైంతులపాలయ్ పొయ్యేది. ఆ రోజుల్లో యీ ప్రాంతంలో అనేక మంది దొంగలు యీపేం తీయలను పీడించి సొమ్ములుదొచుకొని పోయేవాల్లు అప్పుడే పబత్వం యెక్కువ యిక్కడా అంత కంట్రోల్యెయ్య లేనట్టవంటి పర్తియ్లో యీ అడివ్ ప్రదేసెం గాబట్టి వారికంతా చొరవ తీసుకనే స్తోమతను కోల్పోయింది. సరే; ఇప్పుడా చిక్కులేవు. ఆ రోజుల్లో వొక్కొక్క రైతు తమ చేన్లనాపాట్టానికి ఒక యెకరములో రెడూ మూడు మంచెలేసొకని కాపాడినా యీ పాంతం లుండే పొలాల్ను కాపాడుకనే సెక్తిలో లేకుండా వుండేవారు. సరే, ఇప్పుడు యీ చెరువ్ల కింద వుండేటవంటి బూములు యీ నీరు నిరుపయోగం గాకుండా కొన్ని లక్కల పుట్టుబండిస్తున్నరన్నెప్పనంటే సరే ఆనాటికి నాటిక్తునై చాలా యీ తాలూకా ముందు కొచ్చిందన్నెప్పనే అనుకోవచ్చు. ఇంకో విసేకేందంటే యీ పాంతంలో యీ చెర్వులేకాకుండా మంచిగుట్టలూ, జాలుగల బూములూ, గోదావరి డెల్టాలకింద పండించేటవంటి బూములూ చాలా వున్నయ్. ఆ బూముల కింద పొగాకూ, మిర్చి యిటువంటి యింజన్ల ద్వారా, పంపుసెట్ల ద్వారా అనేక పుట్టు పండిచేటవంటి ఆస్కారాలేర్పడ్డయ్యి. ఇప్పుడుయేటూ ర్నాగారం ఆ ప్రాంతన్లో మిర్చి యిటువంటి పంట విసేశంగా పండునే వుంది. ఇచ్చాలావర్కూవిల్యయ్ వస్తున్నా మనప్రదేసెంలో గుర్తింప బడ్తున్నది. ఇదే కాకుండా యిక్కడా యీ అడవు యెవయ్యున్నయ్యో యీ అడవుల కలుప కొన్నికోట్ల రూపాయ్ విలువలది యిది చాలా దూరం వర్కూ యిక్కన్నించి పంపించ బడ్తున్నది. దానివల్ల చాలా లాబం కలుగ్తావుంది. అటు పబుత్వాని కిటు పజల మజ్జలో. ఈ కల్ప చాలా వుపయోగపడ్తావుంది. ఈ కల్పయింతా అంతా అనటానిక్విలేనట్టవంటి కల్ప యిద్దరకు వెల్లిపోయింది. ఇంకా విసేశంగా

యీ ప్రాంతంలో కల్ప వున్నది. ఈ కల్పకూ తగినంత విల్వావస్తూనే వున్నది ప్రబుత్వానికి. అదేకాకుండా యీ ప్రాంతంలో కొన్ని బొగ్గు గట్ల వుంటున్నాయిన్నేదూడా అనోకబడున్నది, పబుత్వం యీ దుష్టి దీప్తోనీ, అక్కడక్కడ వున్నాదా లేదానె పరోగదక్షిణించి వొకవేల వున్నట్టుగన్నయ్యే ఆ పాంతంలోయీ బొగ్గుదీసేట్వంటి పద్దణ్ణేర్పాట్లైస్తే యీ పాంతంలుండే కొందరిగిజీవోపాది యెక్కుకల్లటానికాస్కారముంది. ప్రబుత్వానిగూడా దానివల్ల అనేకలాబాలూ అనేక సమర్థం కలగటానికి ఆస్కారమున్నట్టూ— యింత క్షుండు కొందరింజనిర్లు యీ పాంతంలో బొగ్గున్నది అన్నెప్పన్నెపున్నరు. దాన్ని దుష్టియందు పెట్టుకోవాలన్నెప్పనీ దాన్కొరగు తగునెద్ద తీస్కోవాలన్నెప్పనీ నేను వెక్తిగా వొక మనవ్ణేస్తన్నాను. పోతే ఇక్కడా కంక అనే వొకాకుదుర్లు, దీనివల్ల కాకితం యిటువంటి చేసే అందుకు చాలా వుపోగపడే కర్ర వుంది. అంటే 'బొంగు'. ఈ బొంగు నిరుపయోగంగా ఆడవులందె కాలి పోతావుంది. అది పతియేట దాన్ని పోగుజేసి కొన్ని లక్కల రూపాయలు విలువగల బొంగును యే పరిసెమకిందనో పెట్టి కాయదాన్ని తయారేసున్నట్టయ్యే చాలా బాగుంటుంది. అ దానిపై ప్రబుత్వానికి యే సైద్ధా లేనట్టు నావెక్తి చూపులో కన్నుదావుంది. దీన్ని సెద్ద తీస్కోవాలనీ నేను పబుత్వానికి ఒకాజాడ తెల్పినా వాన్నిగా చెప్పుంటున్న. మరోటి. లక్కారం చెరువ్కుందా దాదాపు పన్నెండువేల యెకరాలు పారేట్వంటి సమర్థంగల ఆ చెరువూకాలన్ల మరమ్మత్తులేని కారణంగా ఆ నీరు వ్రుదాగా దెయ్యమ్మడుగనె వాగులో వడింది. అది తప్పకుండా యే గోదావరో చేర్తునే వుంది. దానివల్ల యే ప్రయోజన్లేకుండా పోతావుంది, ఆ కాలవను దురుస్సెయ్యానికి పబుత్వం యింత వరకు యెందుకాలోచిస్తున్నదో? ఈ పాంతపు రైతులు చాలా బాదపడ్తూనే వున్నరు ఒకసారి దీనిక్రిగిన సర్కారి పెద్ద వుజ్జోగులు చూచి అవ్వరమన్నున్నట్వంటి చెర్య తీస్కోనీ ఆ కాలవ న్దురు స్సెయ్యచినట్టయ్యే, యిప్పుడప్పుడ్యేలెక్రాలు వారేచె అత్తప్పకుండా యిర్వయ్ వేలెక్రాలు పారేట్వంటి సదుపాయ మేర్పడుంది. దానివల్ల తిండిగింజలు పండించుటానికి కొదనేకుండా పండించే యేర్పాట్లుగుర్తి. ప్రబుత్వం దీన్నయ్య సైద్ద తీస్కోవాలనీ మరో కోరిక. మాదే కాకుండా యిక్కడి ప్రాంతప్పజలందరూ ఆ కోరికలో వున్నరు, సరే, ఇంకో విశయమే టంటే— యీ ప్రాంతంలో యిప్పుడు యెక్కువ దాన్యం పండుతుందనీ, యీ దాన్య మిక్కున్నుంచి యెగుమచ్చెయ్యానికి యేర్పాటయ్యుట్వంటి వొకాలారీ సప్లయ్యాని. యిట్వంటి సప్లయ్యయ్యే పరంగల్లీసకవొయ్యక్కడమేం జీప్లా పెడున్నం. ఆ జీప్ యిక్కున్నంచక్కడ్డక్క వెల్లేట్వంటి కర్పూ యిట్వంటియీ రయ్యల్మిద్దడకుండా యిక్కడా ఇల్వయ్ మిళిన్లు వోటి రెండుబెడై—యెందగంటే యిక్కడాన్య మెక్కువపండు తున్నదావట్టి— అ మిళిన్లు గాన కిక్కడెట్టినట్టయ్యే—అంటే రయ్స్మిల్స్-ఇక్కన్నె బియ్యస్తయా రయ్యా మా రయ్యల కుపయోగపడుతుంది. ప్రబుత్వాని గూడా యిక్కున్నంచే

క్కడోగ్గ తీసుకొని పశ్చేక వయస్సి పర్తిన్లేకుండా వుంటుంది అని ఒకకోరిక. రెండోది- యీ ప్రాంతంలో యెక్కువ పత్తి పంట పండుతావుంది. ఈ పత్తి పంటనూ పోగుచేసి నర్వాతా యీ పత్తిని యెక్కుడోగ్గ యెగుమజ్జేనేదాని కన్నా యిక్కన్నే గింజ తీసేటట్లుంటే పరిస్రెమ గన్నేర్పడే యీ ప్రాంతీయులకూ కొంతపని దొర్కటమే కాకుండా యీ ప్రాంతంలో దొర్కినట్లుంటే పత్తి యిక్కన్నే సుబ్రమయ్య అలికగా యితర ప్రదేశాలకు యెల్లిపోవటాని కాస్కార ముంటుంది. అదొక్కటేనై బాగుంటుందేమోనెప్పని అనోగ్గ బడ్తున్నది. ఇంకోచేంటంటే- యీ ప్రాంతంలో యెక్కువ్వంది చిన్న పట్టే దార్లున్నారు. కొంత మంది పెద్ద పట్టేదార్లు-అంటే-కొందరికి పద్వేల యెక్రాల వరగూడా యిక్కడ బామి వున్నది. ఆ బామి నిరుపయోగంగ ఓడిన్నది. ప్రబుత్వం ఆ బామిని తమ స్వాధీనం జేస్కోనీ అవ్వరమయ్య చెర్య కింద జెట్టడమో యీ లేకబోతే ఆ పట్టేదార్లొ కాస్టు చేయించటమో జరగకుండా అట్లు పడిన్నంతలోపటా యీ రోజుల్లో జీవోపాది లేదని మొత్తునె రోజుల్లో పజలు అట్ల నిరుపోగంగా పడింటం మంచిద్దాదేమో! దానికి యేదయ్యా సదుపాయానిక వాడి, వాటిని కాస్టేకింద తీసుకుంటమయ్యా యీ లేకోవోతే దానికిం కేమయ్యా కారణంచేత వట్టిగ పడుంటుంటు చెయ్యం మంచిదీ అని అన్నిస్తున్నది మూడోదేంటంటే - యీ ప్రాంతంలో బారుగా యిట్లుంటే వ్రుక్కాలు విసేశంగ వున్నయ్. కాబట్టి యిక్కడ అగ్గిపుల్లల కన్నబందించినట్లుంటే వొక కొర్రానా యిటువంటియ్ జెట్టిన్నట్టయ్యే యిక్కడ అగ్గిపుల్లలు తయారవై యిక్కడనే యీ ప్రజలకు, యీ ప్రాంత ప్పజలకు నవ్క ర్దొరుక్తుంది, జీతాల్దొరుక్తయ్. వనిగుడ దగరయ్యుంది. కల్ప దగ్గ ర్దొరుక్తుంది, ఈ దుస్తి నెప్పోగ్గనీ యిక్కడా పరిస్రెమ లే. దయ్యా తీస్తే బాగుంటుందేమో? ఎందుకంటే కర్ర దగ్గరున్నకాడ దీస్తేనే బాగుంటుందా? కర్రెక్కడో తీసుకొనిపోయ్ చేయించితే పలితముకన్నా యిక్కడీస్తేనే పలిత మెక్కువుంటుంది అని నేను వుద్దేసెడ్డూ మరొకసారి- ఈ మాటనే యిదివరకెన్నోసార్లు ప్రబుత్వాని కెప్పిన. ఈసారిగూడ యీనాడు చెప్పాలనెప్పని చెప్తున్న. పోతే, యింకో చేంటంటే- యీ ప్రాంతమొ కుత్తడి, గుంతలు, లోయలు, వాగులు యియ్ విసేశంగ వున్నయ్. ఇంకా ప్రబుత్వం అనకుంటే యీ లొయ్యలూ వాగులకు అడ్డుకట్టు కట్టినట్టయ్యే యీ అడ్డుకట్టవల్ల యింకా కొన్ని లక్క తెక్రాలు వారే ట్లుంటే సదుపాయా లిక్కడేర్పడతయ్. అంటే, గోదావరి- యీ నది యిక్కడదాపు కొన్ని వందల మయ్లలు యీ తాలూకాలో నడుస్తున్నది. మరి యీ గోదావరికి- అదే- ఆనకట్ట కడై పారేట్లుంటే సస్కర్యాలున్నయ్. అదొకవేల ప్రబుత్వం ద్రుస్తియందు తీసుకున్నట్టయ్యే వొకచోట గాకోయ్యా మరొకచోటెక్కుడయ్యా యీ తాలూకాలో కడై గుర్తు చేస్కోనీ, దానికివ్యాల్లాకోయ్యా కొంత కాలానికయ్యా ఆ సదుపాయం కలగజేస్తే యీ ప్రాంతం పూర్తిగా పయర్పచ్చల్లో నిండిపోతుందనెప్పేనేనె గూడావుంది. ఇంకోక చేంటంటే- యీ

తాలూకాలో అడువులైయ్యట్టి తగినన్ని రత్తర్లు లేవు. ఏటూర్నాగారం తర్వాత మనం తూర్పు గోదావరి జిల కోవటానిగ్గాను యిటుంచి మనకు త్రోవేలేదు. కాబట్టి గోదావరిపయ్య యేదో పంతెనయ్యా, యీ లేకపోతే, యింకేదయ్యా సద్వయ్యల్లగ్గ జేసి యి బ్రూటు అవలిదక్కయేస్తే యిటిక్కన్నుంచే విజయవాడ బద్రాచలం పయ్యించి తూర్పుగోదావరిలకు బోయే దాన్కన్నా యిటుంచి దగ్గర్గరా యే నాల్పయ్యబయ్ వ య్లతోనే తూర్పుగోదావరిల్లా చేర్కునే అవ్కాసెం వుంది. అట్ల లేకపోయితే కొన్ని వందల మయ్యల్లు దిగ్గి తూర్పు గోదావరిల్లకు పోవల్సివస్తునది. అయ్యే, యీ తాలూకాకు యిదవసరమని గుర్తించాలన్నెప్పెనీకోర్టం జరుగ్తా వుండి, ఇంకో విసయ్యేంటంటే, యీ పాంతంలో వేసె రొడ్డెవయ్యన్నయ్యే ముగ్గునుంచి కిందికి యేటూర్నాగారం వరగ్గల రాయి, మెత్తటిరాయ్. దీనివల్ల పలుగు లేస్తేమయ్యన్నదంటే- ప్రతి యేట చెప్పోయి ఆ సరకులూ బన్నడటాన్కి, బస్ల నడపుటాన్కి అవస్తయ్ పోయింది. కాబట్టి దాన్నికన్నుంచక్కడ్డన్తా వొకానిరి ప్రబుత్వం కస్తపడి తారో డాగ్గి, సిమెంట్రోడ్గానీ వేస్తే పతియేటా అయ్యే కర్నూ మిగిల్పొయ్యా ప్రజల్లు సత్కర్తంగా వుంటుందేమో అని అపుడప్పుడూ నేననుకుంటున్న. సరే, ప్రబు త్వానికెన్ని బాదలున్నయ్యే అచ్చెప్పలేనుగాని యిక్కడున్న విశ్వాలు మాత్రం మేమిట్టజేతై బాగుంటుందేమోని కొందర్పెద్దల్లో నెప్తున్నా. ఇప్పుడల్లోకానిరి యీ మూలగ తమకు తెలియ్యాలన్నెప్పననుకుంటున్న. ఇప్పుడు యీ పాంతం యిప్పడివరకు ప్రుద్ది జెందలేదని గాదు. దాదాపు వంద సంవచ్చరాల్కిం దట 'మొలుగు' అనె గ్రామంలో యిర్వయ్ రెండు యిన్లతో వున్నట్వంటి వూరు. ఇవ్వాలి, ఇదే గ్రామం పదిహేను వందల యిన్లతో- వందసంవచ్చరాలకు యిప్పటి వరకూ అయ్యు వుద్దిది. ఇంకా యిక్కడ ప్రుద్ది గావటానికి అనేక అవ్కాసే లున్నయ్. ఇప్పుడి తాలూకాలో వుండేట్వంటి వుల్లు చాలా చిన్న వుల్లూ, కొన్ని జేచిరాగుల్లు. జేచిరాగంటే దీపంలేనట్వంటి వుల్లు. సుమా రీరెండు వందల యాబయ్, మూడు వందలూగల పేర్లతో వుండినట్వంటి గామాలు గల యీ తాలూకా యీనాడు జనసంకె గలట్వంటి వుల్లు దాదాపు వందకు వందా యాబయ్యు మించి లేవు. మిగతయన్ని జేచిరాగుల్లు. ఈ జేచిరాగుల్లు మొలుగు నుంచి కిందికి అంటే యేటూర్నాగారం వయ్పు వేగులపాడు, మెట్టుపాడు అని యిట్వంటి పాల్లతో నిండినట్వంటియున్న వూల్లూ కొన్ని వందలు. ఆ పదేసేన్ని పబుత్వం అబాదుజెయ్యటాన్కి యేదోలా కార్నం తీస్కోని- అంటే యేదయ్య కార్నమంటే- ఆబాదీ చెయ్యాన్కి అక్కడెరువ్తూ కుంటలేతై మనుశుల్పొయ్యి వ్పించటాన్కి వూర్గావటాన్కి కారనమయ్యేది. అయ్యింకోలేముందంటే- యీ ప్రాంతంలో చాలా బూబాగాన్ని పారెస్టువారు తమ కిందుంచుకున్నారు. అయ్యే, యిక్కడా పంటల్బండే బూమ్లూ వీట్టి ప్రబుత్వం ఆబాద జేయాలన్నెప్పనంటే అది పారెస్టు కింది కున్నది అంటరు. పెద్ద పారెస్టై ప్రబుత్తం వార్దీస్కోనీ మరీ సాగుకిందికి తీసుక్రావల్సిందని, సాగుకు లాయీక్కానట్వంటి గుట్టల పదేసేలూ,

బంతా మిట్టల్పదేసేలు అవీ దర్యావ్తీకింద బెడై చాల మంచిదీ అని, పంటబూము లట్వంట్యాట్నీ కొన్నిట్నీ దీసి యేజన్సీలకిస్తై బాగుంటుందేమో అనే వుద్దేశం చాలా మంది ప్రజల్లో వుంది. ఈ పకారంగా కొన్ని యిక్కడ అబ్రివుద్ది జెయ్య ల్సినట్వంటి పస్లు ప్రబుత్వానికి చాలా అవసరం. అదీయెక్వ సైద్దతీస్తోవాలన్నెప్పెని కోర్బం అయ్యావుంది. అయ్యా ప్రబుత్తుజ్జోగులు వత్తున్నారు, చూత్తున్నారు. చెయ్యాలంటరు. చెయ్యానిగ్గాడ తగినంత స్తోమతా, డబ్బు అవసరం. మరందు వల్ల పబుత్తం యెనకాడుతున్నదీ అన్నెప్పెని అనోకొచ్చు. తప్పదు. అయ్యా ఆ సైద్దను వొడ్లకుండా యింకా కొంతగాలంవరకూ అసైద్దతోనె వుంటె యింకా యిక్కడాచాలా అబ్రుద్దిచేసేట్వంటి అవ్వరం వుంది. కాబట్టి తప్పకుండా మీరు సుస్తూవుండాలన్నెప్పెనీ కోరిక.

వ్యవహార - 4 : బేంకు ఉద్యోగి

కేంద్రం : పర్నాల

కులం : హరిజన్.

వయస్సు : 22 సం॥లు

చదువు : పాచ్. యన్. సి. వ్యవహార ఖండిక : స్వవిషయం-చినిదయాత్ర

మాది పర్నాలకు పద్మిచ్చేను మయల్ల దూరంలో వున్న మయస్సంపల్లి గ్రామం. మాది మచ్చతరగత్తుంటుంబం. మా నాయ్నగారు వెప్పాయమ్మిదా దార్పడుండేవారు. అందులో మా నాయ్న కేదో నన్ను చదివించాల్సిని వొక బుద్ధిపుట్టి మా గ్రామంలో వున్న ప్రయవేట్సులక్కపించారు. అక్కడప్పుడు వూర్తి చేసిన తర్వాత తిరిగి గ్రామంలో హయ్స్కూల్లేనందున పక్క గ్రామంలో- సిర్సిల్ల పేటనే గ్రామంలో-హయ్స్కూలుంటే అక్కడ పంపించారు అక్కడ పంపించినాగానీ నాకేదో కొద్దిపాటి వెప్పాయం వున్నదాబట్టి మా నాయ్న వెప్పాయనేసేవాడే గాబట్టి ఆ వెప్పాయన్లో నేనేదో కొద్దిగాయన్ను సహాయుడూ అట్టదువ్వాంటూ అదెట్లు చేసేను. ఏదో హయ్స్కూలులో స్టడీస్కూ-చేవరకీ మా పాద ర్థించ ముసలవాడు కావడం, ఆ తర్వాత నేను కొంచెం ఏజ్యూర్రావడం అటువంటిది మా పాదరూ కాలేజీ స్టడీ స్పదివించాలని వుద్దేశం వున్నాగానీ అక్కడె స్టాప్ చేసి వేరేదన్నా వుజ్జోగ న్నూడాలనీ సేయిల్లేమో నన్ను ప్రోచ్చ హించడం నేను వరంగల్లో ఎంప్లాయ్మెంట్ ఎక్స్చేంజిలో నా పేరు రిజిస్ట్రేషన్ చేయించుకోవడం ఆ తర్వాతా నాకుజ్జోగ న్నొరకడం అదీ జగ్గింది. కానీ మొదట్నుంచి నన్నెన్తో ప్రేమగా పెంచినట్లుంటే నా తల్లి నేనవున్న ప్డెంతో అత్తనపడి నన్ను చదివించింది. నా చదువుకూడా ముక్తై కారకురాలా మేన్సెప్పేసీ...అటు వంటి దీవుజ్జోగం దొర్కిన కొద్ది రోజులకే అంటే యేదో అయిదో ఆరు నెలలకి ఆమె ఒక పేదితో బాదల్దు మరనించింది. ఆమె మరనంతో నా జీవితమై మార్పు జరిగిందన్నెప్పేసీ...నే నిజంగ నామెనెంతో బాగుజెయాలని ఆమె బాదల్తుంతో సాయంగ జూడాల్సిని అనేకుద్దేసేలుండేవి. సంవచ్చరం పొడుగున ఆమె కన్తపడుతూంటే ఆమె కన్తన్నాల్లేక అప్పటికే నాకేవేవో పనుల్లేసి ఆమెకు సహాయుడాలనిచ్చేది. కానీ అంత చిన్న వయస్సులో ఆమెకే సహాయం చెయ్య లేకపోయాను. చదువున్న తరాడేదో వుజ్జోగం దొరికిందిగదా వార్బాగోగులు చూస్తామ నెంత ప్రయత్నించినా గానీ లాబల్లేకుంటా వొక వేత్తో ఆమె మర్నించ ట్టనరిగింది. ఆ మరనంతోని నాకెంతో విచారం కలిగింది. బాగా ఆమె యంత కన్తపడి నన్ను చదివించిందావట్టి ఆమె వెల్పేరేమి చూడలేకపోయానే అని బాద కలిగింది. ఆయా యేన్నేస్తం? ఉజ్జోగన్దొరికింది. అందులో స్టేంట్టుంకాఫ్ య్ ద్రా చాడ్లో వుజ్జోగం దొర్కింది. మొదట్లో బేంకు వుజ్జోగంటే ఏదో పెద్దగ నంతోక పడ్డాము. సరేగ, నాలుగ్గయ్యల్లంపాయినై నా బాగోగులేకాకుండా అమ్మా

నాయన వాల్ల బాగోల్గిట్ట చూడొచ్చునని—కానీ శేకులోకొచ్చిన సంవత్సరంలో పల నా తల్లి దానెల్లెద్దూడంగ దాన్మోదులకంటె దాన్మోరక్కర్లు బెట్టడం అది జరిగింది. ఆ తర్వాతా వుజ్జోగంలోంటే శేకులోక్రాంగనే నెలకూడొందలేదో దొర్క్యయ్యనమ్మన్నాను. కాబట్టి ఆ కాసేన్నంటుకున్న దరల్లజూడబోతే యీ వుజ్జోగంలో ఏమ్మంపాయించలేననే చెప్పోవొచ్చు నేయంగా. మానాయన వద్ద మాకు అయ్యారెకరాల బాములలో వున్నదాన్ని నేనూ మా తమ్ముడూ వాల్లనూ సాగుడమేకాకుండా ఆయన ప్రయోజనంతోనీ డబ్బులనంపాయించడం నలుగుల్లో మంచిగ బత్కడమే జరిగింది. కానీ యిన్నాల్లయ్యే శేకులో వుజ్జోగ మన్నెబోడమేతప్పా చేతులో నాలుగ్గయినల్లెపు ద్రిద్ది జూడబోతే దరలు. పోనీ ఆ వొచ్చిన జీతంతోనయ్యా నేను గడపుదామంటే అది నడిచేట్టులేదు. అటు వంట్పరిస్తేతులున్నయ్. కానీ మొదట్లో శేకు వుజ్జోగంలో నేనెంతయ్యే పుండాల న్నున్ననో. అంతగ పుండలేకపోతున్నాను. అటువంటి పరిస్థితు లొచ్చినయ్. వుజ్జోగంలో ఏమీ సంపాదించలేదు. నిజంగా నేను నావూర్లోనయ్యా వెన్నా యన్నెమ్మన్నా యీపాటికెందుకో బాగుండెదనిస్తున్నది.

శేకులో కొచ్చిస్తా ర్వాతా శేకులో మిగతా వుజ్జోగుల్లడ నాకెంతో మర్యాదివ్వడం అట్టంటివ్వాత్రం శేక్లో చూస్తూవున్న. చాలామంది నాతోనీ కోఆపరేషన్ (గ)వుండడమూ అట్టంటి జ్జరుగుతూవు ది. అందర న్నల్ని ఒక్క తీర్గ అంటే మాకెల్లవున్న రోజులలో అక్కడి క్విక్కికెల్లం, వేరే విసేక్రోగ్రామే న్నుని పోవడమే జరుగుతుంది. అలాగే ఒక రోజు మాకొలిగయ్యట్టంటి శ్రీ... గారితో రామప్పకని వెల్లెనూ. ఒకరోజు ఉదయం ఏడున్నరకే వెల్లామనని ప్రోగ్రాం వేసుకున్నాము. కానీ తీరా బస్టాండ్లో చేసరిక్కి ఏడున్నరకున్న బస్సు ఏడింటికే పోయిందని మాకు తెలిసింది. అప్పుడొక్క చాలా కష్టమే అయింది. ఆ బస్టాండ్లో దాదాపోగంటా గంటన్నర వెయ్యే జెయ్యాలొచ్చింది. సరే, వొచ్చి న్నరకేదో బస్సొస్తే దాంటో వెల్లెమూ. పోతూ పోతూ ఒక్కెడు... గార్లుడా కొన్ని పల్లారాలూ అవ్వీవ్వీ దీస్తాచ్చారు. సరే, పోయిస్తా ర్వాతా అక్కడా పది పదొక్కండా ప్రాంతంలో రామప్ప చెయ్య గట్టెంబడి పక్కనకూచోవి ఆ పలారం టిఫిన్నూర్చేసుకుని తర్వాతా దేవాలయనూస్తామని పోయాము. నిజంగా అక్కడి సిల్పాలిన్ని చూస్తే మాకాచ్చెరెం వేసింది. మనా ఈ ప్రాంతంలో అట్టంటి సిల్పం అదీది వున్నదని దగ్గర్లో వున్నాగనీ నే నెన్నో సార్లు చూసేను కనీ దాన్లో యింత విసిశ్టత వుందని మాత్రం గ్రహించలేదు. అంతడి సిల్పమూలే వున్న అక్కడా ఏమీ లేదు. మేం పోంగనే, సరే, మేమూ గడియేసి వుడిం... అక్కడోయ్ అటీటూచూస్తుంటేదాన్లోని విశిష్టతనేదీ మాకు దెలిసిందప్పుడె. సరే, దేవాలయం యిప్పుడూ బాగా పిట్టలన్నీ అవ్వీయవీ కూచ్చునేంత స్థితికొచ్చింది. దాన్నేమంత బాగచేస్తలేదు. ఇంత సిల్పం అదీ వున్నట్టంటి దేవాలయంలో దేవాలయ సేకవారుగానీ వేరే సేకవారుగానీ ఎందుక్లేం డోవ రేస్తోరు? చేస్తోనీ

అక్కడా పతిదీ సుబ్రమునకు సుబ్రంగా వొచ్చిన యాత్రికుల కట్టంటి వారి గయ్యెన్ను యివ్వటానికి అట్టంటి యేర్పాట్లు చెయ్యలేదు, ఒక పూర్వోనూ పమిటయా యిట్ల పున్నద నడిగే “దీని కేమాదాయం లేస్సార్. ఎవరురారు. వొచ్చినా గానీ అట్ల పయ్యయ్ చూస్తోతరు. వేరే ఎవరయ్య గవరెంటుజ్జొగ్గానీ లేపోతే అప్టియల్ గాని యెవరొచ్చి దీన్ని దుస్టా పుంచోగ్గానీ యిట్టంటి మన నిల్వ పయ్యవ మిక్క దున్నదనీ వాల్లు గ్రహించరు. ఏం సహాయం చెయ్యరు” అనతడెప్పేడు. ఆ తర్వాతా రామప్ప చెరువూడ్డాని కోపయాము. అక్కడా అప్పడూ జాలర్లు వలలు వేసుకుంటూ చేప ల్పిడున్నరు, అప్పడ్కి మేం బోయినప్పడు కొద్ది నీలే వున్నాగాని అచూట్టానికెంతో మనోహరంగా వుంది. దాన్నగ్గికనే చెట్లూ అవీవీ ఆ ద్రుస్యాలు చాలా బాగనించిన య్యాకు. ఆ తర్వాతా అక్కడ కొన్ని పొలాలలో కొంద రయ్య ల్పిస్తేస్తున్నరు. ఆ రయ్యల్ చూస్తుంటే ఆ పొలాలూ ఆ పచ్చదనమూ అదెంత మాకెంతో హోయన్నించింది. అవన్ని చూస్తోనీ తరాత్తా రామప్ప బస్టాండ్కొచ్చేవరికి కర్మకాలి మా బస్సు మిస్సయ్యింది. ఇహ మావస్త చెప్పాలక్కడ. ఏన్నేస్తాం? వేరే బస్సులేదు. వేరే బస్సులో రావాలంటే ములుగోయ్. ములుగుండి యిక్కడ గుడెప్పాడనని అక్కడికొచ్చి అక్కన్నండి తిగ్గి రావాలి. అటువంటిది తిరిగిరావాలంటే నయ్యయ్యుంది. గుడె పాడుకొచ్చేవరకు పర్కాలకొచ్చే బస్సులేకపోవచ్చు. అందుకని వెడ్జెసి కొంచెం గూచోనీ అక్కడవున్న వాల్లనీ వేరే వాల్ల నడిగాను. ఏమయా! యిప్పుడేమన్న బస్సుందాని. వాల్లెప్పేసేరు యిప్పుడేం బస్సులేదని. ఇప్పు డేంచేస్తా మ్మరి? ఒకా ఎన్ని దిక్లోమీట ర్లక్కన్నండి నడ్కోస్ వొచ్చాం. అయ్యా మా కెంతో బాగనించింది. ఆ రోడ్డుమీద పయ్యుండొస్తుంటే యీ రెండు పక్కల్న చెట్లూ అవీవీ చాలా మంచి గనిచ్చయ్. అండ్లో అద్ సాయంకాలంపూట గావట్టి చాల మంచిగనిచ్చయ్. అక్కన్నండి గమ్మారొచ్చేసరికి అక్కడో బస్సుంది పర్కాల కొచ్చేది. పో యా బస్సులో గూచ్చున్నం. బస్సులో గూచ్చున్న తర్వాత కండక్టర్లెప్పేడూ యిద్గంట తర్వాత బోతదని. సరే, ఏదో కర్మకాలి ఆ గంట సేపు ఆ బస్సులోనే వెడ్జెసి చివరికప్పుర్కాల కొచ్చేసరికి దాదాపూ ఏడు యెన్నిద్గంట లయ్యింది రాత్రి.

వ్యవహార- 5: హాస్టల్ వార్డెన్

కేంద్రం : చేర్యాల కులం : మున్నూరుకావు వయస్సు : 40 సం॥లు
 చదువు : 9 వ తరగతి. వ్యవహార ఖండిక : వసతిగృహ నిర్వహణం, స్వవిషయం.

నేను ప్రబుత్వపు వసతి గ్రూపులో పందొమ్మి ద్వందలా డెబ్బయ్యెక్కటి జనవరినుండి పనిచేస్తున్నా. అయ్యే, ప్రబుత్వం యీ వసతి గ్రూపుల నేర్పరేయ మనేది చాలా బాగానే వుంది. చాలావరకూ యిది విద్యార్థులకు లాభకరమయ్యు ట్వుంటే విశయ్యే. దానివల్ల చాలామంది బాగుపడతూ అనేటవంటి యే వుద్దేసెం ప్రబుత్వముది అది సలంకూడా అయ్యు.ది. కానీ హరిజనా హాస్టల్స్ గాబట్టి హరిజన వార్డెన్లనే నియమించితే హరిజన్లు బాగుపడతారే వుద్దేసెం ప్రబుత్వానికి ఒక టుంది. కాని చాలామంది హరిజన వార్డెన్లు వాండ్లనే బాగుచెయ్యమయ్యే లేడు. ఇతర కేప్ట్ వాండ్లెంతనయ్యే బాగుచెయ్య గల్గితరో అది వాండ్లు ఆ విధంగా చేయకుండా నియమాలకు విరుద్ధంగా నడవడంవల్లా పిల్లలూడా అదే పద్ధతొ పాత పద్ధతొనే వస్తున్నట్లుగా నాయొక్క అనుబంధం కలిగింది.

పొద్దున్నే లేవంగానే మాబోర్డరు పార్ట్లనేస్తరు. ఆ తర్వరీ వాండ్లయొక్క సానాలూ అట్వుంటియే యయ్యున్నయో అయన్ని ముగించుకొనివచ్చి పుస్తకాలవియివియి నడుకుంటరు. ఆ లోప్లా బోజ్జం తయారయ్యోతుంది. బోజనాస్తి వాల్లన్నిటం జరుగుతుంది. బోజనమయ్యేంతవరకూ నేనక్కడుంటానూ. ఆ తర్వరీ వెల్లొస్తాను. తిగ్గొచ్చిస్తరావతా మజ్జాన్నం ఆఫ్ఫీస్సు తర్వాతితరత్రా యింక వేరే ఆఫ్ఫీస్సువెల్లం అట్వుంటియే చూస్కోడం జరుగుతుంది. మేం ఆ తర్వాతేమో మల్లి మజ్జాన్నం వొయ్యా రేక నివ్వడమనే జరుగుతుంది. రేక నిచ్చిస్తరావతా వంట అయ్యేంతవరకూ మేమక్కనే వుండి పిల్లలు వొచ్చే వరకూ వచ్చిస్తరావతా పిల్లల ఆటపాటలూ తర్వాతా వాల్ల హోంవర్క్ అట్వుంటియే చూడడం జరుగుతుంది. రెగ్లర్గా వాల్లొచ్చి తర్వాతా కొంతనే పాడ్కొనీ- చెడుగుడూ, వేరే యితర ఆటల్యాత్రమే వున్నయ్? వాలీబాలుంది. ఈ రెండుమాత్రం నా అనుబంధం వున్నయ్. జేబ్బొంటనోక్కర్లు అక్కడేం లేదండి. గదులలో అదే ఆట ల్యాకట్వుంటివేం లేవండి. వాల్లక్యాత్రం ఇంప్రెస్తున్నది. స్కూలుండి వాండ్లూ తెచ్చొనాడ్కొని మల్లి తిగ్గిచ్చేస్తుంటారు సామానెంగ. దానికీ సరియయ్యువ్వండ్కుండవ్వాబట్టి మేమూ అట్వుంటి ప్రయత్నం చేస్తూ జర్గదూ అనే వుద్దేసెంగా చెయ్యలేదు.

యాబయ్యయ్య మంది పిల్లలు మా బోర్డింగులో వున్నారు. అడపిల్లలనేదేమీ లేదు. లేరు. అందరు హరిజన్లు. హరిజన్లలో గూడా బంజారాస్,

తర్వాతా వేరే యితరేష్టవాల్లు. పరస్పరేష్టేద వాల్లనీస్కోటం జరుగుతుంది. నాలుగుండి పద్వరకు చద్యేవాల్లున్నారు.

మాకు కరెంటు లోపంగాడా ఒకటుంది. కరంటింటింగయింద్విల్డింగ్తోనె.

కానీ, యీ రోజుల్ల కిరసాయిల్సరిగ్గదొర్తక చాలబాద పడ్వల్సి గూడొస్తున్నది. ప్రబుత్వం ఇట్టవలెయగవక్క వస్త్రగుహల క్కల్పించినట్లయ్యె చాల బాగుండును. కందిల్లతోనె చదుక్కుంటును. కిరసాయిల్లు పుడ్తక్కువుంది కాబట్టి కొంచెంతక్వ.

సరిపోతుందండి. నాలుగ్గదులు పెద్దపెద్ద గడల్లాబట్టి అస్సర్పొతుంది. ఇంకొక ఆయు పద్మంది వరగ్గుడా అది సర్పొయే అవ్కా సెమున్నది. పర్వరీ గోడ గురించి మేమిద్వర్కే గవ్వెంటి క్రాసినము. ప్రహరిగోడ ఒక్కి చాల తప్ప కుండా అవ్వరముంది. పిల్లలు ఇస్తమొచ్చినట్టు తిగడాని కవ్కా సెమున్నది గాబట్టి అటువంటిదీ మేమూ ప్రబుత్వాన్కి రాసేము.

సిస్టాలక్పోవాల్లున్నా ఇది పూర్నుండి ఒక మయ్ల్వారముంది గావట్టి పూల్లో క్రావల్లున్నా వాల్పర్మిశ నీస్టానే వొస్తారండి. తీస్కోకొండపోతే హాస్టల్నియ్యాపల్కి వెతిరేకం. వాడెన్నా ర్పర్మిశ నీస్కోవాలి. వాల్లోచ్చిం తర్వాతా నుంచోబెట్టి వాల్లను ఇదీ అడ్డదం జర్గుతుంది. ఇకముందు అట్ట టీయ్ చెయ్యుండా వాల్లనూ నిబంధనం చెయ్య జర్గుతుంది. ఒప్పుకోరూ ఆనే మాటే లేదుగదండి. పిల్లలాబట్టి బోజనమంతా మన చేతులో వుంటుం ద్గాబట్టి అట్టంటి జర్గదు. బయ బక్తులల్నే వుంచుతమండి.

నే న్యెర్వాల్నివాన్ని. మా నాయ్నగారూ సామాన్నే కర్పకుడె. దాన్తో పాటతనూ కొంచెం వేపారంకూడా చేసేవాడు దానివల్లనే మమ్మలనూ మా కుటుంబాన్ని పోషించాడత్తు. దానికయ్ మేమందరమూ అంత ప్లయ్ పోకుండా యేదో మామూలు చదువుల్లాశ్రమే చదువ్కో కల్గినం. నాకంటె పెద్దతనూ మొదటి బార్యాతను కాబట్టి మమ్మలను ప్రచ్చేక సైద్ద తీస్కోకుండనే అతను మా చిన్నతనంలోనే వేరయ్ పోయాడు. నేనూ నా యొక్క సొంత క్రుశ్చయ్ నయ్న క్లాస్వరూక్ చదవగలేను. ఆప్పుడూ సదువురించి గూడా అంత పెద్ద ఇది లేకుండె. మా నాయగార్కె ఎక్కువ సైద్ద వుండె. చదువుక్ంటె పిల్లల్లాగు పద్దరనె వద్దేసెం అతన్కి చాలా వుండి యీ బాములపయ్నగానీ తర్వాత ఇతర దన దాన్వాలపయ్నగానీ అతన్కేమీ యెక్కువ సైద్దా అది లేకుండా మా చదువ్ల గురించే చాల సైద్ద వయించిండు. నేను తొమ్మిదో క్లాస్లోనే కొన్ని యిబ్బాదులవల్ల డిస్కంటిన్యూ చెయ్యల్సిచ్చింది. ఆ డిస్కంటిన్యూతోపాటు నే న్రాజకియమే ప్రవేశించవల్సిచ్చి ది. అయ్తే, కుర్రతనం కాబట్టి మేమేదో ఆ కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ అట్టంటి ఆ పార్టీలల్లో వన్యేసేం. తిర్గే. కానీ దానివల్ల నాకేమంత లాబం— అంటె నన్ను పార్టీ ఆకర్షించలేకొచ్చింది. దాంట్లో గుండా అవ్కతవ్కల్లాలా వుండె. నామనస్సు క్కాలా బాదకల్గి నేను దాన్నుండి, పార్టీనుండి విరమించుకున్న.

ఆ తర్వాతా కొమరవెల్లి దేవస్తానంలో అక్కడక్కమ్మి సబ్యులు నన్ను ప్రోద్బలించి జేసి అక్కన్నున్నుంచారు. ఒకెండు సంవచ్చరాలవరకు నేనక్కడ దేవస్తానంలో గూడ పణేన్నేను బుకింక్లార్గ. తర్వాతా ఆ బుకింగయ్ తర్వాతూడా అడ్డా టికెట్ల సీట్లముంది కాబట్టి పట్నా లోవునాల్పెక్షెయ్యాని క్షేన్యెల్లెది. మొత్తానికి నా ఆ రెండు సంవచ్చరాలాల్లా విజయవంతంగ నే నేన్నేసున్న. ఆ తర్వాతా అక్కడవుండే చవ్ ద్రీగారే నన్ను ప్రోచ్చహించి ఉజ్జోగ నేనీపిస్తా, మీ గ్రావాలె, వుజ్జోగమంచే చాలా బాద్యతగ నిర్వహిస్త రాబట్టి మీ గ్రావల్నిందీ అన్నెప్పి నన్ను హయ్యోవాత్తిపోని వెల్లిను. అప్పుడు యీ సోశత్వల్పే ర్దిపార్ట్ మెట్టో విలేజ్ వెల్వర్కర్గా పోస్టు పేపర్య నవ్వెమ్మెట్టర్గింది. దాన్ని క్వాలిఫైక నవ్వరమ్మేకుండ. పందొందొందల యాబయ్ మూడ్లో మా తెలంగాన్లో అంత క్వాలిఫయ్ వాండ్లుగూడ అంత లేకుండిరి కాబట్టి దాన్కొరకు నేనప్ల య్పేన్నేను. నా కపాయింట్మెంటదిగూడ జర్గింది, రెండు మాసాల్పెయ్యిం గర్గింది. త్రెయ్యిం గ్రరాత నన్ను మాబూబ్బగర్డిస్టిక్కు అప్పాయింట్మెంట్ చేసెరు. మా నానూర్లో నేనుపోయి అక్క డ్జాయినింగ్ గ్రిపోర్టిచ్చాను. ఆ తర్వాత నేను ఒక సంవచ్చరం అక్కడ్పనేసి వరంగల్ డిస్టిక్కు ట్రాన్స్ ఫర్ చేయించు కున్నాను. వరంగల్ డిస్టిక్కు గూడా యీ సాంగిక నమ్మేమ కార్యకలాపాలాల్లా ముమ్మరంగ వుండే అప్పుడు. అయ్తే, పూరూర్గి నేనాల్లావయ్యా ప్రతీగ్రామం వెల్పేను. చానా హరిజన్వాడలలో బావులు నిర్మించడం జర్గింది. వాండ్లకూ గ్రుహ్వాసతి కల్పించబడ్డది. అట్వంటాటికి నా సెక్రెయ్ క్తంగా క్రుశ్చేసి నేనూ వాండ్ల క్చాలా సహాయం పడ్డాను పంచాయత్రాజ్డిపార్ట్ మెంటొకటి యేర్పడ్డది. పంచాయత్రాజ్డిపార్ట్ మెట్టో డీ సెంట్రల య్జెకస్వ్ పవర్స్ దాన్కిందా మమ్ములను పన్ను యేం తీస్కోకుండా మొత్తమాప్ డ్చేసయ్యనయో యీ క్వల్టిసి బ్యూక ననేది పంచాయ త్సమిత్తిన్ల జర్గుతుండే. అప్పుడ్మాకేం పనుల్లేనందువల్ల మమ్ముల్నా కూచుండబెట్టి ఆఫీస్ పనే తీసునేవాల్లు. ఆ తద్పరి మేము ఆఫీస్లోనే పనేసేవాన్లం, పందొమ్మిదవందల్లెబ్బయ్యెక్కట్లో నన్ను వార్డెన్ మార్చి యిక్కడేసెరు.

చవ్దరీలూ అనంచే గొల్లవాన్లు- అతను దేవస్తానంయొక్క యజమాని. చీఫ్ ట్రస్టీ అన్నట్టు. అయ్తే, దాంట్లో దేవస్తానన్లో రెండు బాగాలున్నయ్. గుట్టపయ్ దేవుని సమకృంంలో వొచ్చే ఆదాయ మేదయ్తేవుందో అది పూజారి శ్రీ సుకనేవాల్లు. పోతే యీ కింద బోనాలూ యేవయ్తే జేస్తరో దాన్కి టికెట్ల రూప్కంగవొచ్చే అట్వంటి ఆదాయమేదయ్తే వుందో అది చవ్దరీలకు చెందేది. వీల్లిద్దరూ కొట్లాడ్కొని యిది- దేవస్తానం ట్రస్టీ- ప్రబుత్వం ఆదీనం అయ్యో యింది. ఎండోమెంటోర్డు కోప్పింది. ఆ తదుపరీ దాంట్ల వాండ్లకేదో వాటా నిర్నయించి కోర్టుద్వారా వాల్లు ఇజ్జేసుకున్నరు. చవ్దరీ ఆనే అతను మాత్రం

గొల్లి అతను. యాదవు వాల్లు. వాల్లకు పెద్ద. అతను గురువుగ బావిస్తారు
యాదవులు సామాన్యంగ. ఎక్కువ గొల్లివాల్లై వొస్తారు.

కొమ్రవెల్లిలో మల్లికార్జునస్వామివారి ఆలయం వుంది. మల్లికార్జునస్వామి
విగ్రహం ఒకటి. గొల్లివాల్లే గాకుండ యీ రోజుల్లో మాత్రం చాలా జన
మొస్తుంది. తర్వాత యీ తీర్థాల సంక్రాంతినుండి ఉగాదివరకూ జరుగుతుంది.
ప్రతి ఆది బుద్ధవారములయందు చాలామంది వొచ్చి అక్డా యీ పట్నాలోబానాలూ
దేవుని కొక్కులూ కానుకలూ చెల్లించుకుంటారు.

వ్యవహార - 6: కాలేజీ విద్యార్థి

కేంద్రం : నర్సంపేట

కులం : మున్నూరుకాపు.

వయస్సు : 18 సం॥లు

వదుపు : ఇంటర్-2 వ సం॥

వ్యవహార ఖండిక : ఒక కథ.

పూర్వ మృగద రాజ్యాన్ని సరేంద్రవర్మనే రాజు పాలించేవాడు. అయ్యే, అతనికొక బార్య వుండేది. అతనూ ఎంతమంది దేవులకు మొక్కినా ఎన్ని నోము లోమినా గుడా అతనికొక్క కొడుగ్గాడా పుట్టకపోయే ఎన్ని గునగనా లున్నా ఎన్ని బలాలున్నా ఎంత సంపదున్నా ఒక కొడుకు లేడనే వుద్దేసెంతోటి అతడౌలా బాదపడుండేటోడు. యై. ఒక్కారేమయ్యి గదాంటే ఒక మహా రుసి అతడూ పుత్రసంతానం కలిగిచ్చే దానియొక్క వుండేదన్నట్టు యై. రాజేం చేసిందూ? రాజు రాసి యిద్దరూ అతనికొప్పి తన రాజ్ఞానికప్పిచ్చోనీ ఆయన నీస్కానే ఆయనే జేసిందయ్యాంటే వీలకు రెండ్రామిడ్పండ్లిచ్చిండు. మామి డ్పండ్లిచ్చి మీరు రేపొచ్చే సుక్రవారన్నాడూ యీ రెండు మామిడ్పండ్ల వ్దింటే మీ కిద్దరు మంచి పుత్రులు పుడ్తరు. వారికి యీ ప్రపంచంలో అడ్డనేది యేదీ వుండదనెప్పని ఆరుసేచ్చి యెల్లిపోతదన్నట్టు. ఆ తరాత రానేస్తేస్తుండ్లదాంటే యీ రెండు దీస్కపోయ్ ఆడబెట్టి ఆ బుట్టలో పెట్రా పొమ్మనంటే ఆ రోజు అక్కడో చిల్కొచ్చి ఆ బుట్టలోవున్న పండ్లను పక్కకు నెడ్తది. అయ్యే. ఒక పండుపోయి పక్కింటొ పడ్తదన్నట్టు. ఆ పక్కింటొ యిద్దరు. ఒక ముసలామె, ఒక ముసలోడుంటరు. వాల్లగూడ పిల్లలుండరన్నట్టు. అయ్యే ముసలోడేజ్జేత్తడు గదాంటే యీ పండు దీస్కపోయ్ యిద్దో యిదేదో పండున్నది. తీస్కొన్న వ్దిననెప్పెనీ ఆ ముసలమ్మ కెప్పిండు. ఆమేం జేస్తది? సుక్రారన్నాడూ ఆ పండు దింటది. యై. రాసిన్నూ యీ ముసలిద్దరూ ఒకే సమ్యానా గర్భవంతులయ్యరు. ఇద్దరొకేసా గర్భవతులయ్యే ఒక మంచి సుబ్బుహూర్తాన యిద్దరు పిల్లాన్లు పుడ్తరు. యై. రాజు పరేశానయ్యడు. అరే! యిచ్చిపోయి రుసేమె యిద్దరొక్కడుల్పుడ్తరంటే యీమె కేమె ఒక్కడే కొడ్కు పుట్టిండంటే ఆ, లేదు, మొన్నా ఒక మామిడ్పండు ఎక్కున్నో పోయిందదీ అనెప్పనంటడు. యై. రాజేంచేస్తడు? అందరినీ పిల్చిచ్చి అడ్డుతదన్నట్టు. ఇంగో పండేమయ్ందుంటే నాకు దెల్వదంటే నాదెల్వదన్నట్టు. సరే, పోనీ, ఎట్లా పోయిందో, ఒక కొడుకయై వున్నడనెప్పని జాగ్రత్తగ చూస్తూంటా డన్నట్టు రాజు. రాజు కొడ్కుల్నె పెద్ద పెర్తుంటడు. పక్క ఇంటా గూడ పెద్ద పెర్తుంటడు ఇంకో పిల్లగాడు. ఇద్దరు ఒకేతీర్గ వుంట రన్నట్టు. ఏమాత్రమూ గుర్తుపట్టలేమన్నట్టు. ఒకర్మాదిగ్గనే వొక రుంటరు. అయ్యే, యీ యిద్దరిల్లగా నెప్పడూ ఇల్లుదాటి బయ్లకాలేదు. ఈ ముస్లమ్మ పిల్లగాన్నస్సలేక బయ్లకెల్నియ్యదు. రాజుకొడ్డు అంతప్పురంనించి బయ్లకిరాడు.

ఇగ రెండు విదాలా యిద్దరృయ్యికోచ్చేటోల్లాదు. రాజొక్కడేంజేస్తడదాంటే యిగ యెటయ్యు నేనూజూడాలనెప్పెని యెవ్వరిజ్జెప్పకుండ తప్పిచున్నయటి కోస్తడు. తప్పిచున్నయ్యికోచ్చేవరూకా రాజబల్లెం జేత్తరు? అంతా ఎటు కున్ను. ఈ పిల్లగాడింటిముం దొచ్చిల్బడ్డడు. ఇంటిముందొచ్చిల్బడ్డే రాజబల్లారో స్నాయంత్రం వరక్కీ యెత్తి యెక్కడ్డొక్కలేదూ గీపిలాడే రాజొక్కడనెప్పె నీ ముస్లమ్మ కొడుకు న్నిలైల్లరు. ముస్లమ్మ కొడుకునీసక బోతే రాజేం చేత్తడూ? మన కొడే అనెప్పి యీ పిలగాన్ని కొత్తకొత్తగా జేస్తాంట దన్నట్టు. అయ్యె, అదే సాయంత్రం వరకూ ఉంకోబల్లె జేత్తరూ యీ రాజొక్కడు న్నిసోకొత్తరు. ఇద్దర్నిసొక నొచ్చేవరూ అర! వీల్లిద్దరక్కడి? పందని పరేశానయ్యాటు. పరేశానయ్యాంటే రాజేంచేత్తడు? తెల్లార్లడోరా యేయిన్నడు. దండోరాయేయిన్నె ఆ ముస్లమ్మొత్తది. ఈన కొడుకు నా కొడే నెప్పనంటే యెట్లాంటే గిట్టిగిట్ట సంగతి నా మగోడ్రామిండ్పందెచ్చితే గిట్ట నేనిన్న, తింటే పుట్టిండంటే సరె, మంజిదీ. ఈ పిల్లగా న్నాదగ్గరే వుంచుంటా. వీల్లిద్దరు అన్నదమ్ము లాదిగ్గ పెరుగ్గరు అనెప్ప న్రాజన్నడు. సరె మంచిదయ్యా అనెప్పనీ ఆ ముస్లిగూడ వీల్లింట్లనే వుంటాంటంది. ముస్లి ముస్లిడూ యిద్దరూ వీల్లింటనే వుంటాను. ఉంటాంటే వీల్లిద్దరు పెద్దగ బెగ్గిను. వీల్లెక్కడకు పోయినా యిద్దరంటగా పోతాను. పండుకున్నా జంటగా, తిన్నా జంటగా, వున్నాజంటగా, ఎక్కడృడెక్కడ జంటగా తిరుగ్తానన్నట్టు. అన్ని విద్దెల్లా వీల్లిద్ద రా రేరిన్లు. రాజున్నూ రానీ యిద్దరొట్టాడుకుంటాండ్రు. ఎట్లయి న్నెసీ వాన్ని యిహా లేకుండ జెయ్యాలెల్లగొట్టాల్యాన్ని. వానెల్లగొడేగాని మనోడి క్పెల్లిగీనగాదు. రాజ్జేమేలడు. మరిప్పు న్నేన్నుసలాన్నయ్యను. మరిప్పుద్రాజ్జా న్నెవరేల్లడ జెప్పనంటే బాత్రతో చెప్తదన్నట్టు. ఆ పిల్లాడు మంచీల్లకనొచ్చుప్పడింటడు. ఇగ యేం జేత్తడు గదాంటే యిగెవ్వరిజ్జెప్పకుం డెల్ల రిద్దరన్నదమ్ముల్ల రాగ్గిలేసుకుంటరెల్లరు. వెల్లి ఓ అడవ్లోకోచ్చే వుంటాం ట్రాల్లు. పంది? ఎందుకన్నా? ఎందుకుక్కొచ్చవంటే యేన్లేడు మన నిట్ల విడ గొట్టాల నొకంటాను, అందుకే మనం విడోవొద్దు. అనెప్పనెప్పనీ యీ రాజుకొడుకు చెప్తడు. రాజొక్కడు చెప్తే యేం జేస్తడదాంటే సరె మంచి దన్న పోదాంపా అని పోతరు. పోయిపోయి ఒక రాజ్జేంలీ ఒక రాజూ దొంగ లెక్కపోతాంట రన్నట్టు. దొంగ లెక్కపోతాంటే వీల్లిద్దరి అదప్పడ్తది. గుర్రా లిగి ఆ దొంగల్నిందర్ని జంప్తరు. ఆ రాజూ ఒక బిడ్డ వుంటదన్నట్టు. ఈ రాజొక్కడికిచ్చి పెల్లేత్తడు. పెల్లేత్తే పిల్లగ్గురూ కలిసుంటాంట రన్నట్టు ఈ అన్నదమ్ములున్నూ, వాల్ల వద్దె గల్సి ఉంటాంట్రు. ఇల్లె వుంటాంటే ఒక్కారే మయ్య ద్దదాంటే అన్నవున్నూ వొద్దె పండ్కోసుంటరు. వీడేంజేత్త డంటే మామిడెట్టు మీదికోవ్తడు. మామిడెట్టుమీదికోవ్తే కొత్తగొచ్చిన, మన వూల్లో కొచ్చిన యువ్రాజూకా చానా గండాలున్న యనెప్పని చిల్క లెప్పొకంటాంట యన్నట్టు. చిల్కలెప్పొకంటాంటే యీడేం జేత్తడు? యీ

డింటడు, అవైల్లోనివాలె. ఇగో పలానోజూ రాచ్చసొత్తది. దాన్జంపాలె. దాన్త
 ర్వాతా ఇంకో యిద్దరుగు ర్దొంగలొత్త ర్జంపెటందు క్షూతాంటర్దాన్ని గాపా
 డాలె. ఆ జంపినట్టు మాత్రం వాల్లిద్దరి దెల్పెదుంటెమాత్రం తెల్పిచ్చోడోమో
 పిచ్చోడయ్యడు. వీడేమో సిలయ్యోతడు- చెప్పినోడు. అన్నెప్పని చిల్కలంట
 యనటు. సరే, మంచిది. ఇగ దాన్ని దాస్తానెప్పెనీ అదీ యెడ్డీరీ నేజేస్తానన్న
 నే న్రక్కించుకుంటానికన్నెప్పి ఇంట్లోచ్చి రోజు అన్న కావలే కాస్తాండన్నట్టు.
 అన్నా వొద్దా పండుంటే వీడెప్పటి క్కావల్కాస్తంటే ఒక్కోజ్జొంగలొస్తే
 సంప్రదు. రాచ్చసొత్తే సంప్రదు. ఇవ్లోనే కేటంటే పామెత్తదన్నట్టు. పామె
 త్తేం జేత్తడు? పత్తల్కా యల్పామెత్తది. పామెత్తే యిగ దాన్తోటాగ
 కొట్లాడి లాస్టో క్షంప్రదు. చంప్తే దాన్తక్తం చుక్కలన్నీ యా వొద్దె యెద
 మీద బడ్డయ్యన్నట్టు. ఎద్దిద్దరే యెట్లా మరి? ఆ అన్నకన్నా వొదినె
 కెవ్వరిద్దెవద్దాయె. అన్నెప్పనిదేం జేత్తడు? పరేశాన్గా చానసేటిటూ జూత్తూం
 టడు. ఏద్దొర్కదన్నట్టు. ఇగ తెల్లార్కొల్లయ్యాయ్టది. నల్లయ్యాయ్టె యెట్లా
 యిగ తెల్లార్కోతాంది. లేస్తే యెట్లాంటది? రక్తపుక్క తెక్కడియ
 న్నరేశానయ్ రన్నెప్పని అంత అలుకుతడు. అల్కిఅల్కి యేదీ పుండుండ్డెస్తడు.
 కనీ నెరీరమ్మిదబడ్డ రక్తన్నుక్క ల్మాత్రం పోయెల్చెయాలంటే యేం
 జెయాలె? అన్నెప్పనేం జేత్తడు గదాంటే ఆ వొదినె ఓనేసి ఆ నాల్క
 తోట్లాని న్నాక్తుంటడన్నట్టు. ఆ రక్తా న్నాకెయంగనె లేత్తది. లేసి,
 వొదిలేసి, అన్నతో జెప్పంగనె, అన్నావొదిలేసి వీడేదొ తప్ప జ్జేసిండ
 న్నెప్పనెప్పి తెల్లారి రా జ స భ లొ పెట్టి వీనేదో అడుగు తాంటరనట్టు.
 అడిగితే- అప్పడే- వీల్లన్నా బార్య గర్భవతన్నట్టు. రాస్సబ్బొపెట్టి చెప్తాంటే-
 ఓర్చేనెస్త. నాకేన్నెప్పొల్లగాదు. కనినేనిలయ్యోత. నువ్వాత్రం పిచ్చో
 డయ్ తిగ్గతాంటవన్నెప్పనంటడు. నేన్మాత్రం యే తప్పు చెయ్యెదన్నా అన్నె
 ప్పన్నాగూడ పూర్కోడన్నట్టు. ఊకోకుంటే నాకేద్దెల్వదన్నొద్దల్కాలె చెప్పాల
 న్నెప్పన్నడు. ఒదినొస్తది. ఒదినొచ్చి కొడ్తది. కొట్టినాగూడ నువ్వెన్ని గొట్టు
 యేవన్నా జెయ్ నేనేమనన్నాంటే, బటుల్తోటి అందరోటి గొట్టిచ్చడు. ఎంతో
 మంచేత గొట్టిచ్చాగూడ వీన్నిజంబయ్ పెడ్తలేదన్నట్టు. లాస్టుకు నిజం బయ్
 పెట్టకుంటే వీలన్నేం జేత్తడు? నిజంపుత అన్నెప్పనీ చిన్నప్పన్నించి నేయితం
 చేసిందిందేన? ఇప్పున్నిన్నెట్లయ్ జంపుతా న్నెప్ప నొత్తదన్నట్టు. సరే,
 మంచిది, నన్ను చంప్తే చంప్తిగాని నేన్మాత్రం జెప్తాంటే, యే అట్లాలేదు నువ్వె
 ప్పిన్తర్వాతనే చంపుత. చెప్పేదనక అల్లె చంపనంటడు. సరే, మంచిదే, నే
 చెప్తచెయ్ అన్నెప్పనీ రాస్సబ్బో నిల్చుద్దెప్తాంటడన్నట్టు. నేను ఒకసారి గిట్ల
 జేసిన. రాచ్చసి న్దంపిన అన్నెప్పని అంతజెప్తదన్నట్టు. అంత జెప్పెవర్కెమున్నదీ?
 మరి దీనికి విముక్తేదంటే లాస్టుకు సిలయ్యోయే ముంజెప్తదన్నట్టు. నీ కొడుకు
 న్నుప్పిని నా సిలగొట్టినవంటే నువ్వాత్రం మంచిగయ్యవ్. పిచ్చినిగ్గుదుర్కుంటదనం

టడు. ఆ జరిగిన విషయలొత్తం జెప్పెవర్కెమవుడయాంటె వాడ్సిలయ్యోతడు
 వీడ్చిచోడ యిర్తాంటడు. ఇహ వీల్ల తని వీల్లకోసం ఎతుక్కుంట ఎతుక్కుంట
 వస్తాంటడు అరే! ఇట్ల జరిగోయిందా నెప్పని రాజు రానీ యిద్దరు వీల్ల
 కోసం తిరుగ్తాంటన్నట్టు. తిరుగ్తాంటె రాజకుమారు న్నార్యా గర్భవతయ్యది.
 కొన్రోల తర్వాత కొడ్కు పుడ్తడు. ఈ పిచ్చోడ్రోజూ యింటి ముందర్కొచ్చి
 పోతాంటడు. బార్యేంచేత్తాంటదీ? రోజింతన్నం జెడ్తాంటది అన్నంజెట్టి యెంతో
 వుండమన్నా వీడుండడన్నట్టు. పిల్గాడు నాన్నా నాన్నాంటె పిల్గాన్దిస్సు
 న్నూరంతా దిప్తాంటడు. ఊరంత దిప్పి మల్ల దీస్కొస్తాంటడు. ఓరోజు ఆ సిల
 దెగిరి కోపోతాడన్నట్టు. ఈ పిల్గాడ్పోయ్ నానా నాన్నా యిట్రా యిట్రా అనంటె
 యేం నాన్నా లేదేం లేద్రా అని పిల్గా న్నాల్పటోగ్ నాసిలగ్గొడ్తడు. సిలగ్గొడ్డే
 తల్కాయ్ పల్లి ఆ ర క్తం దాన్దిద వడ్తది. సిలమీద న్నడేవరకూ సిల మన్మయ
 దన్నట్టు. అప్పుడూ యీ పిచ్చి బోతది. అప్పు డ్జరిగిన్దానికెల్సోనీ యిగవుడు
 నేనూ తమ్మున్నెంత పజ్జేస్తినీ? నిన్నే నేనన్మానించినాని చెప్తడన్నట్టు. అంటె
 తల్లి దండ్రులొస్తరన్నట్టు. తల్లిదండ్రులొచ్చి మీ పవిత్రమయ్య సేహాన్ని
 చెడ్డొట్టాల స్టాన్నెం, మాత్తస్పయ్ దన్నెప్తరన్నట్టు. అయ్యె యిగ యిక్కడ
 రాజుకొడ్కు పెల్లి చేస్కునోడేమో యిక యీన్నే వుంటాంటడు. ఇగ ఆ
 పాతరాజెంతో యీ పిలగాడుంటడు. ఇద్ద రన్నదమ్మలు వీల్ల రాజ్జాల్కి రవానా
 మార్గాలూ యేముంచోనీ వీలిద్దరు సుకంగా కాలం గడుప్తాంట రన్నట్టు.
 ఇన్నే వాల్లమీదికి అడ్డెవర్గోనీ యేదీ లేదన్నట్టు. ఎంత పెద్ద సేనలొచ్చిన గూడ
 వుత్తుత్తగనే వోడిచ్చి యిక వాల సామ్రాజ్జంల కొన్ని సంవచ్చరాల్పాటూ
 సుకంగా గడిపింద్రన్నట్టు. ఇదీ ఆ కద.

వ్యవహార - 7 : రైతు

కేంద్రం : ఏటూర్నాగరం.

కులం : వైశ్య

వయస్సు : 40 సం॥లు

చదువు : 7 వ తరగతి

వ్యవహారఖండిక : స్వగ్రామం-తీర్థ, వినోదయోగ్రాలు

నేను యేటూర్నాగరం సర్పంచ్లా పందొమ్మిది వందలా అర్వయాన లుగ్లో యెలకట్టయాను. అందులో నేను యేకగ్రీవంగా యెన్నికయాను. తర్వాత ఆ సంవత్సరం యేటూర్నాగరం గ్రామ పంచాయితీ పెద్ద పంచాయితీగా జరిగి వెయ్యి రూపాయలు కూడా గ్రామ పంచాయితీకి సర్కార్వారు యిచ్చినారు. తదుపరి యేటూర్నాగరం గ్రామమై రోడ్లుగానీ యీ పట్టరాని యింట్లూ గ్రామ పంచాయితీ నుండి కొన్ని వేయించబడ్డాయి. గ్రామమై యిప్పుడు దాదాపు ముప్పయి పట్టరాయింటూనే చేయబడ్డాయి. ప్రజల్లా చాలా అందుబాట్లో మంచిగా ప్రతిరోజూ మంచినీరు లభిస్తున్నది. అంతేగాకా యేటూర్నాగరం గ్రామం చాలా డెవలప్మెంటూవల్నివుంది. ఏటూర్నాగరం గ్రామానికి నీటివనరులు గానీ మరియు సరియయ్య అవకాశాలు లేకా చాలా ఆర్థికంగా వెనకబడుంది. గ్రామానికి చాలా పెద్ద చెరువు గూడా లేవు. ఈ యొక్క యేటూర్నాగరం గ్రామానికి కాకా మొత్తం బ్లాగ్గూడా మంచినీటి వనరుల్లేక పంటలూ పూర్తిగా పండటాన్ని. ఏటూర్నాగరం గ్రామం అబ్రుద్దికావాలంటే మరియు బ్లాక్బ్రుద్ది కావాలంటే యేటూర్నాగరంలో దగ్గర్లో వున్నట్టంటి పద్మయల్ల దూరంలో వున్నట్టంటి వొక దొడ్డు ప్రాజెక్టు అది పూర్తిగా నిర్మించినచో యేటూర్నాగరం బ్లాక్ పూర్తిగా సస్సెస్సేమలం కాగలదు. ఇంతేగాకా యేటూర్నాగరం బ్లాక్లో హర్జన్ల గిర్జన్ల చాలా యెక్కువైంది వున్నారు. వారికి ఆర్థిక సహాయం పూర్తిగా డెవలప్మెంటూవడం లేదు. ఆర్థికంగా చాలా వెనక్కుబడివున్నారు. అంతేగాకా యేటూర్నాగర స్టేషనలయ్యనకూ వొక పూజారికూడా లేడు. ఏటూర్నాగరం గ్రామంలో వొక సివాలయ్యూ మరియు రామాలయ్యూ రెండు ఆలయ్యు ల్కలవు. సివాలయ్యూ పూర్తిగా సిదిలమయ్యోయ్యింది. ఈ సంవత్సరమూ దానిని పూర్తిగా పునర్నిర్మాణం చేయ్యున్నాము. కానీ ప్రభుత్వసహాయ్యూ అందటాన్ని. పూర్తిగా పజలయొక్క సహకారస్నేతనే యీ గుడి యీ సివాత్రి వరకూ పూర్తి చేస్తామని ద్రుడసం కల్పంతో వున్నాము. ఏటూర్నాగరం గ్రామమై వొక జిల్లా పరిశత్తు అయ్ స్కూల్కలదు. దానికి పోయిన్సంవత్సరము మా కష్టి తర్ఫు నుండి యిర్వ యెంచీలూ మర్యూ పదికర్చీలూ కష్టి సబ్బులు కూర్చుంటుండుకు గాడెచ్చెయ్ ర్నొకయ్యూ పదిహేనో ఆగస్టుకు టెంట్సిక్స్ జనవర్కి చందాపూర్వకంగా కొంత డబ్బు వసూలేసి యిచ్చినాము. మరియు ఏటూర్నాగరం గ్రామమై

వొక కోవాపరేటివ్స్సొసయ్య గూడ కలదు. ఆ సొసయ్య ద్వారా ప్రజలకు ఆర్థిక సాయము కొంత దొరుక్తున్నది. స్కూల్లోకూడా యీ సంవచ్చరము నేనూ యేకగ్రీవముగా ప్రారంభకట్టి పయ్యెస్పెన్డెంటుగా యెన్నికయ్యాను. మరియు కోఆపరేటివ్స్సొసయ్య అధ్యక్షునిగా కూడా నేను యేకగ్రీవముగా యెన్నికయ్యాను. ఈ గ్రామమెల్లా అన్ని విధాలా చాలా ప్రజలు యెంతో మంచిగ సహకారంగా పన్నేస్తూ వుంటారు. కానీ యీ సంవచ్చరము పురుగుచేత పంటలు పూర్తిగా పండలేదు. ఎరువులు కూడా సరియయ్య దరచికు అందుబాట్లో దొరకలేదు. దానివల్లా యిక్కడి రయ్యలు చాలా నష్టాల పాలయ్యారు. ఇక్కడ ఆర్థికంగా మిర్చి, పొగాకూ, పత్తి యెక్కువవుండేది. దానివల్లనే ప్రజలకు చాలాబియ్యము చేకూర్తుంది. ఇకా యిక్కడ పెసలూ, మినుములూ, కందులూ, జొన్నలూ, నల్లపెసలూ యెక్కువ పండుతాయి. దానికొడు యీ సంవచ్చరము పంట కొంచెం తక్కువగానే వున్నది. కానీ మిర్చి పురుగేత చాలా దెబ్బ తిన్నది. ఇంతేగాకా యిక్కడ రయ్యలు పూర్తిగా వెనుకబడటానిక్కారనం ఆర్థిక సహాయము పూర్తిగా లేదు. కాబట్టి ప్రబుత్వం వారు ఆర్థిక సాయం అందించినచో యిక్కడ ప్రజలు చాలా బాగుపడగలరు. ఏటూర్నాగారం గ్రామం ప్రతీ సంవచ్చరము దాదాపు దగ్గర్కి గోదావరి వస్తునేవున్నది. పందొమ్మిది వందలా యబయ్ మూడులో యేటూర్నాగారం గ్రామం సగం వరకూ మునిగోయింది. అప్పుడు యేటూర్నాగారం యిక్కనుంచీ తాలగోడుకూ కడ్డామని వొక ప్రపోజలు వుండేది. కానీ తర్వాతా యిక్కడయ్యలు నీల్లక్టర మయ్యామని యిక్కనుంచుదలలేదు. తర్వాతా యిక్కన్నే అందరూ వుందామని వొక వుద్దేశేనికి వచ్చి యిక్కనై వుంటున్నారు. అయ్యా యేటూర్నాగారం గ్రామం సురక్షితంగా వుండాలంటే లక్షవరం వాగు గ్రామం దగ్గర్నుండి పోవుచున్నది. కాబట్టి యేటూర్నాగారం గ్రామమొడవన్నా వాగడ్డుకుంటా వొక రాయితో పూర్తిగా వొడ్డును కట్టాలి. లేనితోడుంటే వొక పది సంవచ్చరాల్లో యేటూర్నాగారం పూర్తిగా యిక్కనుండి పోగలదు. చాలా నష్టము జరగగలదు. కాబట్టి యెట్టనయ్యా ప్రబుత్తం వారితో యీ పనిచేయించాలనీ, దాన్ని సాదించాలనీ యేటూర్నాగారం ప్రజలు చాలా గట్టి ద్రుడ్విస్వేసన్తో (దృఢ విశ్వాసంతో) వున్నారు.*

త్పత్తి దేవాలయం చూసేనండి. మూడుసార్లు వెళ్లేనండి. ఒక సంవచ్చర మయ్యింది. మా పిల్లల్లోటి అక్కడికెళ్ళినం. అక్కడ వొక సత్రం తీస్కోనీ అక్కనై వున్నం వొక రెండు రోజులు. ఉన్న తర్వాతా దేవున్లెన్జెస్కోనీ

* ఇంతవరకు ఈ వ్యవహార వచో ధోరణి ఒక బహిరంగ సభలో ఉపన్యసించి నట్లుంది. ఇది చాలా వరకు గ్రాంధికభాషలో నడిచింది. (ఇతడు గ్రామ సర్పంచ్ గానూ, కోఆపరేటివ్ సొసైటీ అధ్యక్షుడుగానూ, పాఠశాల ప్రారంభ సంఘాధ్యక్షుడుగానూ ఉండటం దీనికి కారణమై ఉండవచ్చు.) ఇక్కడి నుండి వ్యావహారిక భాషలో మాట్లాడటం మొదలుపెట్టాడు వ్యవహార.

ప్రతిరోజూ అక్కడ పల్లారాల్ని సోకినీ వుండేవాల్లం. అక్కనుండి బస్మిదెల్లి అక్కడ్రెండ్రోజులుండి తర్వాతా దేవునికి బోగంజేయించి మల్లి ఆరోజు యింటికి వచ్చాం అనునేవరూక అక్కడా సత్రంలో రెండ్రోలకంటె ఎక్వ వుండనియట. అది మాకు దెల్పడు. తర్వాత వాల్లు మే మేసి న్నాలమ్మిద వాల్లు తాలం వేసిను. ఆ తాలం వేసిన తర్వాతా మరి వాల్లనోయి మేం బతిమ్లాడ్కోని యీ రాత్రి పండుకొంటామనెప్పి మరి వుండి మల్ల తెల్లార్పొద్దుగాల్న వాల్లు తాలం వేసే సున్న తర్వాత మేం సామాన్లు తీసోకినీ యిగ్గెమింటి కొచ్చినం. తిర్వల్ల వెంకటేస్వరస్వామి దేవాలయాని కోయినం. లోపల దేవున్ని దర్శించుకున్నం. మరి అన్నీ, అక్టా ఆకాసెగంగా, పాపనాసెనం,...కంచిబోలేదండి. ఎందు కొర్కంటె అక్కడా వేమిలితోని పోయినపూ చాలా పిల్లలును గాబట్టి, జర మొచ్చిందప్పుడు మాకు. దాదాపు యిక్కనుండి మేము పన్నెండు మందిం బోయ్నం. అందులో మరి మా తమ్ముడూ, మా మద్దలవల్లక్షర మొచ్చింది. దా న్న తర్వాతా మెద్రాసూచ్చామని తొందరోటి... మెద్రాసోయి న్న తర్వాతా, అప్పుడేం పోయ్నట్టా, అక్కడవరల్లెగిలిశ నుందండి. వరల్లెగిలిశ నూసినము. ఆ వరల్లెగిలిశనొచ్చినట్ట బాగ చలిగావుండె. ఒక రశ్వెన్ బ్లాన్ లూసినము. ఆ రశ్వెన్ స్టా లూసిన న్న తర్వాతా మరి అందులో చెయ్యస్తాల్వరగోయినం. చెయ్యస్తా ల్వాత్రం కాళిగనే వుంది. అప్పుడ ఆ చెయ్యస్తాల్లో యేం సామాన్లేవ్. మెద్రాస్ వర్న మెంటాల్ల సేల్పురికణ్లేకుంటుండె. కాని అక్కడొక డశ్వెన్ది వొక మిళి నుండె. మా ఫేమ్లిగాని, మా చుట్టలాని, వొచ్చిన వాల్లందరు చాల చూసి చాల అస్సెరె పడ్డారాన్ని చూసి. తర్వాతా అక్కడ... (అ) నీ యిక్కడ వాయ్యా బాదు మిటాయిదారున క్కంచి పెరొచ్చిందక్. అయ్తే మేము చాల సంతోష మయ్ యెందుకంటె అయ్యా బాదు నేతిమిటాయ్గాడ యిక్కడ గూడ చేర్పొ యింది అనోకిని మేం గూడా వొకాకూపాయిల్లోసున్నం. కొనొకిని అక్క టైల్విజ నూసినం. ఆ, తిర్పల్లో గుండుజేయించుకున్నం. గుండు జేయించోకిని మరి అక్కడ బోగజ్జేయించి పులోరా వొక యాబరయూపాయిల్వెట్టి పుల్వోరే యించినం. యబయ్ జేయి వై వాల్లు చాలా బెట్టిను. అదందరికి పంచెట్టం మేం తిన్నేక. ఆరోజు మేమన్నం గూడ తిన్నేదు. కొంచం తట్టా బెట్కొనొచ్చం. అద్గూడా అప్పుడు మేం తిన్నుద్దిగాక అందర్కి పంచెట్టం అక్కడూడా. ఇగక్కనుండి మల్ల మెద్రాస్జేసున్నం. మెద్రాస్జేర్తోనీ మల్లి అక్కడూడా... వరల్లెగిలిశన్లు తెలివిజనేడోచూసేము. మరి పెద్ద పెద్ద మిళిన్లు చూపించిను. అవేమో చూసుకుంట బోయ్నం మొత్తం స్టాల్పన్ని. అక్కజ్జూస్తే దాదాపర వయ్ వేల కాల్లు ముప్పయ్ వేల కాల్లు వుండె. నడ్డిపోయి నడొచ్చిన మక్కడ బస్సుమీద సర్కార్ బస్సుమీదబోయ్. చూసిన తర్వాత మల్లి యేమయ్ దంటె యిగా రాత్రయ్యొయింది. చలిబాగ...ఇగలాడ్డింగ్లో దిగ్నం. అక్కడ వరల్లెగిలిశనున్న దాబట్టి ఒక లాడ్డింగూడ దొర్కలేదు. ఒక కారేసుకుని వుదయ

న్నించి సాయింత్రం తిగినం. తిగితే వొక్క మయేంద్రలాడ్జని వొకటి దొరికిందక్క. ఆ మయేంద్ర లాడ్జింగ్లో వున్నం. ఒక రూమ కూ నలబయ్ రూపాయి. మొత్తం యెనిమిది మంది అంద్లోవున్నం. పడెన్ది రోజులకూ రెన్నాల్గులెన్నయూ పాయియోయింది. మల్లా అక్కన్నుంచి యింకొక రూఫ్టిసున్నం. అప్పుడుంకో నల్లయూపాయియ్యయ్. మొత్తందాదావూ అక్కడ చాలారూపాయి కర్చయ్యయ్. ఎక్కువ కర్చయ్యయ్యనే వుద్దేసెంగ మేం కొన్ని సామాన్లు యిత్తడాసామాన్లు కొన్ని స్టీల్సామాన్లు వన్నిగొన్నోని జరల్పాగొచ్చినయ్యబట్టిందర్కియక్కడ్రయ్కి డయ్క్కు వారంగల్లోచ్చినమండి. ఎగ్జిబిషనంతు చూడండి మేమూ సాయింత్రం యెన్సిద్గంట్లకు బోయినమండి. పోయా వంటి గంటదాక వున్నమండి రాత్రి. చూసైనేమి చాల సర్పట్టింది. ఇది వొక్క రోజ్జుపైనే సర్పదు. దాదాపు వొక పదిరోజుల్లాపైనేకానీ ఆ యెగ్జిబిషన్కుని రోప్యేట్వంటి వున్నది. మర్నట్రోజిక్లాక్జర మొచ్చిందాబట్టిక మేము ప్రయత్న సేస్సునీ అందరూ యింట్కొచ్చేసినం. మెడాస్లా చెయ్యబజారదీ చూసేమండి. సముద్ర మొకట్టూసినం. ఆ సముద్రజ్ఞూపై మాత్రమ్మా పిల్లలూమేమూ చాల ఆస్పెరెంగా వున్నది. ఎందుకంటే పెద్దపెద్ద కెర్టాలొచ్చేసీ మాకు పెద్ద గ్లన్చిచ్చి మేం దూరం కూచుంటే గూడ మా దగ్గర్కే వొచ్చుడు పెట్టేది. మేమింకా దూరంగ బోవుడు పెట్టం. ఒక వెయ్యి రెండువేల మంది అందరున్నరు. దగ్గర్గర్పోతాను. కొందర్దూరం పోతాను. ఒక పడవయ్ మూత్రం వొడ్డుమీదనే వున్నదది. సముద్రం మీంచి బయ్యుకొచ్చిందీ మాకు యేమైల్వదది. కాన్సెడ్పొయిందది. ఆ యొక్క పెద్ద ప్రీమరు పెద్ద సముద్రంలో వున్నది. నట్టనడ్ల మేమన్నున్నం. దాన్ల మన్నులున్నరాంటే పెద్ద పెద్దదాన్మీద బిల్డింగ్లే కన్నడ్లయ్యాకు. ఆ బిల్డింగ్చూసినము. అక్కడ ప్రజలున్నరు. అక్కడొక వూరి ప్రజలు గన్నడ్లది. మా యేటూర్నాగార మా వూరంతే వున్నదక్కడ. అక్కడంత దూరం గన్నడ్ల దక్కడ. కాబట్టి చాలా—కూర్చోనీ తర్వాతా యెగ్మూర్ ప్లే శిస్సోయ్యం. మరి జూ బోయినము. మూజియమ్మూసినము. అక్కడా మెడ్రాస్ హయ్యోర్ జూసైము. మరి బెంగ్లరూజూరూసినం. చెయ్యబజారూసినం. చూసీ మరి బ్రుందావ నోయినం. ఎల్లెక్ట్రిసిటీ హవెస్కినం. అవన్నీ చూసీ యిగ వొచ్చినమండి.

వ్యవహార - 8 : కిరాణావా్యపారి

కేంద్రం : హన్మకొండ (వరంగల్)

కలం : బలిజ

వయస్సు : 58 సం॥లు

చదువు : 4 వ తరగతి

వ్యవహార ఖండిక : స్వవిషయం.

నేనుపుట్టింది వరంగల్లు-హన్మకొండ. నేను మొదట్లో చాలకష్టపడ్డాను. తర్వాత హన్మకొండనించి హయరాబాదు వెళ్లేను. హయరాబాద్లో నాలుగవ చురాలు గవర్నెంటులో ప్లేసేను. దాని తర్వాత-కొలువొప్పుయ్యంక-జాగీర్లో ప్రవేశించాను. పాపన్న పేట్లో పడిపేనూ ఇరవయ్య సంవత్సరాలు సేసేను అక్కనించి నవ్కర్పొంది. జాగీర్దార్ యేమివ్వలేదు. అక్కనించి మల్లనుమకొండొచ్చాం. హన్మకొండ వచ్చి యిక్కడ మల్లి చిన్న కొట్టుబెట్టే. కొట్టులోగూడ చాల నష్టమయ్యింది. అయ్యగూడ మేం మల్లి దాన్ని పయ్యిదిశేం. తీసి యిప్పుడు మాత్రం సవ్కెంగా వుంటున్నాం.

నా పిల్లలు అయరాబాద్లో వున్నారు. ఒక అబ్బాయి యమ్మే చదువున్నాడు. ఒక అబ్బాయి నవ్కరీ జేస్తున్నాడు. అతనికి ముగ్గురు పిల్లలు. ఆ పిల్లవానికోసరమూ పెన్సి విశయంలో సేస్సెయ్యేత్తం జేస్తున్నాను.

నేను హయరాబాద్లో వుండి బెంగ్లూర్నాళేను. మయ్యూర్నాళేను. మద్రాస్నాళేను. అవ్రంగజాళాళేను. అక్కనించి మల్లి యిటువచ్చి వ్యాపారం జేస్తున్నాను. వ్యాపారంలో అనేక విబ్బందులున్నయ్. ఏమిబ్బందులంబె సెల్స్ జేక్స్ విబ్బందుంది. మాకు వేరే ప్రతివాన్లు దీని విశయంలో వేపారస్తుడనెప్పి పట్టుంటారు. అంచేత మేం యేమీ చెల్లయ్క పోతున్నా మిప్పుడు. ఈ సంవత్సరమయ్యే మాకు చాల యిబ్బందులయ్యోయీ రేకన్యాపులన్ని కలాయించి రేకనయ్యూ మాకు బియ్యం కూడ దొరకకుంటయ్యోయ్యయ్. తరవాత-యిప్పుడిప్పుడు-నిన్న యివ్వాల-మాకొంచెం బియ్య మిస్తున్నారు. దానించి మల్లి వేపారం శురూ అయ్యింది. లేదా అంబె చాల కష్టంగ వుండేది. జీవోపాయం గడిచేది గూడ చాల కష్టంగుండేది.

సేనా ? ఆం, ఇస్తున్నాను కాతాలు. కాతాలిస్తాను. తిరిగిస్తుంటారు. కొంతమంది ఎగదొబ్తారు. అట్ల గూడుంటుంది. ఆ బాదలున్నయ్యూకు. లేకెట్ల? చెక్కెరేదండి. మాక్కంట్రోలున్నది. చెక్కెరివ్వరు. చెక్కెరివ్వంబా మేం చాల బాదపడ్తున్నం గాని యిస్తలేదు.

చదువున్నవాండ్లు, టీచర్లు, ఎడ్యుకేటర్లు అప్ ఆఫీసర్లగూడ వున్నారు కొంత మంది. వాన్లుగాదండి. ఇంకో చిల్లర్నిల్లర్...కొంత మంది మాస్టర్లుగూడ యివ్వకపోతున్నారు-ఇప్పుడు. ఇక్కనెగ్ వొక మాస్టరున్నాడు. అతను యెనో చేస్తాడు. నెలకు నాలుగయ్యెండ ల్రూపాయ్ల సంపాదిస్తాడు. ఏమ

న్నంట నాక్కర్చు లాల్తలేదయ్యా అన్నెప్పి రెన్నెల్నించా పేడు. మేమెటు చెప్పెం. అది.

వరంగల్నించి దెస్తము. వరంగల్నించ్ దెస్తం మొత్తం సరుకుని. ఆ. ఇక్కడే కరిజ్జెయ్యం. సిర్రేమయ్యా సిగ్రేటూ, యీ అగ్గిపెట్టెలూ యీ అనుమకొండలో కరిజ్జేస్తం. ఇదీ పదియేన్నంవచ్చరము లయించాకు.

నేను ప్యాపారం జెల్లదండి. నవ్వురున్నాను. నేనేగ్గియర్గ వజ్జేసేది. ఏది?— పాపన్న పేట సంస్తానంలో కేళియర్గ వజ్జేసేది. పబువెన్నా? ... మాకు ఇర్వయ్ రూపాయలు జీతమిచ్చేది. ఇర్వయ్ రూపాయ్ లెవె నిచ్చేది. నలబ బ్రయాపాయిల్లోపట నాక్కుటుంబ మొత్తం అక్కడ వుండేది మేము-నా బాబా, నేనూ, నా అల్లుడూ, అల్లునిబాబా-నల్లర మయ్యగుర ముండేది. మేనల్లండి. అప్పుడన్నోయేది. నాకే బోజ్జం దొర్కేది వాల్లదగ్గర కొద్దా. వాల్కొద్ద -మావొక్కరిద్దరికెప్పేది. తతిమ్మది మాకు సవరిచ్చుకునేది. వతిచ్చారు. రూపాయకి యెన్నిసేర్ల బియ్యముండె అప్పుడు. ఇప్పుడెక్కడియి? ఒక రూపాయ్ యెడై యెన్నిసేర్ల బియ్యమొచ్చేది. ఆయెన్నిసేర్ల బియ్యము మేంగడ్చు కునేది.

ఆ. ఇక్కడ సొంతయిల్లు, కొంచెం ఇల్లు కొనుక్కున్నాన్నేను. కొనుక్కొని -నాలుగ్వేల రూపాయలగ్గొన్న. కిరాయెస్తుంది. మాకో యాబ్రయాపాయ్లూ అర్వయ్రూపాయ్లు కిరాయెస్తుంది. హాయిగ, సుకంగ వున్నాను. మా అబ్బాయికి నెలకు యాబ్రయాపాయ్లు పంపిస్తాను. ఆ అబ్బాయ్, చిన్నబ్బాయ్, చదువొంటున్నాడద? అతనోకం పంపిస్తాను. పెద్దబ్బాయ్మో నవ్వురేస్తున్నాడు ఎలక్ట్రిక్స్టిపార్ట్మెంట్లో. అతని తబాయిదా కోసం ప్రయత్నం జేస్తై కాదన్నారు. కాదంటే, సరే, అకన్నెవుండు నాయనా నైప్పి వాన్నక్కనై వుంచాను. ఆ అబ్బాయిని గూడ-యిప్పుడు యమ్యే సెకండియ ర్చదువున్నాడైలుగు. అక్కడున్నాడు. రాలేదండి. ఇర్వయ్లు తారీక్కొస్త నన్నాడు. ఈ ఇర్వయ్లు తారీక్కే.

మాకు బందువు తిర్మల్గిరి-సూర్యాపే ట్టాలూకాలో తిర్మల్గిరి కొండా అక్కడున్నరండి. ఇక్కడేమున్నం. హయ్యోవాద్దొ మా అల్లుడూ వాస్తున్నారు. అప్పుడప్పు డొప్పుయెస్తుంట మక్కడికి. ఇక్కడుండేది యిద్దరెనండి-నా బాబా, నేనూ. మనమాలు మొన్నపోయిందండి. హయ్యోవాడిచ్చొచ్చాను. ఆ, నేనే పోయొచ్చాను. ఊకే అడుగ్తుంటే యిచ్చొచ్చాను. అప్పు. మల్లి వొస్తానన్నది. అక్కడికొచ్చుంక రానన్నది.

యేనే...కొంతమంది అప్పుడు పూర్వ నెక్రెట్రీ వాల్లంతా పర్యవీక్షేసి యిక్కడ ఓ మూల్లచ్చలూపాయిల్తోసి కాల్చి గట్టిచ్చిన పెద్దది యాబయ్ గ్రహాల్తోసి. యాబయ్ గ్రహాల్తోసి కాల్చి గట్టిచ్చి, కట్టిచ్చడం యింక వొక సంవత్సరం గూడా కాలే. కాకుండనే అస్సూవర్సిటయ్యేయింది. సూపర్సిటనంటే అది కొంత లిక్విడయ్యేయినట్టు. లిక్విడయ్యేయి స్త్రావత అయి వట్టిగనె ఉన్న య్యాయెండ్లు. అయ్యే అప్పుడు గవురెంటోచ్చి యీ సొసయ్టిని పేండ్తో వరేస్తోగ్గిసి అప్పుడు మల్ల వాల్లను బిల్చి మరి యీ కాల్చిలో నెవరుంటలేరు. మీకోసం గట్టిచ్చినం మేము మూల్లచ్చలూపాయిల్లెట్టి. మరి దీన్ని యెట్లా వుపోగించుకుంటర్మిరు? అనంటే—మేమప్పు డొక్కతగున్నం. మేముంటం సారన్నం. సరే, యిక్కడోల్లుండనట్టు మాకోటి రాసివ్యా లెన్నరు. అయ్యే అప్పుడు యిక్కడ...ఉండిండె. ఆయూరూరూ తిరుండె. ఆయన వూదూరూ తిరిగితే వాల్లలాసిచ్చినను, మేం ఆ యిండ్లల్లోక్రాము, మేముండమని. అయ్యే మల్ల గవరెంటేం చేసిందంటే యిప్పుడు పీల్లుండరు, ఆ ప్లయ్ ల్లడవదని లిక్విడేశ న్నేసేసిను. చేసి స్త్రావతా అప్పు డ్కలక్టుండి—పదొంలరవయ్య. ఆ కలక్టుండి మీరెవరయ్య పద్మనేలీ లొచ్చునట్టయ్యంటే యిచ్చెస్తం అనన్నడు. అప్పు డ్దేమేం జేసినమంటే మే మొచ్చుంట మందులొ, మర్నాకృనులు గల్పిస్త రాంటే కల్పిస్తమన్నరు. మేం పన్లు గల్పిస్తం, మీకు సొసయ్యాని పేండ్తోవరేస్త మన్నరు. సరే, అందర మొచ్చినం. సంవత్సరం రెండు సంవత్సర ల్లాటి స్త్రావతా యిక్కడా ఓ తసీల్దారుండె—ములుగులొ. ఆ యిండ్లల్లెవర న్నుంటున్నరా లేదా మాకు ఇన్ఫర్మేషన్లెయ్యనీ లెట్రాచ్చిం తసీల్దార్కక్కడ. అయ్యే యీ తసీల్దారేజ్జేసిండు—యిక్కడ పద్మనేలీ లెవ్వరు చేనేతకుటుంబాలకు సంబంధించిన వాల్లె వ్వరూ వుంటనే లేరు.....కలక్టరు వొచ్చిండు. ఒచ్చి నన్ను బిల్చిండు పిల్చి దీ.ట్లో యెవరుంటా రన్నరు. అయ్యా మేం—పద్మనేలీల వుంటానం. అంతా చేనేత కుటుంబాల వాల్లమె, మరిక్కడి తసిల్ద ర్చేనేత కుటుంబాలవ్లా ల్లెవ రుంటలేద న్నాసిను గదా అనె. అందరినీ దీసొచ్చి నిలబెట్టిను. నిలబెట్టి అప్పు డ్కలక్టుండి యిక్కడంతా పద్మనేలీ లుంటాను. చేనేత కుటుంబాల మెక్కు. ఇయ్యసచ్చు నిది అని కలక్ట్రాసిండు. పాకాల్కొన్ని రోజుల్వాటు అక్కనె వున్నయ్. తర్వాత ఒకా తొమ్మిదసంవత్సరా ల్తర్వాత మల్ల యిప్పుడు యాక్చన్వెట్టాని కొచ్చినను. యాక్చన్వెట్టేసి—యెవరివ్వాల్లకూ యాండ్తోవ ర్జరిగినయ్, అప్పుడు యెవరేరు.....నూ, నేను ఇద్దరం గల్పి కలక్టరాఫీసు కోచ్చయ్యం కలక్టరాఫీసు కోచ్చి కలక్టర్కి దర్గాస్త బెట్టుకున్నమన్నట్టు. మరి మీరేమో అప్పుడేమో యిండ్ల కాబీజేసినచ్చి మా కాల్చిలో వుండమన్నరు. పన్లు గల్పిస్తమన్నరు. మరిప్పుడేమొ వెల్లిపొమ్మనంటాను. అక్కడ వుండేవన్నీ అమ్మకో నొచ్చినరు. తీసొచ్చిన, అమ్మిన డబ్బంతా కతమయ్యేయింది. ఇప్పు డ్కూలేసుకుంటాన్న ర్వీస్టు. ఎట్లాగనంటే—అద్దవరెంటేం చొచ్చి

దాకయ్య యే మెర్గమన్నట్టు. సరేనీ అప్పుడు.....మినిస్టర్స్ బిగ్గరికొచ్చి యీ యొక్కా విగ్నేపన పత్ర మిచ్చిన మన్నట్టు. ఇచ్చి దానిమీద డ్రయెక్టర్లు రాసిండా యిది అమ్మటానికి వీల్లేదు. ఆ, ఇది సొసైటీకి హేండ్‌వర్జేసి యేదో విదంజ్జే సెయ్యనీ డ్రయెక్టర్లూ పన్ను గల్పిచ్చమని జెప్పినం. అయ్యే డ్రయెక్టరే న్జేసిండు మాకు కుత్తగా సుసయ్య బెట్టుకుంటే ఆ సుసయ్యకి యీ కాలా లాగుంచేస్కొండెని. అక్కన్నించి చక్కగా ఆ డ్రయెక్టరుండు కొప్పునుండె. డ్రయెక్టరురాసిండు — ఏమని—వీల్లకు సుసయ్య ఆర్గనైజేషనేస్కుంటే వీల్ల కాల్నీ అప్పజెప్పవచ్చునని. ఆ లెటర్ దీస్తాచ్చి కలక్టర్నిచ్చినాను. కలక్టర్గారికి తె కలక్టర్గారేమో మన డిష్టరలాపీసర్లు బంపిండు— మహాబాధ్చి. మహా బాదాయ్న మాకు బంపిండు రిజిస్ట్రేషన్జేసుకోమని. ఈలోగా మేము రిజిస్ట్రేషన్జేసుకున్నం. ఇక కాల్నీ యాండ్‌వర్గాలె, అట్లగె వున్నది. మొన్ననె యీ మదైన తీర్మానం గూడ జేసిన మేం కాల్నీ మా కొప్ప జెప్పవల్సిందని అట్టెం డ్రయెక్టర్ని.

వ్యవహార-10 : బేంకు ఉద్యోగి

కేంద్రం : వరంగల్.

కులం : వైశ్య

వయస్సు : 24 సం॥

పదవు : బి.యస్.సి

వ్యవహారఖండిక : పాకాలయాత్ర, బేంక్ తోస్స్, ఉద్యోగం

బేంకువాల్లమంటే జనల్లా అందరికెల్లినట్టు పొద్దునించి సాయంత్రం వరకు మాకు బేంక్లోనే సర్పొతుంది. ఇక్కడ బేంకు హనుమకొండ బ్రేంచోచ్చి వ్లగ్గుంచి యేదో వొక వారం యిక్కడ మా త్రీ బ్రేంచన్నుంచి పేమిలీస్తో యిక్కడ దగ్గరెక్కడన్న యెక్కర్య నెల్లాలనమకున్నం, అది కొన్నాల్లకి— అంటే—మొన్ననే త్రీపోర్డేసేకు మేమందరం పేమిలీస్తా యిక్కడగ్గరున్న, మువయ్యల్లయ్ మయ్యల్ల దూరమన్న, పాకాలెల్లడాన్ని సెయించుకున్నాం. ఎలాగో నా నా కస్టాల్లడి దాదాపు తొమ్మిదిన్నరకి వరంగల్లించి చాకాలయ లేరాం. ఒక టూరిస్టు బస్సు మాట్టాడుకునెల్లెమండి. బస్సుకి యింకతను మా కస్టమరండి. అతనింకేం మాట్లాల్లేదు. తర్వాతేదో డిసయ్డ్జేనుకోవొచ్చని వూర్తు న్నామండి. సుమారుగా పెద్దలూ చిన్నలూ గల్సి నల్లయ్యందాకెల్లామండి. ఇక్కనించి పాకాలేర్లానికి ఆ బస్సు బాగ పోతే దాదాపు వనవర్లో చేరేవాల్లం. కాని పాకాబుంకో రెండుమయ్యెల్లందనంగా ఆ బస్సెడ్పొయిందండీ. చెడ్డోతే అందరు కంపల్సిరిగా నడ్చిపోవల్సివచ్చింది. పేమిలీస్తో వొచ్చినవాల్లు ఎందుకొచ్చా మురాబాబూ అని చాల బాదపడ్డారు. పేమిలీస్తోరానివాల్లు సర్లే మనం పేమి లీస్సి తీసుకొలేదని ఆయిగా వున్నారు. తర్వాతెలాగో టూ మయ్యల్లు నడ్చి పాకాలేరుకున్నాం. పాకాలేరుకోవటంతోనే ఆ సర్దే యంజాయ్పెయ్యాలనోనీ యీ నడునడమ్మాలానా అనుకున్నంతగా యంజాయ్పెయ్యేకోయాం. ఆక త్తొలా మలమల మాడ్తూ ఆకరిక్టిఫినుకు వెయ్డ్జేస్తూవుండవలిసొచ్చింది. టిఫినిక్క డ్డిసెగ్లలేదండి—ఇక్కనుంచి, అక్కడికోయి న్నర్వాతా ప్రిపేర్చేసొకొచ్చూ అంతమాత్రానికెందుకూ వనవర్జిగదా అని. అన్నీ దీసెగ్లైం. ఇద్దరవంట మచ్చుల్ని గూడ దీసెగ్లైమండి. అడవాల్లాదాపు యెన్మిద్దర్దూదొచ్చారండి. పిల్లలు పద్దెన్మందొచ్చారండి. పాకాల్లో—జనల్ల—బటానికల్లారయై ప్టూడెం టుస్కి హెల్ప్పుల్లా వుంటది. కని మనకంతగ మంచిది దగ్గర్లో యింకెదీ కనిపించ లేదు. ఏదో మంచి లేకుంది. తర్వాతా పిక్నికాన్సుటూగావెల్లి మనమేదో యంజా య్పెసి రావొచ్చని పుద్దేసెముంది. జనల్లక్క వరంగల్లో వాల్లలాగ చేస్తుంటరు. అక్కలేదండీ. రామప్పలోయై దేవాలయముంది. పిక్నికాన్సుటూ లేకుంది. కొంచెం ఫార్వెస్టెర్లా. ఇంటిరియర్నయ్యేకెల్లేమన్నా ఎమెలుసునూ వాట్నీ చూడొచ్చన్నాపుద్దేసెంతో వెల్లేమండి. జంతువులు చూసే వోపికాలేదూ, మా కంత నడిచే వోపికా లేకుండబోయిందక్కడి కెల్లెన్నర్వాత. ఇక్కడేరేటప్పడి—

యిక్కనుంచి మొదలై—దాదాపు మూడు గంటలపట్టిందండి. టయ్ం దాదాపు పదకొండున్నరగావచ్చుండీ. సాయంత్రానికి రోచ్చాం. చెరువుంది. ఆ చెరువూసేం. లేక్—అస్సరసే అంటారు. అక్కడ విలేజును పెద్దవేంటరాని డీటెయిల్ల నాకు దెల్పదండి.

బేంక్ ద్వారా ప్రెజిడెంట్ ప్రవీత్వం చాలారకాల్గా సహాయం చెయ్యాల న్నుంటున్నది. దానికి అనున్నట్టుగా యేదో స్టేట్స్ మెంట్ ఉన్నది. కనీ, అనుకు న్నంతగా సక్సెసు అవులేవని కచ్చితంగా చెప్పగలం. తర్వాతా మన పెజిల్లో యీ బేంకు సేవల్లయ్యే వ్యక్తిగతంగా వొక అయియాక్రియేటయ్యాయింది. సేవల్లయ్యేవన బేంకునుండి లిబరల్గా లోన్స్ వయ్యే తీసొసినీ కో ఆపరేటివ్స్ సయ్యుల్లారా లేకోతే యెల్లెమ్మల ద్వారా తీసున్నట్టు, యీ కమర్షియల్ లేంకు ల్వారా గూడా లోన్స్ లిబరల్గా పొంది యేదో బేంకునజ్జేద్దామనే అయియాగూడా క్రియేటయింది. ఆ మాట్లాడేవంటుంటాం గూడా. కానీ తీరా వాల్లనున్నంత యీజీగా బేంకు నుంచి, యేసేవల్లయ్యే బేంకునీ గూడా, లోన్స్ పొందగలుగులేరు. ఎందుకంటే బేంకువాల్ల ది గూడా అప్పనీ చెప్పలేము. ఎందుకంటే ఆ బేంకులో వుంది కంప్లీట్లా పబ్లిక్ డిపాజిట్స్ రూపకంగా పబ్లిక్ నుంచి తీసొసినీ దానికెక్కువరిటీగా వుంచవలసిన బాధ్యత బేంకుదీకారు త్రిదవుంటుంది. అలాగే బేంకునుంచి లోనిస్తే దాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడి వాల్ల డబ్బు వాల్లకుట్టజెప్పవలసిన బాధ్యతుందిగావట్టి ఏ లోను కొరకు వచ్చాగానీ మేం సెక్యూరిటీ విషయంగా స్పీక్ గా ఇన్స్ట్రుయ్ వలొస్తుంది. తీరా సెక్యూరిటీ స్రిటర్ కచ్చితంగా జెప్పేసరికి సేవలయ్యే బేంకు అజ్జేస్తున్నాయ్ యజ్జేస్తు న్నాయనో లేకోతే ఇందిరాగాందీ జెప్పినట్టు చేస్తులేరనో యేవో మాట్లాని పోవ్ం జరుగుతుంది. ఈ సెక్యూరిటీ స్విశేయంగా గవర్నమెంట్ గూడా లిబ రల్గా అంటే ఎలావుంటు దో అర్థంగావట్టేదు. బేంకున పంక్యననంటే—మన్ద గ్గరా రిజర్వేంకుంది. రిజర్వేంకంటే అల్మోష్టా గవర్నమెంట్ పేంకు. గవర్న మెంట్ ట్రాన్స్ ఫేర్లన్న. తర్వాతా మిగతాకమర్షియల్ లేంకునీ వాట్నీ కంట్రోల్ ల్లయం దానియొక్క విది. తర్వాతా యీ స్టేట్ బేంకు, స్టేట్ బేంకాఫిండియా, స్టేట్ బేంకు సబ్సిడియరీసు యవన్నీ గూడా రిజర్వేంకి అనుకూలంగావుండి గవర్న మెంట్ బిజ్నెస్ పేస్తుంది. దానికేసినందుగ్గాను కొంత కమీషన్ రిజర్వేంకుంచి లబిస్తుంది. అవి గాకుండా ఫోటీ సేవల్లయ్యే బేంకున్నాయ్. తర్వాత సేవ ల్లయ్యే కాకుండా ఏ-క్లాస్ బేంకుల్లో మిగిలిపోయిందా అంద్రాబేంకొకటే. తర్వాతా, అంతకు ముందే బేంకులంటే క రెంటు డిపాజిట్—క రెంటుంటే టరము డిపాజిట్టు, టరముడ్డిపాజిట్టులో ఫిక్సెడ్డిపాజిట్టు, తర్వాతా రికరింగ్డిపాజిట్టు, తర్వాతా డిమెండ్డిపాజిట్టుంటే సేవింగ్డిపాజిట్టు—క రెంటు డిపాజిట్టు—యిలాంటి వేక్సెస్ జెయం. తర్వాత టరమొంచే, డిమెండ్డించే యీ రెండ్రకాల్గాలోన్న పబ్లిక్ కివ్వడం. అలాంటి చిన్న చిన్న విదులుమాత్రమే వుండేది. అంటే టరమొ

నేన్ని మార్పుకోని అక్కడే కంపలగిగ నేను బీయస్సీలో జాయిన్ కావల్సి
 వచ్చింది. బీయస్సీ అయ్యోయి న్నరవాతా యమ్మెస్సీలో దాదాపు వర్సెంటు
 జీలో సీట్రాకా నేను టీచరుద్దొగంలో జేరాను. ఆ టీచరుద్దొగంగాడా పోతుంది
 అన్న టయ్ మోనే నాకు యీ శాంకునుంచి రిటైన్ స్టంతుకుమందే రాసేను.
 దానికి యింటర్వ్యూకాలోచ్చింది. ఏ యిబ్బందిలేకుండానే యి ఆంధ్రా జేంకులో
 వుద్దొగం దొర్కింది. ఇప్పుడు శాగానే జరిగోతుంది. ముందునాకు ఆంధ్రా
 జేంకులో ప్లప్టపాయింట్మెంటు నానేటివయ్ వరంగల్కే యిచ్చారండి. తర్వాతా
 ప్రాజెక్ట్ సిరిల్లో వుండగానే అక్కన్నుంచి బద్రాచలం దగ్గర చర్లా అనే బ్రాంచి
 ప్రపోజ్మెట్టే అక్కడ్కినన్ను బ్రాన్స్ వైసేరండి. బ్రాన్స్ వైసే ముందేదో
 కొంత బాదగానే వుంది. అయ్యాగాని తర్వాతక్కడికి యి న్నరవాతా యెదో
 కొంచెం ఆంధ్రా యేరియాగదా వాల్ల కల్పరూ, తర్వాత వాల్ల శాశా నేర్పు
 కోటానికి వీలుంటుందన్న వుద్దేసెం కల్గింది. అలాగే అక్కడ్లాడ పెద్దిబ్బండ్లకుండ
 గడ్డిపోయింది. ఆ చెర్లలో దాదాపు ౬ వన్నియరున్న తర్వాత మల్లి యిక్కడ
 వరంగల్లో మెడికల్ కాలేజీ బ్రేంచిక్ బ్రాన్స్ వైసేనారండి, అక్కన్నుంచిప్పుడు
 మాన్యుకొండ్లో పనేస్తున్నానండి. బద్రాచలం అంటే పిల్లివ్యేరియా. ఉంటానికి
 వసతులు శాగానే వుంటాయండి. కనీ కాస్టాఫ్టివిం కొంచె మెక్కువగా వుటుం
 దండి. ఆ యింటిరియర్ ప్లేసూ అడిప్రాంతమేనండి. అక్కడ్లాకు టయ్యు
 పాస్కావ్టానికి యిబ్బందిగా వుండేది. బద్రాచలం ఎప్రి వీకోచ్చేవాల్లమండి.
 టెంపుల్కు దాదాపుగ వచ్చినప్పుడెల్లా విజిల్లేస్తూంటా వుండేది. జేంక్లో వుద్దో
 గాల్లేసేవాల్ల కూ యిప్పున్నన్నడుగుతే చాలా డీసెంట్ ప్రాస్పెక్టున్నాయండి.
 తర్వాతా యిప్పటిగూడా ఇండేలో మా క్వాలిఫైశన్స్ సీమే హ్యూ పెయ్ం
 ప్లాయిస్మనే చెప్పోవచ్చండి కచ్చితంగ. తర్వాతా, జేంకులో చేరి న్నరవాతా
 సిస్సియర్గా జే.కోసం కస్టమర్ యీ ఎంకరేజింగ్ ఎనర్జెగ్గా వుండి తర్వాతా
 యాక్టివ్గా వుండి హ్యూచర్కోసం తయారయ్ మంచి బిజ్నెస్మెంటుదని, తొంద
 ర్లోనే ఆఫీసర్స్ కావచ్చనే కాన్ఫిడెన్సుంది. నామటుకు నాకూ వొకా దాదాపో
 త్రియర్లో ప్రమోషన్ వైచ్చుకో గల్తానని కాన్ఫిడెన్సు వుంది. ఇప్పుడూ సేలంంటే—
 నా జేసికొచ్చి టూ ఉర్బీనండి. ఆల్టగెదర్నాకు పోర్ ఫిప్ టీవర్కాస్తున్నయ్యండి.
 ఇన్సాకుండా మెడికల్ యలవెన్ననీ, తర్వాత బోనస్సనీ, వోవర్తయ్మనీ అలాంటి
 అదర్బెన్ఫిటుంటయ్. బెన్ఫిట్స్ గురించే బాదలేదండి. ఆఫీసరయ్ యిప్పట్ను
 జిశ్లో యిమిడియట్లాఫీసరయ్యాగనీ స్టాటింగేసెలరీ రవ్గా వ న్నన్డెయ్ రుక్
 రావచ్చండి. త్రియర్లో వొస్తుందనే కాన్ఫిడెన్సుందండి. త్రియర్స్ సర్వీసుంది.
 త్రియర్లో తెచ్చుకోగల్గ తననేకాన్ఫిడెన్సుంది. మాక్ జేంక్లో సీయే అయ్యయ్యా
 అనే ఎగ్జామెంటుంది. ఆ ఎగ్జామెంటయ్ వితవైసీ డిప్లొమీ వియ్ కెన్ఫికం
 ... సీయే అయ్యయ్యా అంటే సర్ పయ్ అసోసియేట్ ఆఫీండియ నిన్ స్ట్యూ

టాప్ బేంకర్స్‌ండి. అది రెండు పార్ట్స్‌గా వుంటయ్యండి. పార్ట్‌వన్, పార్ట్‌టూ అనీ. ఇంటర్డిస్ట్రిక్టుగాకుండా, ఇంటర్స్టేట్‌గాకుండా తూవత్తిండియాలో మా బ్రేంచెస్ కన్నయో అక్కడిప్రాన్స్విరెయిచ్చునండి. కనీ, జనల్గా వల్లిబబ్బందెట్టకుండా వాల్లేరియాలో నుంచుతుంటారు. ఏమన గొడవలొచ్చినప్పు పనిశ్చెంట్లాన్స్వి ర్కింద ఆ ఎడ్వాంటే చీస్కుని మేనేజ్మెంట్‌అక్కడి కయ్యా ట్రాన్స్వి రెయిచ్చు. క్వార్టర్స్‌ండి? మా కుండవు. తర్వాత మా దగ్గరాష్టిసర్సుగ్గుడుం డవు. ఆష్టిసర్స్‌ంట్టె ఒకీనాచ్చరాష్టి సర్సు మాత్రము బేంకుతో గలిపి యజేడ్ కార్బర్సుంటయ్యండి.

వ్యవహార - 11 : కూలిపనివాడు

కేంద్రం : మహబూబ్ నగర్

కులం : యాదవ

వయస్సు : 80 సం॥లు

వధువు : లేదు వ్యవహార ఖండిక : తిరుపతియార, స్వవిషయం.

ఇయాల యీ పని. ఆఁ. రేప్పనున్నది. రేపూ యిదే. పాజ్జుట్టా డేపనుంది. పాకాల్ల ఓటల్పెట్టిరి. ఆయనమ్మన్నడు. ఇయాల వడ్లు పట్టియాలె. పుట్టె డొడ్డు. మల్ల... అక్కడేదో మీటింగున్నదట. రాత్రికి రావాలె అన్నెప్పి... ఇగండ్లకోయెసరి... ఎద్దెమ్మంటది. ఉరురా అదుగో ఇదుగో గిద్దెగద్దెమ్మంటే చిల్లర్చిల్ల రజ్జేస్కున్నాగా న్నాల్లు మూడ్తోరుతుది. ఇంటికొచ్చి పన్నెయాలనేదుంటె ఆయారెండు, మూడు.

ఇక్కనె పెల్లెమ్మన్నరు. నన్నిల్లిను. అంతా సామానదియిదీ సదురుడూ చేసుడూ అపి పన్ను కేన్న. బస్సులెచ్చిన్నయ్. బస్సులెత్తే యిగక్కడిగోయ్ అక్కడేర్పల్లొ పెల్లెయాలె. వాల్లనొంటర్గద నరసిమ్మ మనందర్ల మంచిగైదుల్తాండు. వీనిన్రిత్తి గ్రీస్కపోవాలె. పనిగావాలెగదా? అన్నెప్పన్నడు. అయ్యో! మీదయ. తీస్కపోతే మంచిదే నన్నెప్పినన్న. నీకు కూలిస్తం. నీకు దారికచ్చు బెట్టుకుంటం. మాతోని అన్నం అంతా మంచిగయ్యుంది. రావాలేంటె సర్నన్నన్. మూటగీటగట్కున్న. బిస్తర్గట్కున్న. వాల్లతోని బస్సుకెల్నె. అన్నన్నడుగద మంది యెక్కువైను నరసిమ్మ ఇగ నువ్విక్కనె మనింటికానె వుండు ఇల్లు గాపాడ్కొనుండు. మేంబోయెస్తం అనన్నడు. అంటేయ్ తమ్ముడన్నడ్గదా అక్కల్లేదూ. వాడ్రావాలె. వాన్నాసెపెట్నం. తిర్పచూపిత్తనన్నం. తప్పకుండ జూపియ్యాల. అన్నెప్పి ఆ బస్సునిండంగనే గాడీమీద ఇ క తొమ్మిదొందిని నన్ను పద్దంది నెక్కిచ్చిపంపిండు, వాల్లూ మేం గల్సినం. పోయినం. ఆడ మూడ్తోజులున్నం. మంచిగ వచ్చినం. నాక్కర్పు బెట్టిను. నాకు మువ్వై నల్ ఫయ్ రూపాయ్ల యిచ్చిను. అక్కడ తానంజేసేది, దేవుని దన్నంబెట్టేదీ, ...జూసన. నాక్సవరం జేపిచ్చిను. సవరజ్జేపిచ్చేకాడ రూపాయ్ల యెంతోయిచ్చిను. ఒక నడ్డి గొనిచ్చిను. ఆడో రూపాయ్ల యెంతో యిచ్చిను. ఆడాల్లు పిల్లలుజెల్లలు అందరు దిగి తానం జేస్తాండె. మజ్జమజ్జ నీల్తోడ్రా అంటె నీల్తోడ్డి. అయ్యన్నీ జూపిచ్చిను. అయ్యన్ని జూసిన. వాల్లతోని వచ్చిన.

బద్రచలం-మా బామ్మర్దీ నేనూ మొక్కుబడుంటే-మా బామ్మర్దీ మొక్కుబడుంటే-ఆయనా నేనూ యిద్దరం గూడి పోయినం. మొక్కుబడ్రాయ్చుకున్నం. ఆడ కొబ్బర్తాయ్గెట్నం. ఒక రూపాయ్ కానిక బెట్నం. మా సుట్టాలుండంగ సుట్టాలింటికాడికోయి మామిల్లమడుక్కొచ్చినం. మామిల్లమడుక్కొచ్చి అన్నించెల్లి ఇంటికొచ్చినం. బద్రచలం దేవునిగుడి అవన్నీ జూన్నం. తానం

జేసినం. ఏట్లో తానం జేన్నం. సవరం జేపిచ్చున్నం. కానికబెట్నం. గుడికాడి కోయ్యం. గుడిజూళ్ళం. దేవుడిక్కున్నంబెట్నం. ఇగాన్నించెల్లి మల్లా ఇంటి కొచ్చం.

ఇంటొచ్చి కూల్పాల్పనీ మల్లెదన్న పెల్లిల్లు పేరంటాలు- మా ఇండ్లల ఎవ్వరింట్ల పెండైన నాగ్గవల్సినోల్లిలల్లు పెండైతె పోటం. అన్ని మీదేసోకటం. అంటే అంతా ఎతోకటం. ఎతోకనీ కూరలూ బువ్వలూ పదిమందికిస్త పూత్తిగ మంచిగ జేరటం. వాల్లకు వొడ్డిచ్చటం. ఎవ్వరింట పెల్లికైనా - వంటాగింటా అంతా కూరల్వారలన్ని మంశవొండి...

ఉన్నరు. యాబై మందున్నరు. గొల్లొలు. మేం పాలమ్మమండీ. బర్రె లుంటే పోస్తం. మాకు తెవ్వు. ఒక్కటే బర్రె వుండంగా జచ్చిపోయింది. నా చిన్నప్పుడున్నయ్. ఆవులేవుండె అవులూ వొందా రెండోదలావులుండె. ముప్పై ఎక్రాలిర్వయ్యెదెక్రాల పొలం, మా తాతా మా నాయ్నా మా పెద్దాయ్నా వున్నప్పుడు ఆవులుండె ఆల్తా పదెక్రాల పొలం రెండెక్రాల చెల్కాయ్నయన్నీ పంటల్పండకా అన్నిడ్చిపెట్టేసిను. ఇడ్చెపెట్టి ఇత్వరాసి పెట్టినను. ఒక దొరవుండె. ఆ దొరనిల్పి... గారూ యిగ నాకు పొలంపండ దండీ. ఇగనాకు వీలుగాదు అని ఇత్వరాసి నుజ్జేసోక్కయ్య అన్జెప్పనంటే నేనట్ట జేసోకననెప్పి ఆయ్నజెప్పిండు. చెప్తె, ఆవునా వొక దూడనిచ్చి రెండు గాల్పట్లోని ఇత్వరాన్పెట్నం. ఇత్వంటే మా కొద్దు. ఈ పొలం మా కక్క ర్లేదు. మే రకం గట్టలేము, అని దానం జేన్నట్టు. అదోయింది. అదోయ్నంక మల్లా తెల్వి కల్వోడెవ్తో వొడ్డందుకొన్నడు. మా తమ్ముడు 'అన్న! నాయ్ నచ్చె. తాతజచ్చె నా పొలం వుండె పలానాయ్నజేస్తుండె. మనం బంగపడ్డం. మనం దానికి పోటీ చేద్దాం'. అంటే వొద్దు తమ్మయ్యా! అబద్ధమావొద్దు. మనం ఆయెత్తిత్వరాన్పెట్నం. పోయింది. ఆయ్నొకర్కమ్మకున్నడు. మల్లొకర్కిచ్చిండు. ఇండ్లా ఆయ్నజావ. ఇగ ఆయ్నొటి మనం నిట్టూరం జెట్టుంటే జాగుండది. మనకేం వొద్దు. మనకు రెక్కలే వున్నయ్. మనమే వున్నం. అన్పె ప్పున్నున్నం ఇంతలే నాయ్నజ్జిచ్చిండు. నాయ్నజ్జేక పెండయింది. పెల్లిగాం గనే ఆన్నించి కమ్మంబోయ్న. కమ్మంలో ఒకనెలా రెన్నెల్లు మూన్నెల్లు పన్నేర్న. ఆన్నించి మల్లవొచ్చిన. మల్లా వొచ్చి మల్లాకొన్నిరోజ్లాన్నెవున్న. ఆన్నించి మా జావ దీసొచ్చిండు. మా జావ దీసొచ్చి యిక్కడ గిరిన్ల పన్జె ప్పిన. రోజు పాన్ల కూలి. ఒక యేశాది రెండెన్లు జేన్న. అన్నించోయి అమా న్నజ్జేర్న. అమాన్పని పోయింది. చేతగాకోవ్వువం ఈ కూల్పనిమీర బడుటం. ఆ వొక్కకొడుగుతోనె జీవ్యాత్ర గడప్తార్న. ఇక నేను పొద్దునాన్కపోతె రెండో మూడో దొర్కితె... పదిమందిజనం. ఇప్పుడక్కలే ఉంటానం. ఇలా ఒక్కరెక్క మీదెల్లి కూరల్వారలెమ్మంట, యీ పన్జెమ్మంట పొరుగుల్లమ్మధానీ చుట్టా ల్లానీ, పక్కల్దానీ పెల్లిల్లానీ పోతా వస్తా. ఇ కట్నాలంటే - నేనున్న, మా

బావున్నడు. బావ యింటపెల్లె తె నేను పది జద్దిన. అంటే గుత్త కాదు. ఉద్ది. ఇస్తం. ఇస్తంతోని మా బావకు పది జదివిచ్చిన. మా బావ ఇరవై జదివిచ్చిండు నా బిడ్డపెల్లికి. ఇగ కట్నాలూ—నాల్గూ మూడూ అయ్యు రూపాయలు. వొంద గ్గాదు. ఇగ నాబిడ్డపెల్లి. ఆడపిల్లా? ఇచ్చి ఆల్వాటూ? ఊరగర్పు రూపాయలు పన్నెండు రూపాయలూ యిరవైనాల్గు రూపాయలు యిచ్చినవాల్లు. ఇగ మనం నూట పదార్లు నేనిచ్చ. నూటపదార్లు నాబిడ్డకిచ్చి అల్లునిచ్చిన. బిడ్డనిచ్చిన. ఇస్తై మల్లా ఓ పాలీయే నేసిందూ? సముత్తయింది. ఈ సముత్తయన్నప్పుడు నాక్కట్నం రావాలని కొట్లాడిండు అల్లుడు. కొట్లాడై మల్ల రెండొందలిచ్చిన. ఇట్లై పది అయ్యూ. అక్క వున్నది గూడేలొ. అక్కవున్నప్పుడూ “తమ్మయ్యా! నువ్వు నాకు కన్నతండ్రివీ. నువ్వుమ్మడవ్వేనక్కనూ. నాకు అవు న్నగర్కొచ్చిందిగనేనృత్తా. ఈ పిల్లనీస్కపోయి చాదుకోని నీ బిడ్డని పెల్లి చెయ్యన్నది. సర్నెనుక్కన్న. ఆ లెక్కమీ తీస్కొచ్చిన. చాదినా. సవరిచ్చినా. పెద్దోజేసినా. వాల్విల్లన్నరుగదా మేనోడికియ్యూడు. వానికెల్లలేదూ. పొలం లేదూ. ఇయ్యూడు. అన్నరు. చి. ఇయ్యకుంటే బాగుండదీ. నేను నా అల్లుడికి పిల్ల న్నాట్లాడబోత. పిల్ల న్నాట్లాడబోతే పంగావాలీ అంటరు. అల్లుడూ అంట. అల్లుడూ అంటే మర్రిక్కిల్ల లేరాంటరు. ఉన్నరూ అంట. మర్నె వ్వెందుకియ్య లేదూ అంటరు. ఆ? వానికెల్లలేదు, బూమిలేదు. మరిమేమెట్టిత్తం? అని ఆన్నకాడికొస్తది. ఇగ ఒకర్తోస్కర్ది జెప్పిచ్చుకునేతనంగాదు. మనం కూల్నాల్తే సుకునే బత్కడం. వాడూ అట్టాగే బత్కడు. వాడు పబుద్దుడొతడో, వాడొం పాయింఁచుంటడో—వాడేమన్న జేస్కోనీ. అల్లునేకొ యియ్యాలజ్జెప్పి నేనన్న. నా బామ్మర్దినిల్పిచ్చిన. పిల్పిచ్చి నీ అక్క యియ్యనంటాంది. ఆస్కేలేదం టాంది. మరియ్యకుంటే బాగుంటాదనంటే—బావా నీకు దన్నంబెత్త నువ్వట్టాగ మమల్తాదినవ్. సవరిచ్చినవ్. నీ మాట నే వినకుంటనా? మా అక్క తప్పకుంట యియ్యనన్నాగాని మేమిప్పిత్తం. అల్లునికెల్లె చెయ్యాలన్నడు. చేసిన. చేసి, మనింటనే వున్నడు. మనింటనే వుండి, ఒకరిగ్గితముండి, జరమొచ్చింది. అత్త మందుల్పెట్టిందన్నెప్పి వాడొపుకాజ్జెసిండు. పుకాజ్జెత్తే, సరే, మందుల్పెట్టిందదా న్నెప్పి వాల్విల్లా...నువ్వట మందుల్పెట్టెనట అటయిట్ట ఆనంటే - నాతోనొచ్చి ఏమయ్యా! మీ అల్లుడు గిట్ట జెప్పిండట. నీకేం బయంలేదే. పాపంలేకోతే బయమేమీలేదు. నువ్వైతే పూకోమనన్న. అన్నాక పద్రోలకే పోయిండు. పొయ్ కమ్మంలో వున్నడు. కమ్మంలో ఓటల్లో పజ్జేసిండు. పజ్జేసీ, ఆర్నెల్ల కొచ్చిండు. అల్లుడె. ఎవ్లో పట్లో జచ్చిండటా పాపం! అన్నెప్పంటే అయ్యో మా అల్లుడు గిట్టనా అజ్జెప్పంటే మా వొల్లకు చుట్టొచ్చింది. చుట్టొత్తే పందే చుట్టంటే ఏమో ఎక్కనో ఎవ్లో చచ్చిండంట. అయ్యో! అల్లుడూయే! అన్నెప్పి అనోంగనె తెల్లారె అల్లుడవ్పడ్డడు. అల్లుడొ పడ్డల్క సర్నెజ్జెప్పి మీ అస్కంటి పెద్ద మమ్మలకు...చిన్నాయ్ పెద్దాయ్వుండె వాల్లనిల్పొచ్చి ఆడన్నిలబడ్డడు. ఏమి నర్సయ్య! నీ అల్లుడాయ్. సరే, ఏదో పోయిండు. నీ

మీదా యేదో లేనిపోనివ్వెట్టిండు. పోయిండు. ఒచ్చిండు. మరున్నవ్విగ్గిరియ్యలన్నరు. అంటే, నే దగ్గరియ్యా. వాడిట్ట దూరం జేస్పొయిండు. నేనగ్గరియ్య. ఈ బిడ్డనింకొకరిస్త. అన్నెప్పి ఆ పద్మంది మంగలన్న. నా జార్యముంగలైన నా బిడ్డముంగలైన అంతే. వానాచుటుక్కిల్లి చెప్పేనదా, అయ్యా! నువ్వోయ్ పిల్లగాన్నెతోక్క. ఓ పాలి వైసలియ్య. అప్పుడో యిప్పుడోచ్చి మంచిసిల్లాగు. అంతా అల్వాటయిద్ది. మల్లి చిన్నంగ ఇన్ల కే రావొచ్చు. అని వీల్లముంగలేమొ ఒద్దన్నట్టు, ఎన్ననేమొ రమ్మన్నట్టు. అట్ట రప్పిచ్చిన. అమాన్పల్లొగ్గుదిర్న... గారికప్పజేస్తే పెద్దెత్తున తిగ్గేటోన్ని. మేస్త్రీ అయ్య. తిరిగి ఏడికోబ్బయినా ఏడొచ్చినాగా నే జెప్పినట్టా పదిమందినేది. అంతలో అల్లున్ని దిసుక్కున్న. మరి అల్లున్ని జాగ వున్నది. పలాన్దక్కున. మరి అద్దజేస్పెట్టాలన్న. సరెనన్నడు. ఎంత రెండొందలెనలై రూపాయ్లయింది. ఇగ...దగ్గర దాయజెట్న వొంద రూపాయ్లు. కొంచబోయిండు. ఈ రెండువొందలయెన్నై రూపాలూ యిప్పుడొంద యిస్తానదా. ఇగ నూట యెన్నయ్యుంటయ్దా. నూట యెన్నయ్ వడ్డి వాల్చ లేకుంటా నా అల్లుడు నెలకు పది యీ పజ్జేసి తీసేత్తడు అనంటె సరెను అన్నడు. ఆ లెక్కమీత్తీసుక్కున్నడు. తీసుక్కున్నంకా నీకాల్ని కాల్రొచ్చువో లొల్పటోక్కని వాసాలడిన. ఓ మూడు వాసాలడిగి ఇల్లు నిల్వెట్టిన. గోడవెట్టు. కొమ్మ జెట్టు. ఇండ్లదోల్ని. ఇండ్లదోలి-బిడ్డా, అల్లుడూ - ఒకకొడ్కు బుట్టిండు. పాన్ని యింత కండు రుమాలెట్టి. నల్లైరూపాల్కొచ్చెట్టి ఇంట దోల్ని. ఇండ్లలకొచ్చిను. వాల్లంతట వాల్పత్తాను. వాల్లంతట వాల్పత్కాలంటె - జబ్బులొ దగ్గులొ గిచ్చే అయ్యాంటచ్చేస్తాంటది. ఒచ్చిను. మల్ల పద్రోజుల్కా యింటికాడ వున్నది. ఉండి యెన్నాల్లున్నా దప్పదు గద. ఈ పెద్దమన్నాపెద్ద మన్నుల్కాడి చెప్పాల. ఎన్ని జెప్పినా గాని మావా నాత్తప్పయింది అన్నెప్పన్నడు. తీస్కపోయిండు. వాన్నెల్లాన్వాడాచ్చదుకుంటానడు.

వ్యవహార- 12 : వ్యవసాయదారుడు/రోడ్ల కంట్రాక్టర్లు

కేంద్రం : జనగాం,

కురిం : హరిజన్

వయస్సు : 50 సం॥లు

చదువు : లేదు.

వ్యవహారఖండిక : కాంట్రాక్టుపని, వ్యవసాయం, హరిజనాభివృద్ధి

నే నోడ్డిది కోవత. పట్టికు నీసుకొత్త. రోడ్డిద నైడ్డిద నిలవెడ్డ. లై ని త. సక్కగ లై ని త. మరోకటిత. అందర్ని లై న్నట్టిచ్చి మన్నుబోయిన్న. మంచ నైడ్డిద పెల్లాగిల్లా లేకుంట సుబ్రాగ పలగ్గొట్టిత. పలగ్గొట్టిచ్చి మంచ డెస్సిం గ్గేయిత్త. సూపర్వైజర్లూ యెవలొచ్చినా, బిడీవోవొచ్చినా వాలాచల చక్కగా వున్నదని సూసేతట్టుగ చాన పెయ్తంజేసి చేయించ్త. గడ్డకార తీస్కొత్త. తట్టు. అటి కొన్న లైట్టిత. పార తీస్కొచ్చి యెత్పెట్టి అక్కడ దూరాన యెత్తి పోయి న్నమన్నట్టు. మూడు గజాల యెడల్పెడ్డం. దాన్వక్కనించి మల్ల రెండు గజా లెడల్పొటి కోల్పెడ్డం. రెండు పీట్లలోద్దవ్వుతం—అర్పిట్ల యెడల్పొటి అయ్యి అక్కడెల్లెత్తి ఆ నైడ్డిద మంచిగ పోత్తమన్నట్టు. అయ్తె అక్కడెల్లెల్లానితోయిన్నం. మంచ సుద్రగెట్టు, యెంలేకుండ సుబ్రగ్గొట్టేసి యేమన గుండ్లు యెవన్నా అడ్డమె నై అయ్యి న్నిసేసి ఆ గుండ్లు గిట్ల దీసేసి యిగమంచ చక్కగ వుండేతట్టు నీల్లా గిల్లా బోస యేన్నా గట్టి పెల్లలుంటె నీల్పోసూడ పలగ్గొట్టి మెత్తగ పొడిపొడిగజేసి దాని మంచిగ డెస్సిం గ్గేసి యిటూ అటూ జారు డుండేతట్టు నడిగోల్ల మిర్రొచ్చేతట్టు మొరం గూడ తీస్కొచ్చి బండ్లతోటి కన్నులుగడ్డం. నడిరోడ్డుమీద ఒక ఆరించులెత్తుతోటి పోసి దాన్మీద మల్ల నీల్ల జల్లి ఒక రోలర్ యేసి తిప్పుతం గట్టిగ అనిగేతట్టు. గట్టిగ పయత్తు న్నేసి దిమ్మినలోతైనా, దిమ్మిసల్లాకున్నా రోలర్ యేసి తిప్పుతిప్తం. తిప్పు తిప్పి మంచ అగ్గేతట్టు అగ్గకోతే మల్లొక్కవరన నీల్ల వట్టితం. మల్ల రోలర్ వేసి— మనుసుల్కు సాజంగాదు—పసుల్లట్టి గుంజిపిత్తం. తెల్లారగట్ల నాలుగ్గుపసుల్లట్టి అ రోలర్గుంజుడు. నాలుగాట్లక్కడి కిక్కడి తిప్తం. ఎక్కడెక్కల్లెస్తుంటె అక్కడక్కడ తీర్చిల్లావుంటం. అంతకంటేలేదు. రోడ్డంతా దానోవునాదీ వుంట ద్వందపీట్ల పొడవోటి. ఒందపీట్ల పొడావ్నో వాల్లు ఆరడులలోతు దీయి న్నరు. దాంట్లో రెండడుగు లోతున కంకరేయించ్తరు. రెండడుగుల యెత్తు కంకరేయించ్తరు. ఉన్నే సిప్టి కల్పి కంకరమీద మల్ల నీల్పోసుకుంట కల్పి అగ్గేసి దిమ్మిస గొడ్డం. అయ్యుగురుప్పరోల్లుంటరు. పదిమంది ఆడొల్లు ఒకా యెవమండుగురు మొగొల్లు. కంకరెత్తటానికీ...పద్దం దేంది? మొత్తమ్మవైమంది, యిరైవ మందేడొల్లుంటరు. ఒక్కర్లందొగొల్లుంటరు. అయ్యుగురై న్నిర్లుంటరు. మొత్తం యింత మందితోటి దాన్నేసుకుంటా దిమ్మిస కొట్టుకుంటా రౌతు యేసుకుంటా మంచ కట్టుంటాకలేవెల్లా. మెట్టువుంటది. ఆ మెట్టు వెట్టి యెత్తు లెవుల్కు

లుకుంటు. అక్కడిక్కడికైన-వాల్లిచ్చిన యెస్ట్ మేట్పుకారంగ-గవురైంటు
సూపర్యేజరిచ్చు యెస్ట్ మేట్పుకారంగ. ఆలెవెల్లెట్టుటం. దాన్లో ఒక్క లెవెల్లె
గుండుకు ఒక్క లెవెల్లిస్కొత్తం. తీస్కొచ్చిస్త్రావత సూపర్యేజరిచ్చి మొద
ల్రికాజ్జేత్తడు. తొవ్వి సూస్కుంటడు. మాల్యరీగ్గున్నదా లేద సూస్కుంటడు.
నీల్లు యెయ్యాలన్నాంటడు గట్టిగ వుండేత్తడు. అని తోయిస్త్రాడు. తోయించి
అజ్జాసున్నంక అయ్యెచ్చి రికాజ్జేసుంట డంత. ఏయిస్త్రాత్తడు. ఏయీ
సాబు స్తీస్కొచ్చి-యింజనీరు స్తీస్కొచ్చి-అక్కడ సూయింస్త్రాడు. సరీగ కరెట్టు
తెక్కగు వాల్లెస్తిమెట్టున్నట్టుగ సుయ్యింస్త్రాడు. సరే, యస్సని సంతక జ్జేత్తడు
యస్సనికు-త్వెత్తడు. పెట్టినంక మాకు మల్ల దీస్కొచ్చి మాత్తెజ్జేత్తడు,
రాత్తడు. సూపర్యేజర్రాసీ సంతకంజేసీ సీ సీల్రాత్తరు. సీ సీల మీద మాసంత
కాలెట్టించుంటరు. సీసీ పారమనుంటది. దాన్మీద పదిపైసల రసీట్టికెట్టుట్రం
టరు. రసీట్టికెట్టుత్తం. ఆ టిక్కట్టెద బెత్తుంక వీల్లింతా రాసిన యెస్ట్ మెం
త్తుంజేసిన పనం తన్ల రాత్తరు-ఎన్నిలో. ఎన్నిలో రాసీ, సీ సీలో రాత్తడు.
ఆ యెగ్రిమెంటూడ్మీద రాత్తరు-స్టాంపుమీద. దాన్మీద రాన్మీంక సీ సీల మా
పైసల్రాత్తడు. అది బీడీవో దగ్గర్రంపుతడు. బీడీవో సంతకం జేత్తడు. మల్లా
మేనేజర్దగ్గర్రంపుతరు. మేనేజర్సంతకం జేత్తడు. ఆతల్సెక్కున్లో బొయ్నంకా
అకొంటాబ్బిల్లు జేత్తడు. అకొంటాబ్బిల్లు అంతా టోటల్జ్యెయ్యంగనే మల్ల
బీడీవో దగ్గర్రోతది. బీడీవో సంతకనైయ్యంగనే చెక్కురాత్తరు. ఆ చెక్కు మల్లా
అకొంటాబ్బిల్లకప్పిత్తడు. చింపియ్యంగనే మల్ల మేం బీడీవో సాబ్దగ్గర్రీస్కొ
న్పొతం. ఆయనెడల్లా మేం సంతకం బెత్తం. మా యెదట్ల మల్లా ఆయనసం
తకం బెత్తడు. దాన్మల్ల దీస్కొన్రాంగనే బీడీవో ముద్దెర గద్దుతడు. ఆ ముద్దెర
గుద్దగనే యస్త్వో అఫీసుకోపతం. యస్త్వోన్ల సంతకాజ్జేత్తడు. మల్ల మమ్ముల్లు
సంతకం జేయించుంటడు. అక్కడెల్లి బింకుపోతం-స్టేట్టుంకు. స్టేట్టుంకు
పోంగనే అక్కడ ఆల్లు మాకు బిల్లియత్తరు-చెక్కు నెంబర్రాస్కొని. అ బిల్లి
యిచ్చినంక యిరైవ నిమ్మాలూచుంటం. ఇరైవ నిమ్మాలకూ అక్కడ్చిల్లత్తాడు.
పిల్లగనే పోతను. పోంగనె ఆ బిల్లి యిచ్చేత్తను. ఇచ్చెయంగనే పైస లిచ్చే
త్తరు. వాల్ల ద్వేలేస్రి యస్ట్ మెంట్ల. మనకూ రేట్లుంటయ్. లేవర్కు ఆడొల్ల
క్రపాయిన్నరిత్తమూ, మొగల్ల క్రెండున్నరిత్తమూ. అద్దవురైంట్టు. పోతే,
యెడ్రూపాల్లూ వుప్పరాయన కిత్తం. (గవురైంటు) వాల్లా తొంబయీ
యెన్వై రూపాల్లై రోజ్కొట్కొని కిత్తరు. ఇత్తై, వుస్కె, సిమింటంత మేమె
యియ్యాలె. అంత సీమెంటుస్కెంత మేమె తెచ్చెట్టాలి. లేగోతె గుత్త కిచ్చా
మేత్తిరి మేము యిరైవరెండు నించి మువై దాకిత్తం. ఇత్తై మాలు, రాతు
మే మందియాలి. ఈతొంబై చొప్పిచ్చాగాని మేం దగ్గర్రంచ్చ కష్టపడేస్తై ఆ
తొంబైలో పది అయ్యూ మిలుగ్గయ్యన్నట్టు. ఈ దీన్పకారంగ యిట మేము
చాల మందినెట్టి దవ్వజేయించుంటే మాకు రోజ్కొ యెన్మిడ్రూపాల్లై.

తోమ్మిద్రూపాయి, వద్రూపాయి (కూల్యంపై) యెక్కువపడదు.

నాకు యెకరన్నర తరున్నది. నాలు గ్నంవచ్చురాలిం చ్చాలం బొయ్యాల కస్తపడ్డామనోగిడి. కని కాలమైతే మే మెక్రాన రెండు పుట్టొడ్లు బండిత్తం— యంతక్కుండు. అప్పుడు రెండు పుట్లు బండిచ్చేది. ఇప్పుడు యూరియా యీ అమ్మోనియ సల్ఫేటు యిదొచ్చిన కాడ్కెల్లి మంచ్చంపేసి దన్నుటెక్కు యెక్రాన హంసవెట్టి అయ్యే పుట్టూ, నాలుగుట్ల దాక్పండిత్తం. ఆర్కింటాలైతడి—ఒకపుట్టికి. ఇంగ యిట్ల పండిత్తం. అంటే దాన్నె మంగ్ నాలుగ్నట్లన్నం. ఒడ్డొరం బెడ్డం. మంచా కలమేత్తం. మంగ్ మురగబెడ్డం. నారుబోత్తం. అనారోజు కా రైల్లో, రోసి కా రైల్లో నారోబోత్తం. మంచిగ పొలమ్మరంగంగనె నాలుగ్నట్లన్ని మురిగ్నప్పుడు ఈ అలమంతేప్రాక్కి పెండేన్నె మంటే తర్వాత పల్నగ పిండ్లల్లం. ఎకురాని కొక సంజల్ల మీ కోరమండలం. సల్లి ఆరించు లూడించు ల్పందంతోటి అక్కడో మొక్కక్కడో మొక్క నాటువెడ్డం. అది పచ్చవడ్లనె తోడగల్వదీత్తం. ఇంగ్దాన్వల్లి గట్లనె పంట గూడ్లంచ్చంట. ఆరైల్లకూ ఒక పంటొస్తుంది. రెండు పంటల్పండిత్తం. ఒక పంట సాంబ పెడ్తుంటం—సాంబా, అంసలు, యీ మసూర్నాంబలూ. ఒక పంట పతేకంగ మైల కమ్మా, తెల్లంస వెడ్డం. ఇగ చెల్కల్ల మాగిజొన్న. కని చాల పంటల్లేదన్నట్లది. పూనా జొన్న. నా చెల్క రెండెక్రాలు. ఈ ఆమ్మాలూ యెక్కుదీత్తున్న మీ రెండెన్లనుంచి. ఆమ్మాల పంటలూ ఎక్రాన నాలుగొందలూ, ఆయ్యెందలూ దల్లన్నయదా? ఎక్రానా రెండుకింటా లూడ్కింటా లైల్లే రెండు కింటాలైల్లే ఆయ్యెంద ల్రూపాలవుంది. ఈ రెండు సంవచ్రాలున్నచీ, మూడ్సంవచ్చురాలున్నచీ యెక్కువంట దీస్తలేం. ఎంద్కంటే సరైన కాలమైతలేదు. దాని కడనగాకా చెడ్డోపుం చెబ్బదంటుంది. కంది పంట మంగ్ నెల్తుంది. ఉలవ్పంటలు మంగ్ నెల్తునయ్. బోతే యింకా నువ్వుల్లాడ జెర్లెబ్బతింది. జొన్నపంటోటి యెల్తుంది. మంగ్ యెక్రానా పందుం జొన్నలెల్తుయ్. పుట్టెడయ్యె యెల్లయనోగిడి. మక్కజొన్నల్లాడ మంగ్ననె—మడిక ట్లక్కడక్కడేసి మక్కజొన్న పంట గూడ మంగ్ననె తీత్తం.

మనకూ యీ నైజా నవా పోయినాక్కాడ్కెల్లి, మన ప్రవుత్తమొచ్చిన కాడ్కెల్లి, మన బారదేసె మొచ్చిన కాడ్కెల్లి; మనదేసెంలో కొంచం యెక్కువ హర్జన్ను చాలా ముందుకొచ్చిన్లు. కానీ దానికి సరైన పద్ధల్లో కంట్రోల్లో గవ్వెంట్టుటోకా చెప్పటం వరకు హర్జన్నులకు యియన్ని సహాయం జేతున్న మన వరకే కాని హర్జన్నకు సరైన లాబదాయాగలూ యింక యింతవరకింకా అందలేదన్నట్టు. అందుతలేదు. అందలే. మొత్తంల హరిజన్నులెట్ల వున్నమంటే దేసెంల బారదేసెంలో యెలక్కన్లు శురువైన కాడికెల్లి కొంచెం అబిప్రదైంది. బారానా మంద మబిప్రదైన మన్నట్టె. అన్నీ అబిప్రదై అయ్యంగని, యిక్కు లీడ

రెట్లున్నరంటె అన్ని పదవకి వాల్లె. వాల్సమ్యాస్తూలంగ మమ్ము లుపోగించోని వాల్లాజ కీయమంతా మంచి సోమత్తంత వాల్లె. లాబ్దాయాగలన్ని వాల్సంపా యించున్నానని మాకేం అందుబాట్లో యింక కాలేదని ప్రబుత్తానికేం చాలా యెదుర్చునుడం జరుగుతుందింక. ఎందఁగంటె మా కింకంత సహాయంచేస్తదో, మమ్మల్నింత వైకి దీస్తుంతోనాని అందుకూత్తున్నంతాని వాల్లెప్పే మాటలోగ రకూ అనుడుమే గాని ప్రబుత్తంగూడ మంచి సహాయం జేస్తుందాని మా దగ్గరా సోమతలేక మేము లబించుకోలేక పోతున్నం. పతీ రాజకీయ లీడరు— ప్లాన్సు వేసి ఒకా కాలేజి, ఒక గవ్నెమెంట్ ఆస్ట్రెల్వట్టి మీ పిల్లలందర్నదావలి. ఆస్ట్రెల్ గవర్నెంట్ టన్నం బెట్టుంది. అక్కడవుదోగవాలి. ఇక్కడ వోప్టలుంటది. అక్కడవు దుంటుంది. బడ్జిట్లేదు. మీకు వుజ్జోగా ల్మొచ్చ దొర్తుంటె వుజ్జోగాల్మేం సహాయం జేత్తం అని మాకు సహాయం జేత్తుందెంతా. అయ్యె మేం చాలామందిం పయత్నం జేసట్ల జద్వతునే వున్నం. మాకు జర్గుతునే వున్నయ్ కొన్ని. కానింక— యెక్వ జగ్గాల్ని మా కోర్కె. దేసెంలొ మంచి బూట్లన్నీ వాల్లె లబించుకున్నా ర్గనిగ బనిగరాని యున్నయ్ గన్న ఆయిట్టి మా కిప్పుడు మా కందుబాట్లో జేసిస్తు. మాకు పట్టాల్గొచ్చిస్తు. ఒక్కొక్క యిర్వెయెక్రా లల్లో చేవెప్పు అన్నీ పచ్చేలు పచ్చేచ్చేల్వట్టి బాయ్ దవిచ్చిస్తు—గవ్నెంటు. దాన్ని తొవ్విచ్చి కలెక్టర్నించి కరెంటీ సజై చేయించిస్తు, వైర్గియె ప్టీజేకుంట. ఉచ్చతంగ కరెంట్టొటరిచ్చిస్తు. వైపులిచ్చిస్తు. తయిల్నించిగిట్లవైపు లొట్టరు దాన్కి యెడ్ల జతలు కొనిచ్చి సరైన ఒకా సూనైల్వట్టి దాన్నీ మాకు కొన్ని తానాలల్ల సహాయంజేత్తానె వున్నది. చేత్తుంటె మేం కొంచెం బాగ్పడ్తున్నం దానివల్ల. ఇప్పటిగూడ యింక యెక్వ మాక్సహాయం జెయూల్ని ప్రబుత్తా నికేం.....

మా కోత్తసల్లా యేం యిండ్లు లేవనోండి. జగ్గా తాలూకాలొ గట్టిచ్చిస్తు. కల్లెంలొ అర్జన్సు కోటర్స్ గట్టిచ్చిస్తు. ఇక్కనెజన్గం పక్కకుం టది. గూడెల్లో ఓటిగట్టిస్తు—కోటర్సు. గూడెల్లి యీ జగ్గాంతాలూకాది. లింగాలగనపురంలొ ఓటిగట్టిచ్చిస్తు. కట్టిత్తమని తెసీల్తాద్గా దొచ్చిండక్కడ్కి ఒత్తై మా అర్జెన్సె వొప్పోలె మాకేమొద్దని. ఉన్నవాల్లేం గదు. కని మకెం దుకూ ఆ కోటర్సులు? ఆ రూపాయి లాకిత్తై మేం గట్టునే పాన్సీర్గ కడుంగాని, వాల్లెన్స్ మేట్పుకారంగ మంచిగుండ యిట్టొ గల్వొ టోగల్వొనీ ఆ వుద్దేసెం తోటి. ఇయ్యర్గద. నే నక్కడకున్న. పయత్నం జేన్న. నేనైయిల్తార్పట్టోగ నోపయి పయత్నం జేత్తై..... సూశల్వెల్వేరాఫ్సెర్నొ గూడ్సెక్సోయ్. తీస్కబోలేగూడ వీలొప్పోలే దగ్గనాయ్ గోప్పడి, చ. మీ కింకవ్బుద్దిలేదు అని వెల్లొచ్చిండు.

ఎనై కడ్పుంటది మాలోల్ల యి మాదిగ్లయ్ కల్సి. మొత్తమే మరి

జన్మలమే అనోక. ఎన్నె గడ్డ దాకుంటది. అయ్యే యీ గబ్బెట్ల కట్టిచ్చి
 న్లక్కడ. ఈ జన్మాంతాలూకా కిందనే. ఇక్కడే, వూరు గబ్బెటని. అక్కడోటి
 గూడ గట్టిచ్చిన్లు. ఇంత వరకు మాకు సహాయం జేసిన్లు. ఇంక మాకు కొంచెం
 కాలేజీ జన్మాంతాలూకలో కాలేజెర్పజ్జేసి మాకూ హర్జన్ ఆడ్పిల్లల గొమ్మగొల్లకు
 యిప్పపైకైతె వున్నయ్ అనొక్కండి. మల్లగూడా కొంచం అందువాట్లో జేతై
 చాల ముందుబోతమని మాకు గవ్వెంటు మీద ప్రేమ.

మాండలిక పద (బంధ) కోశం *

అంగస్థ - కొట్టు, దుకాదాలు
 అండ్ల - అందులో
 అక్కడెల్లి - అక్కణ్ణుంచి
 అజ్జేద్దం - మోసంచేద్దాం
 అడ్డుకట్ట/అడ్డుకట్టు - అనకట్ట
 అతడు/అతను - వాడు
 అత్త/అత్తమ్మ/ అత్తయ్య - తల్లి
 సోదరుని భార్య, తండ్రి సోదరి,
 భార్య/భర్త తల్లి
 అదన - సరైన కాలం (అనుకూల
 మైన కాలం)
 అనారోజు - అనూరాధ (కాత్తరై)
 అనేటి/అనేటువంటి - అనే
 అన్నట్టు - అన్నమాట
 అన్నెప్పి/అన్నెప్పెని - అని
 అన్ల - అందులో
 అంబచేల - పొద్దున (సూర్యో
 దయానంతరం)
 అబాదుజేన్ - వ్యవసాయానికి
 అనుకూలమైన భూమిగా మార్పు
 అమాన్ పని - ధాన్యం బస్తాలు
 తూకంవేసే పని
 అమ్మ - తల్లి, తల్లితల్లి,
 తండ్రితల్లి

అమ్మక్క - తల్లి అక్క
 అయిట్ని - వాటిని
 అలికగా - తేలికగా
 అల్లుడు - సోదరి కుమారుడు,
 కూతురి భర్త
 అవును - అయుష్యం
 అవ్వ - తల్లి
 అస్మంటి - అటువంటి
 ఆడబిడ్డ/అడిబిడ్డ - భర్త సోదరి
 ఆబాదీజేన్ - (చూ. అబాదుజేన్-)
 అండ్లా - వైగా 'moreover'
 ఇండ్లు - ఇళ్లు
 ఇజ్జేస్కున్ - పరిష్కరించుకున్
 (ంకొన్-)
 ఇన్ల - ఇందులో
 ఇన్లు - ఇళ్లు
 ఇయ్యది - ఇయ్యదు/ఇవ్వదు
 ఇల్లరి - ఇళ్లల్లో
 ఇస్తలేను మొ॥ - నేను
 ఇవ్వటంలేదు. మొ॥
 ఈయొక్క - ఈ
 ఉచ్చతంగ - ఉచితంగ
 ఉడ్కు - వేడి
 ఉత్తుత్తగనే - ఊరకనే (= ఏమీ
 పని లేకుండా)

* ఇందులో ప్థ అనే అక్షరానికి ఇంగ్లీషులో fa తో సమానమైన ఉచ్చారణ.
 (వ్యవహారఖండికలలో కూడా ఈ అక్షరం వాడటం జరిగింది.)

ఉద్ది - ఇష్టం
 ఉర్కు - పరిగెత్తు
 ఉల్లు - (చూ. ఊర్లు)
 ఉస్కె - ఇనక
 ఊకె - ఊరికే
 ఊకొన్ - ఊర్కొన్
 ఊరగర్పు - ఊళ్ళోఖర్పు, పై ఖర్పు
 ఊర్లు - ఊళ్లు
 ఎక్కబుడ్డి - బుడ్డివీపం (= దీపం
 బుడ్డి-చిన్న దీపం
 ఎట్టిరీ - ఎట్లాగెనా
 ఎదట్ల/ఎదట్లో - ఎదురుగా,
 సమక్షంలో
 ఎనమండుగురు - ఎనిమిదిమంది
 ఎన్లు - (చూ. ఏన్లు)
 ఎల్ - పో, (ధాన్యం) పండు,
 ఎవనో - ఎవరికో
 ఏడ్చిన్లు, మొ॥ - ఏర్చేసు, మొ॥
 ఏన్లు - ఏళ్ళు (= సంవత్స
 రాలు)
 ఏర్వేన్ - తొలగించ్
 ఒట్టిగ - ఊరికే (= పనిలేకుండా)
 ఓరం - (మేము) ఒకరం
 ఓర్ని - ఒకర్ని
 కంక - వెదురు
 కండురుమాల - గళ్ళకత్తరియం
 కండ్లు - కళ్ళు
 కందిల్లు - లాంతర్లు
 కతం - అయ్పో - 'Exhaust'
 కన్లు - కళ్ళు
 కరీజ్జేస్ - కొన్ 'buy'

కలువ - కలవ
 కల్పిండు, మొ॥ - కలిస్తేడు, మొ॥
 కల్సె, - కలిసెను,
 కాంటా - పెద్దత్రాసు
 కాక - తండ్రి తమ్ముడు
 కాకితం - కాయితం
 కాని/కానీ - కాడి
 కానిక - కానుక
 కాన్లు (ఏక. కాని)-కాళ్లు (ఏక, కాడి)
 కాయదం - కాయితం
 కాలంఅయ్ - మంచి కాలం కావటంచేత
 కాలంబొయ్ - కాలం మంచిది గాక
 పోవటంచేత
 కావన్లు (ఏక, కావడి) - కావళ్ళు
 కిరాయ్ - అద్దె
 కుంటలు - చిన్న చెరువులు,
 చెలమలు
 కుదుర్తున్ - (ఉద్యోగంలో) చేరు
 కునుకులు - కునికిపాట్లు
 కులాయించ్ - తెరుచ్
 కూర్పాట్లు - కునికిపాట్లు
 కొంచబో - తీసుకుపో
 కొడవండ్లు/కొడవన్లు - కొడవళ్లు
 కోడండ్లు/కోడన్లు - కోడళ్ళు
 గాడి - రైలుబండి
 గిట్ట/గిట్ల - ఇట్లా
 గిది - ఇది
 గిరిన్లు - మిల్లులో
 గీ - ఈ
 గీన - మొదలైన
 గుంజిపిచ్చి - లాగించ్
 గుండ్లు - పెద్దపెద్దరాళ్లు

గుంతలు - గుంటలు

గుట్టలు/గుట్టు - చిన్నచిన్న కొండలు

గుత్త - contract

గుస్త - పెద్దపెద్దరాళ్ళు

గొడ్డన్లు - గొడ్డళ్ళు

గోర్లు - గోళ్ళు

చంపాయిచ్ - సంపాయిచ్

చక్కగా - బాగా, సూటిగా

చాదు - పెంచు

చినబాప - తండ్రి తమ్ముడు

చిన్నంగ - నెమ్మదిగా, క్రమ

క్రమంగా, మెల్లగా

చిన్నవ్వ/చిన్నాయి/చిన్ని - తల్లి

చెల్లెలు

చిరాగు - దీపం

చీకటితోటి - పొద్దున్నే

చుట్టు - మైల (=సూతకం)

చూనై/చూనెదుంటె, మొ॥ -

చూస్తే, మొ॥

చెక్కర/చెక్కెర - పంచదార

చెయ్లు - చేతులు

చెర్పగం రాత్రి - అర్ధరాత్రి

చెల్క/నెల్క - మెట్టపొలం

చెల్లె - చెల్లెలు

చెల్లెండ్లు/చెల్లెన్లు - చెల్లెళ్ళు

చేన్లు - చేలు

చేపిచ్చ - చేయించ్

చేనేటి - చేసే

జంతులు - జంతువులు

జాగ - స్థలం

జాడతెలుపు - భోగట్టానిచ్చ.

జారుడు - ఏటవాలుతనం

జాలు - ఏటవాలు (=నీటి పారుదల
కవకాళం)

జీతముండి - ఉద్యోగం చేసి

జెర్ర - కొంచెం

జోకు - తూచు

జోకురాలు - తూకపురాళ్ళు

తట్టు - -లాగా

తన్నకపోవ్వు, మొ॥ - తన్నకపోవ

టం, మొ॥

తన్నకున్నా, మొ॥ - తన్నకపోయినా,

మొ॥

తన్నుడు/తన్నేది, మొ॥ -

తన్నటం, మొ॥

తన్ని - తండ్రి

తబాయిదా - బదిలీ 'transfer'

తమ్మయ్య - తమ్ముడు

తమ్మండ్లు - తమ్ముళ్ళు

తరత/తర్త - తరవాత

తరాజు - త్రాసు

తరి - మాగాణి భూమి

తర్పీడు - శిక్షణ

తానం-స్నానం, స్థలం

తానంజేన్ - స్నానంచేన్

తీర్గ - -లాగా

తెలిపిచ్చ - తెలియజేన్

తెల్లారగట్ల - తెల్ల వారుజామున,

పొద్దున్నే

తెల్లార్పొద్దుగార్నె - పొద్దున్నే

తెల్వడు - తెలిదు

తెర్నేదుంటె, మొ॥ - తెలిస్తే, మొ॥

తెస్తడు, మొ॥ - తెస్తాడు, మొ॥

తొండర్తోటి - తొందరపడి, హడా

పుడిగా

తొమ్మందుగురు - తొమ్మిదిమంది

తోడగల్పు - కలుపు (= పిచ్చి - మొక్కలు)

తోయించ్ - తవ్వించ్

దగ్గర్లోపల్లె - దగ్గర్లో

దగ్గుపడిసెం - జుబు

దందోరావేయించ్ - చాటించ్,

ప్రచారంచేన్

-దన్క - -వరకు

దప్పిక - దాహం

దప్పేదారు - పెద్ద బంట్రోతు
'head peon'

దర్జేన్ - కొన్

దాంట్ల/దాన్త - దాంట్లో

దాయబెట్టి - దాచుకొని

దారికచ్చు - ప్రయాణ ఖర్చు

దుంతయ్, మొ॥ - దున్నతయ్, మొ॥

దుక్కు - దిక్కు 'direction'

దున్నక (నే), మొ॥ - దున్నకుండా,
మొ॥

దున్నొద్దు, మొ॥ - దున్నక్కరేదు,
మొ॥

దురుస్సేప్ - బాగుజేస్ 'repair'

దూప - దాహం

దేవునికి - దేవుడికి

దొర - భూస్వామి, పెద్దరైతు

-నంక - తరవాత

నడిగోల్ల - మధ్యలో ఎత్తుగా ఉండే
టట్టుగా

నడిజాం రాత్రి - అర్ధరాత్రి

నవ్కరి - ఉద్యోగం

-నాక - తరవాత

నాగల్లు - నాగళ్ళు

నాడు - అప్పుడు (= అప్పటి రోజుల్లో)

నాయ్ - తండ్రి

-నించెల్లి - నుంచి

నిట్టూరం బెట్టున్ - నిష్కారపడు

నిన్న యివ్వాలి - ఇటీవలి రోజుల్లో

నిబందనంచేన్ - నియామకంచేన్ -

-నెంక - వెనక, తరవాత

నెమిల్లు - నెమళ్ళు

నోము - (నోములు) నోచు

నోర్లు-నోళ్ళు

పండ్లు - పళ్ళు 'fruit(s)'

పక్కకు - పక్కన

పక్కలో - పక్కన

పగటీల - మధ్యాహ్నం

పగలు - మధ్యాహ్నం

పట్ట - గలు - మధ్యాహ్నం

పట్టేదారు - భూస్వామి

పడిబడక - పడక (= ఒకరియందొక

రికి ఇష్టం లేక పోవటం వల్ల)

పల్లు - పళ్ళు 'fruit(s)'

పర్ల రీగోడ - ప్రహరీగోడ

పరేకానయ్ - బాధపడి, చికాకుపడి

పలగొట్ట - పగలగొట్ట

పలారం/పల్లారం - ఫలహారం

(= ఫలహారం)

పలుగు - పగులు

పసులు - పశువులు (= ఎడ్లు/
దున్నలు)

పొట్టలు - బూజు
 పాటు - పాటలు
 పిన్ని - తల్లి చెల్లెలు
 పిన్నాను - పిల్లలు
 పిల్లగాడు/పిల్లగాడు—పిల్లవాడు
 పిల్లగాను - మగ పిల్లలు
 పిచ్చి, మొ॥ - పిలవను, మొ॥
 ఫెర్టిలైజర్ - ప్రచారంచేసే
 ఫులో/ఫుల్లూర - ఫులిహోర (= ఒక
 ఫలిహార విశేషం)
 ఫెర్టి - వినుపు 'fertilizer'
 పెండ్లి - పెళ్ళి
 పెట్టాచె, మొ॥ - పెట్టాలి, మొ॥
 పెద్దపి, మొ॥ - పెద్దారు, మొ॥
 పెరివాపు - పెండ్లి అన్న
 పెన్నెచ్చ - తల్లి అక్క
 పెద్దరాత్రి - అర్థరాత్రి
 పెద్దాయి - తల్లి అక్క
 పెన్ని - పెళ్ళి
 పేడ్లు - పేలు
 పైరనీ - ఆరే పనిగ ఒక పని
 గురించి ప్రయత్నించటం
 పొంగులు - రంధ్రాలు
 పొద్దటిపూట - పొద్దన
 పొద్దటిరి - పొద్దున్నే
 పొద్దుగాం - పొద్దన
 పోవుడు, మొ॥ - పోవటం, మొ॥
 ప్లూనా - ప్రభుత్వ ఆజ్ఞాపత్రం
 పంగపను - మోసపోవు
 పిచ్చు/పిను-పిచ్చు 'carts'
 పిస్తీ - నగరసీమ

బాట్లు - తూకపు రాళ్ళు
 బాపమ్మ - తండ్రి తల్లి
 బాపు - తండ్రి
 బామ్మర్రి - బావమరిది
 బావ/బావగారు—భర్త అన్న
 బారానా-పట్టెండణాలు (= 3/4రూ॥)
 బిడ్డ - కూతురు
 బిస్తరు - పక్క (= పానుపు
 సామగ్రి)
 బుగులు - గుబులు
 బుద్దిగాక - బుద్ధి పుట్టక
 బునియాద్ - పునాది
 బేచిరాగు - దీపంలేని
 బోగంజేయింట్ - పూజాదికాలు చేసే
 మంచిది - సరే
 మంచీట్లు - మంచినీళ్ళు (= తాగే
 నీళ్ళు)
 మగోడు - భర్త, మగవాడు
 మడిట్లు - బావి కింద సాగుచేసే
 భూములు
 మద్యరాత్రి - అర్థరాత్రి
 మబ్బురి - పొద్దున్నే
 మమ్మల్ని - మమ్మల్ని
 మర్దలు - మరదలు
 మామ/మామయ్య - తల్లి అన్న,
 తండ్రి సోదరి భర్త, భార్య/భర్త
 తండ్రి
 మారుమారు - మళ్ళీ మళ్ళీ
 మాలు - సరుకు, సామాను
 మావోట్లు - నా భార్య

మించిన - ఇంకా గొప్పదైన,

ఇంకా మంచిదైన

మిశ్ర - ఎత్తు

మిలుగు - మిగులు

-మీదెక్కిల్లి - -మీదినుంచి/-మీదుగా

ముచ్చట - సంగతి

ముల్లు -ముశ్శు (ఏ. ముల్లు)

ముసలామె - ముసలావిడ

మెట్టు - ఎత్తు పల్లాలు సరిచూసే ఒక పరికరం

మేదులు - ప్రవర్తించు

మెహత్యా-తేసీల్ - ఒక ప్రభుత్వ

ముద్ర పేరు

మేనోడు - మేనరికపు సంబంధం గల

వాడు

మేనల్లు - సోదరి కుమారుడు

మొత్తున్ - గోలపెట్టే

మొదల్గారె - మొదట్నుంచి

మొనల్పెట్టిచ్చ - పదునుపెట్టిచ్చ

మొహరు - ప్రభుత్వ ముద్ర

యారాండ్లు/యారాన్లు/యారాల్లు -

తోడికోడళ్లు

యా లేక్కోతే - అట్లా కాకపోతే

రకం - పన్ను 'tax' (=శిస్తు)

రసీట్టిక్కెటు - రెవిన్యూ స్టాంపు

రాదారులు - రహదారులు

రాయకుంటె, మొ|| - రాయకపోతే,

మొ||

రాస్తాన్రు, మొ|| - రాస్తున్నారు,

మొ||

-రూపాలు - రూపాయలు

రూప్కంగ - ద్వారా

రెక్క - చెయ్యి

రోని - రోహిణి (కార్తె)

రోయ - రోజులు

రౌతు - రాయి

లబించుకున్ - సముపార్జించుకున్

లాబ్దాయ్కాలు - ప్రయోజనకరమైనవి

లాయక్ - అనుకూలం, ప్రయోజనం

-లెక్క - -లాగా

లెక్క - భావం, ఉద్దేశం

లెక్కలు - గణితం (Mathematics)

లేకుంటా - ఉండకుండా

లేకుంటె - లేకపోతే

లేకుండిరి - లేరు

లేకుండె - లేకపోయెను

లేచింటి/లేచిన, మొ|| - లేచాను, మొ||

లేపోతే - లేకపోతే

లేవరె, మొ|| - లేవలేదు, మొ||

లేస్తే, మొ|| - లేచాను, మొ||

లొయ్యలు - లోయలు

-లోంచే - -లోనుంచే

-లోపట/లోప్ప - -లోపల

వచ్చుకుంట, మొ|| -వస్తూ, మొ||

వట్టిగ - (చూ. ఒట్టిగ)

వాకిన్లు - వాకిళ్లు

వాండ్లు/వాన్లు - వాళ్లు

వింటది, మొ|| - వింటుంది, మొ||

విచారిస్తున్నడు, మొ|| -

విచారిస్తున్నాడు మొ||

విబ్బంది - ఇబ్బంది

వియ్యంకుడు/వియ్యంపుడు -

కొడుకు/కూతురు మామగారు

వియ్యంకురాలు/వియ్యం(ం)పురాలు-

కొడుకు/కూతురు అత్తగారు

-విశయంగ - -సంబంధించి

వీళ్లు - వీళ్లు 'these people'

వుత్తుత్తగ - (చూ. ఉత్తుత్తగ)

వుస్కె - (చూ. ఉస్కె)

వెద్దుల్లు - వెద్దుళ్లు

వెస్కకు - వరోక్షంలో

వెయ్లు - వేలు 'thousands'

వెల్లొచ్చ - తిరిగివచ్చ 'return'

వేర్లు - వేళ్లు (ప. వేరు)

కురువై/కురూఅయ్ - మొదలయ్

కెక్కర - పంచదార

నంచి - బస్తా

నడ్డకులు - తోడల్లుళ్లు

నదురుడు - సర్దుకోవటం

సబ్ - (చూ. సాబ్)

సముత్తయ్ - సమర్థుడి

సర్కార్/సర్కారి - ప్రభుత్వ

సర్ది - జలుబు

సర్పెట్ట - సరిపో

సాబ్ - అధికారి, అధికారిని సంబోధించి చెప్పే పదం

సిర్ఫ్ - మాత్రం

సుక్రారం - శుక్రవారం

సుబా - మూడు జిల్లాల మేర

సుయ్యించ్ / సూయించ్ - చూపించ్